

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusüuringute keskus RAKE

RAKE

Uuring era- ja avalike teenuste
ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse
tagamisest ja teenuste käsitlemisest
maakonnaplaneeringutes

Lõpparuanne
Mai 2015

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Uuringu tellis Siseministerium. Uuring on valminud Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisel.

Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE

Viitamine: Sepp, V., Kivi, T., Puolokainen, T., Tali, T., Themas, E., Valgma, Ü. (2015). Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes. Tartu: Tartu Ülikool.

Uuringu autorid soovivad tänada kaasamõtlemise ja ettepanekute eest Garri Raagmaad Tartu Ülikoolist, Anu Tõnuristi Statistikaametist ning Tiit Oidjärve, Kaie Küngast, Tavo Kikast, Andres Levaldit ja Ave Viksi Siseministeriumist, samuti kõiki intervjuerituid ja maakondlikes aruteludes osalejaid.

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

Kontaktandmed: Lossi 36-124, 51003, Tartu

<http://www.ec.ut.ee/rakendusuringud>

SISUKORD

1	Sissejuhatus: töö eesmärk, ülesanded ja metoodika.....	5
1.1.	Eesmärk ja ülesanded	5
1.2.	Analüüsis käsitletud teenuste ja vastava taristu täpsustatud loetelu	6
1.3.	Metoodika üldloogika	8
2	Teenuste analüüsi tulemused ja liigituse alused	12
2.1.	Teenuse osutamise regulatiivne raamistik	13
2.2.	Teenuse osutamise majanduslik tasuvus.....	27
2.3.	Teenuse koht igapäevaelus.....	37
2.4.	Teenuste füüsiline kättesaadavus ning aja- ja vahemaakriteeriumite kasutamine välisriikides 49	
	Inglismaa	49
	Rootsi	52
	Läti.....	54
	Soome	55
2.5.	Analüüsi kokkuvõte: teenuste liigitus ja teenuskeskuste hierarhia.....	58
3	Ettepanek teenuste liigitamiseks ja asukohtade määratlemiseks maakonnaplaneeringutes	62
3.1.	Kodulähedased teenused.....	65
3.2.	Kodust kaugel asuda võivad teenused.....	66
3.3.	Keskuste vahelised ühistranspordiühendused	78
4	Ettepanekud teenuskeskuste määramiseks maakonnaplaneeringutes	81
4.1.	Harjumaa.....	82
4.2.	Hiiumaa	93
4.3.	Ida-Virumaa.....	97
4.4.	Jõgevamaa.....	105
4.5.	Järvamaa	111
4.6.	Läänemaa	117
4.7.	Lääne-Virumaa	124
4.8.	Põlvamaa.....	131
4.9.	Pärnumaa	137
4.10.	Raplamaa.....	144
4.11.	Saaremaa	151
4.12.	Tartumaa.....	157

4.13.	Valgamaa.....	163
4.14.	Viljandimaa	169
4.15.	Võrumaa.....	175
5	viidatud allikad	181
5.1.	Maakonnaplaneeringu koostamise alused	184
5.2.	Teenuste korraldamist reguleerivad õigusaktid	185
5.3.	Teenuste kvaliteedinõudeid täpsustavad juhised ja juhendid	188
5.4.	Teenuste korraldamist suunavad arengukavad	189
5.5.	Teenuste korraldamist ja arendamist käsitlevad analüüsid ja uuringud	191
Lisa 1:	Uuringu disain	193
Lisa 2:	Riigiasutuste klienditeenused ja üksused regioonides	196
Lisa 3:	Teenuste liigitus ja osutamise optimaalne territoriaalne tase	203
Lisa 4:	IV tasandi teenuskeskused ja hea kättesaadavusega piirkonnad	204
Lisa 5:	III tasandi teenuskeskused ja hea kättesaadavusega piirkonnad	205
Lisa 6:	II tasandi teenuskeskused ja hea kättesaadavusega piirkonnad	206
Lisa 7:	I tasandi teenuskeskused II tasandi teenuskeskuste ja piirkondade täiendusena	207

1 SISSEJUHATUS: TÖÖ EESMÄRK, ÜLESANDED JA METOODIKA

1.1. Eesmärk ja ülesanded

Uuringu eesmärgiks on pakkuda sisulistele kriteeriumitele tuginev lähenemine teenustevõrgu planeerimiseks, mis aitaks jõuda ühtse, põhjendatud ja toimiva lahenduseni kogu Eesti teenustevõrgu käsitlemises maakonnaplaneeringute kontekstis ning suunata teenuste paiknemist ühtsetel alustel kogu riigis. Uuringuga analüüsitakse võimalusi ja vajadusi teenuste pakkumise ruumilise asukoha määratlemiseks.

Tööle on määratud 3 konkreetset uurimisülesannet:

- 1) Ülevaade teenuste ruumilise paiknemise kavandamise alustest.
- 2) Ettepanek teenuste ruumilise kättesaadavuse kriteeriumite kohta Eestis.
- 3) Koostatavate maakonnaplaneeringute töös olevate lahendusedettepanekute analüüs, ettepaneku tegemine teenustevõrgu käsitluse ühtlustamiseks koostatavates maakonnaplaneeringutes.

Käesolev uuring ja sellele tuginevad ettepanekud teenuskeskuste hierarhilise võrgustiku määratlemiseks Eestis on seega koostatud konkreetse lähteülesande täitmiseks – pakkuda meetoodiliselt läbi analüüsitud sisendit olulisemate era- ja avalike teenuste käsitluse ühtlustamiseks maakonnaplaneeringutes. Uuringu tulemuste puhul on eesmärgipäraselt tegemist sisendiga tulevikku suunatud planeerimislike otsuste tegemiseks maakonnaplaneeringute uuendamise protsessis.

Teenuskeskuste määratlemisel ja kättesaadavuse kriteeriumite seadmisel ei seata ülesandeks teenuste säilitamist seal, kus need käesoleval hetkel olemas on. Arvestades prognoositavat elanikkonna vähenemist ja vananemist suuremal osal Eesti territooriumil, aga ka alternatiivsete kättesaadavuse viiside (e-teenused, koju toodavad teenused) lisandumist, tuleks juba nüüd ettevaatavalt kavandada teenuste võrgustikku selliselt, et teenuste kättesaadavus oleks valdavale osale Eesti elanikest piisavalt hästi kätte saadav muutuvate majanduslike võimaluste ja otstarbekuse piires.

Sellisel kujul on tegemist ettepanekuga kõigile olulistele osapooltele – riigi keskvõimule, kohalikele omavalitsustele, kohalikele kogukondadele ja erasektorile – oma pädevuse piires ühise vastutuse võtmiseks teenuste osutamiseks aastani 2030 ning selleks tingimuste loomiseks vähemalt uuringus kirjeldatud teenuskeskuste võrgustiku ulatuses. Elanikkonna vaatepunktist on maakonnaplaneeringutes kokku lepitud lahenduste puhul tegemist lubadusega. Seejuures ei piira käesolev ettepanek kuidagi teenuste osutamist väljaspool ühtsetel alustel määratletud teenuskeskuste võrgustikku, juhul kui erinevad osapooled peavad seda kitsamate valdkondlike (nt. riigigümnaasium Nõos) või kohalike huvide seisukohalt otstarbekaks.

Teenuskeskuste hierarhia kirjeldamine uuringus või kinnitamine maakonnaplaneeringu osana on esimene samm teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi ühtlustamiseks Eesti territooriumil arvestades sotsiaal-majanduslikke suundumusi. Edasine töö peaks keskenduma eelduste ja tingimuste loomiseks lahenduste praktiliseks ellu viimiseks, samuti teenuskeskuste võrgustiku sidumisele üldisema keskuste võrgustikuga, mis arvestab ka töökohtade paiknemist ning keskuste majandusliku arengu (töökohtade loomise) potentsiaali. Teenuste kättesaadavuse tagamisel peaks selline töö ettevaatavalt sisaldama:

- fokuseeritud käsitlust riiklike ja riigi poolt lepinguliselt (osaliselt) rahastatavate teenuste rahastamismudelitest seoses kliendibaasi mõttes erandlike teenuskeskuste jätkusuutlikkuse tagamise ülesandega (võimalik lahendus regionaalpoliitiline *top-up* skeem teenuse osutajale teenuse piisava kättesaadavuse tagamiseks Eestis, nt. Alatskivi maagümnaasiumi näitel);
- analüüsi võimalustest kehtestada universaalteenuste osutajatele täiendavaid kohustusi teenuse kättesaadavuse tagamisel;
- riikliku investeerimistoetuste regionaalpoliitika sidumist teenuskeskuste võrgustiku lähenemisega, kus keskuste hierarhiatase koos teenuste loeteluga on vastava teenuse taristu investeerimistoetuste abikõlblikkuse aluseks ning kliendibaasi mõttes piiripealsed ja erandlikud keskused on täiendavate meetmete (nt madalam omafinantseerimise osakaal) objektid;
- kaugusetasu mudeli edasiarendamist, kus ääremaade elanike suurema liikumisvajadusega kaasnevad kulud osaliselt (sihtrühmade või kulude mõttes) kompenseeritakse. Esmaseks eelduseks on „kaugete paikkondade“ määramine, milleks käesolev uuring pakub sisendi (vt. kaardid lisades 4-7);
- teenuste kättesaadavuse olukorra monitooringusüsteemi välja arendamist paikkondade lõikes siinses uuringus määratletud kriteeriumite alusel ja/või küsitlusuuringutel põhinevalt elanike rahulolu mõttes.

1.2. Analüüsis käsitletud teenuste ja vastava taristu täpsustatud loetelu

Uuringu lähteülesandes sisaldus nimekiri teenustest, mida uuring peaks käsitlema. Alljärgnevas tabelis on esitatud täpsustatud, laiendatud ja süstematiseeritud loetelu analüüsitavaid teenustest ja teenuste osutamise taristust, mille paiknemise kohta teenuskeskuste võrgustikus esitatakse käeolevas töös ettepanek.

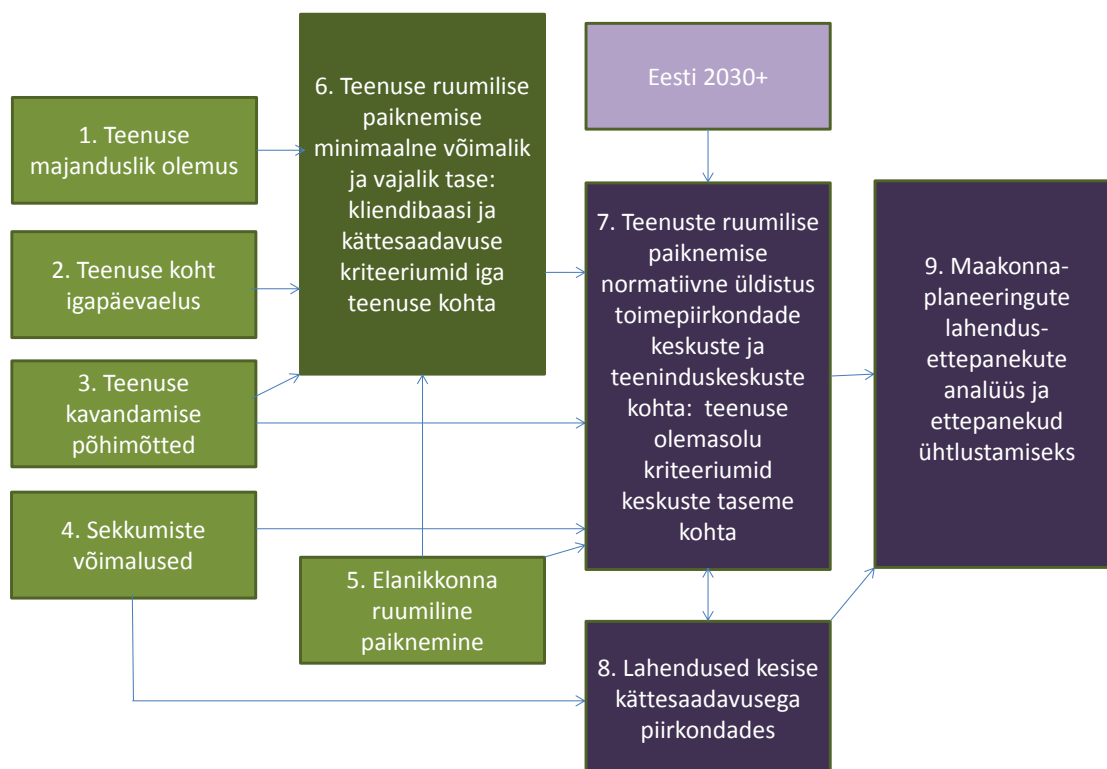
Teenusrühm	Teenusega seotud taristu
Kaubandus	Toidu- ja esmatarbekaupade kauplus
	Ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)
	Autokütuse müügikoht
Pangateenused	Sularaha automaat
	Postipank
	Pangakontor
Postiteenus	Kirjakast
	Pakiautomaat
	Postipunkt
	Postkontor
Tervishoiuteenused	Esmatasandi tervishoiukeskus
	Tervishoiukeskuse filiaal või perearsti üksikpraksis
	Hambaravikabinet
	Eriarstiabi (kohalik, üld- ja keskhaigla)
Apteegiteenus	Ravimite müügikoht (apteek)
Pääste- ja kiirabiteenus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)
	Riiklik päästekomando
	Vabatahtlik päästeüksus
Politseiteenus	Politseijaoskond/konstaablijaoskond
	Politseiametniku vastuvõtu asukoht
Sotsiaalteenused	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht
	Hooldekodu eakatele
	Päevakeskus
	Tööturuteenuste büroo (Töötukassa osakond või büroo)
Haridusteenus	Laste päevahoid
	Lasteaed
	Algkool
	Põhikool
	Gümnaasium
	Kutsekool
Noorsootöö	Noortekeskus
	Noortetuba
Vaba aja teenused	Seltsimaja
	Rahvamaja
	Kultuurikeskus
	Raamatukogu
	Võistlusstaadion
	Välispordiväljak
	Terviserada
	Spordisaal
	Ujula
	Maakondlik tervisespordikeskus
Ametlike toimingute, menetluste, lubade ja registreeringute teenused	Valla- ja linnavalitsus
	Elanike ja ettevõtete jaoks olulisemate riigiasutuste (MTA, SKA, Maanteeamet, PPA, PRIA, Keskkonnaamet, Põllumajandusamet, Töötukassa) regionaalsed klienditeeninduse üksused
Ühistransport	Ühistranspordi peatus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal

1.3. Metoodika üldloogika

Uuringu eesmärgi saavutamiseks on kasutatud teenuspõhist induktiivset analüütilist lähenemist, mis tähendab, et iga teenus on analüüsitud ühtse skeemi alusel esmalt individuaalselt (vt lisa 1). Saadud tulemused ja teadmised sünteesiti seejärel Eesti territoriaalse asustussüsteemi jaoks, üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ toimepiirkondade käsitlust aluseks võttes ja maakondlikul tasandil täpsustades.

Teenuste ruumilise kättesaadavuse sisuliste ja konkreetsete kriteeriumite väljatöötamiseks lahendati esmalt ja paralleelselt järgmised uurimisülesanded:

- 1) Teenuste majandusliku olemuse kirjeldamine, analüüs ja hindamine;
- 2) Teenuste koht igapäevaelus;
- 3) Teenuste ruumilise paiknemise kavandamise põhimõtete ja praktika kirjeldamine, analüüs ja hindamine;
- 4) Olemasolevate ja võimalike sekkumiste kirjeldamine ja analüüs teenuste ruumilise kättesaadavuse parandamisel;
- 5) Teenuste (potentsiaalsete) kasutajate paiknemise ja koondumise kirjeldamine ja analüüs erinevatel territoriaalsetel tasanditel.

Joonis 1. Uuringu üldskeem

Teenuste ruumilise kättesaadavuse konkreetsete kriteeriumite väljatöötamiseks sünteesiti uurimisülesannete lahendamisel saadud struktureeritud teadmine teenuste olemuse osas (1-3) iga teenuse kättesaadavuse kriteeriumiteks. Võrdluses Eesti elanikkonna teenuse tarbijate (elanikkonna) territoriaalsete muustritega (5.) ilmnevad töö vahetulemusena need asustussüsteemi territoriaalsed üksused, kus realistlikest (st majanduslikku loogikat ja vajaliku kliendibaasi suurust arvestavatest) kriteeriumitest lähtudes on võimalik erinevaid teenuseid osutada. Teenuste osutamise majanduslik loogika, elanike poolset kättesaadavuse nõuded ja vajadused ning kavandamise senised põhimõtted on teenuste puhul rohkem või vähem varieeruvad. Selleks, et pakkuda maakonnaplaneeringute uuendamise aluseks selgel territoriaalsel teenuskeskuste hierarhial põhinev lahendus rühmitatakse/klasterdatakse analüüsitavaid teenuseid (7) lähtudes ühelt poolt teenuste sarnasusele vajaliku kliendibaasi ning elanike kättesaadavuse nõuete poolt ning teiselt poolt kooskõlas kehtiva planeerimisraamistikuga (Eesti 2030+).

Arvestades Eesti asustussüsteemi iseloomu ei saa eeldada, et kogu Eesti territoorium on kaetav teenuseid osutavate keskustega, mis vastavad üldistele kättesaadavuse kriteeriumitele. Vajalik on planeeringutes selgelt määratleda alad, milles kriteeriume ei suudeta ning ei ole mõistlik täita ning välja töötada ja kehtestada lahendused teenuste kättesaadavuse võimaldamiseks (8) inimestele, kes sellistes kohtades elavad. Töö viimases sisulises etapis kasutatakse välja töötatud teenuste liigitust, üldisi kättesaadavuse kriteeriume ja neist lähtuvat teenuskeskuste hierarhiat maakonnaplaneeringute eskiiside lahendustepanekute analüüsil ja ühtlustamise ettepanekute tegemisel (9).

Kokkuvõtvalt teostati uurimisülesannete lahendamisel järgmisi olulisi uurimispraktikaid:

- Rahvastiku paiknemise kirjeldamine rahvaloenduse andmete alusel ning paikkondade omavahelise kauguse erinevate arvvaärtuste arvutamine koostöös uuringu „Toimepiirkondade määramine“ Statistikaameti meeskonnaga;
- Intervjuud ja arutelud 2 maavalitsuses ning 4 eri tüüpi KOV's (väikelinn, linnalähedane vald, tugev maavald; ääremaaline vald);
- Intervjuud ja kirjalikud konsultatsioonid teenuseid osutavate erialaliitude ja/või juhtivate ettevõtetega turul;
- Intervjuud ja kirjalikud konsultatsioonid teenuste riiklike korraldajatega;
- Dokumendianalüüs (valdkondlikud õigusaktid, arengukavad, juhised) ning valdkondlike uuringute sekundaaranalüüs (vt. kasutatud kirjanduse loendit töö lõpus);
- Soome, Rootsi, Läti ja Suurbritannia väliskogemuse analüüs avalike dokumentide ning kirjalike konsultatsioonide vormis;
- Paikkondade vaheliste keskus-suhete määramine koostöös maavalitsuste ning valla- ja linnavalitsustega;
- Teenuste osutamist võimaldava taristu olemasolu kirjeldamine paikkondade tasandil koostöös maavalitsuste ning valla- ja linnavalitsustega;
- Rahvastiku territoriaalne regionaliseerimine ja eri tasemel teenuspiirkondade suuruse arvutamine;

- Maakonnaplaneeringu eskiislahenduste ja/või maakonnaplaneeringu koostajate asustussüsteemi ja keskustevõrgustikku puudutavate seisukohtade analüüs ning kaalutlemine koostatud metoodika põhimõtete kontekstis;
- Uuringu tulemusel põhinevate maakondlike teenuskeskuste võrgustike ettepanekute aruteluseminaride läbiviimine ning tagasisidestamine.

Andmekogumise meetodite rakendamisel on lähtutud küllastuspunkti tagamise põhimõttest. Alustatakse eeldatavalt kõige olulisematest infoallikatest ning vajadusel täiendatakse saadud teadmiste andmeallikate ja meetoditega (nt. kui kättesaadavuse kriteeriumid mingi teenuse osas on õigusaktides üheselt määratletud ja põhjendatud, siis on see piisav teadmine, mida võimalusel täpsustatakse ja kontekstualiseeritakse vastava valdkonna teenuse osutaja ja/või kavandaja intervjuudes).

Erineval tasemel teenuskeskused määrati keskuseks oleva paikkonna ning selle tagamaal asuvate paikkondade elanike arvust ja sihtrühmade suurusest lähtudes. Tugineti eeldusele, et teenuskeskus suudab jätkusuutlikult vastaval hierarhiatasemel toimida üksnes juhul kui teenuspiirkonnas elab piisaval hulgal inimesi ning sellega on teenustele tagatud piisaval hulgal tarbijaid. Teenuspiirkondade määratlemisel kirjeldati koostöös maavalitsustega (kes omakorda konsulteerisid vajadusel valla- ja linnavalitsustega) kõigi paikkondade seosed kõrgemal asustussüsteemi tasemel paiknevate keskustega, lähtudes keskmise paikkonna elaniku loomulikest liikumissuundadest, juhul kui teenuseid tema elukoha paikkonnas ei ole(ks). Iga paikkonnaga seostati kuni 5 kõrgema tasandi keskust, millise paikkonna elanik valiks teenuse kasutamise asukohana, juhul kui teenust paikkonnas kohapeal ei ole võimalik osutada. Järgmine valik tähendaks sellisel juhul mitte suvalist lähimat paikkonda, vaid järgmisel teenuskeskuse tasandil asuvat keskust, mis asub piisavalt lähedal ning on sobiva asendiga muude liikumiste (nt tööalane ränne) kontekstis. Kõrgematel tasanditel lubati ka alternatiivseid keskussuhteid – nt Alavere paikkonna jaoks määratleti võimalike järgmise tasandi keskustena Aruküla, Kose ja Kehra.

Täiendavaks keskuse jätkusuutlikkuse tingimuseks on, et teenuspiirkonda arvatavate inimeste jaoks peab teenus olema hästi kättesaadav ehk keskusega ühendatud paikkond peab vastama hea kättesaadavuse kriteeriumile:

1. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 11 km paikkondade keskuste vahel
2. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 15 km paikkondade keskuste vahel
3. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 27 km paikkondade keskuste vahel
4. tasandi teenuskeskuste puhul on see maksimaalselt 40 km paikkondade keskuste vahel

Paikkondade keskuste määramisel lähtuti iga paikkonna rahvarohkeimast asulast ja selles asulas asuvast ühistranspordi peatusest. Kui asulas oli mitu peatust, valiti peatus, mis jäi paikkonna rahvastiku raskuskeskmele kõige lähemale või millest 500 meetri raadiuses oli elanike arv suurim.

Kokku on Eestis eristatud 844 paikkonda. Paikkonna keskme kartograafilisel määratlemisel asub see 825 paikkonna puhul suurima rahvaarvuga asulas. 802 keskust asub ühistranspordipeatusest kuni 500 meetri kaugusel. 27-s kandis ei ole peatusi. Neile arvatati paikkonna keskus paikkonna

rahvastikuraskuskeskme alusel, nihutades keskme lähima sõiduteeni. 614 paikkonna keskus asub paikkonna rahvastiku raskuskeskmest kuni 500 meetri raadiuses. 733 paikkonna keskus asub paikkonnarahvastiku raskuskeskmest kuni 1000 meetri raadiuses.

Hea kättesaadavuse kriteeriumitest kaugemal asuvate paikkondade elanikkonnale on kohustuslike ja vältimatute teenuste kasutamisel vajalik luua täiendavaid kättesaadavust võimaldavaid meetmeid, välditavate ja soovituslike teenuste puhul vähendab teenuste halb kättesaadavus oluliselt ka teenuste kasutuse sagedust ning kasutajate osakaalu paikkonna elanike seas. Asustussüsteemi edasise arengu mõttes on tegemist ohustatud piirkondadega ning sellisena tuleks neid planeeringutes ka käsitleda/määratleda.

2 TEENUSTE ANALÜÜSI TULEMUSED JA LIIGITUSE ALUSED

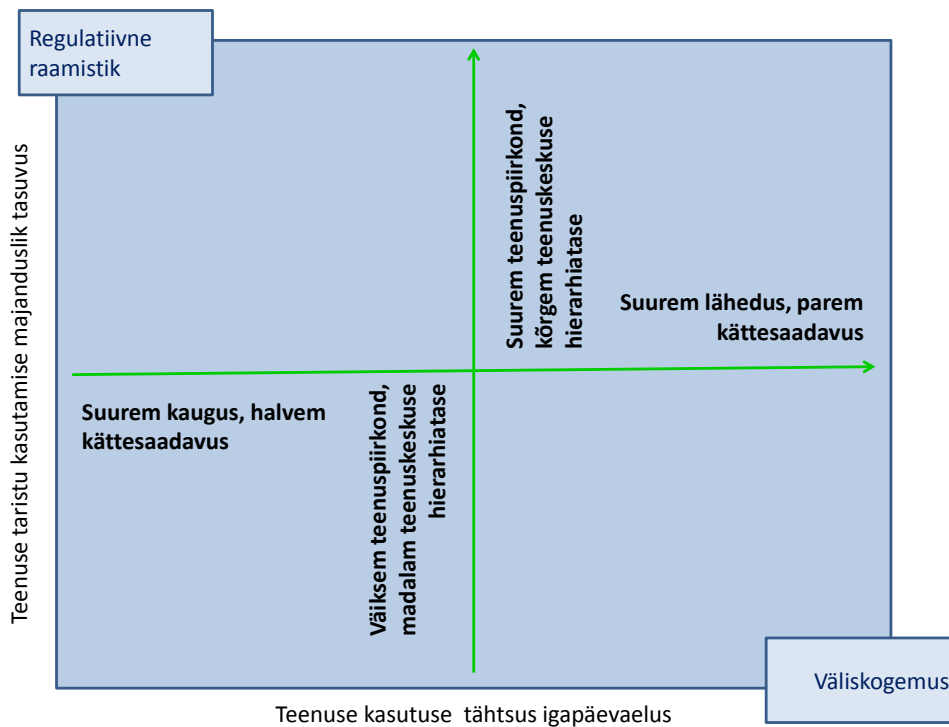
Teenuste analüüsi ülesanne on luua teenuste liigitamise üldine raamistik, mis on aluseks teenuste osutamisel kasutatava taristu optimaalsete asukohtade määramisele. Kõige üldisemalt fokuseeritakse analüüsil:

- Teenuste osutamise ja asukohtade reguleerituse laadile ja määrale;
- Teenuste majanduslikule tasuvusele;
- Teenuste kohale ja tähtsusele elanike igapäevaelus.

Teenuse osutamise asukohtade reguleeritus annab raamid erinevate osapoolte võimalustele mõjutada maakonnaplaneeringus käsitletavate teenuste taristu asukohtaotsuseid. Teiste sõnadega, määratleb see maakonnaplaneeringu elluviidavuse piirangud kehtivas regulatiivses ruumis ning samuti võib osundada teatud juhtudel muutmisvajadusele õigusaktides ja strateegiates.

Teenuste majanduslik tasuvus määrab teenuskeskuse hierarhiataseme, millel on olemasolevate või muudetavate reeglite raames võimalik teenuseid jätkusuutlikult osutada. Mida suuremat kliendibaasi taristu objekti majanduslik tasuvus eeldab, seda suurema teenuspiirkonnaga ja kõrgemal teenuskeskuste hierarhiatasemel seda on võimalik osutada.

Teenuse tähtsusest ja kohast igapäevaelus sõltub teenuste kättesaadavuse ja läheduse vajalik tase. Üldpõhimõttena tähendab suurem tähtsus igapäevaelus summaarse ajakulu ja teenuskasutuse vältimatuse mõttes survet suurendada teenuse taristu lähedust ja kättesaadavust elanike elu- ja töökohtadele.

2.1. Teenuse osutamise regulatiivne raamistik

Teenuste osutamine ning teenuste taristu asukohtaotsuste tegemine Eestis toimub kehtiva õigusruumi ning riiklike poliitikate alusel. Need määravad muuhulgas:

- Kellel on õigus teenuseid osutada;
- Millise majandusliku ja korraldusliku loogika alusel teenuseid osutatakse (ja rahastatakse);
- Kelle arvamust peab ja võib küsida teenuse asukohtaotsuste tegemisel ning kas see arvamus on siduv või mitte.

Selline teadmine on oluline hindamaks maakonnaplaneeringutes asustussüsteemi suunamiseks kavandatud taristuobjektide asukohtade säilitamise ja muutmise võimalusi. Teenuste osutaja on sageli, kuid mitte alati, ka taristu objektide konkreetsete asukohtaotsuste tegija. Eelkõige on maakonnaplaneeringute kontekstis küsimus avaliku sektori institutsioonide - KOV, maavalitsus, riigiasutused – võimes asukohtaotsuseid teha ja otsuste tegemist mõjutada.

Õigusaktides ja riiklikes strateegilistes arengudokumentides, aga ka ametkondlikes suunistes, on sageli juba määratletud kriteeriumid teenuste kättesaadavuse ja teenuspiirkondade minimaalse või maksimaalse suuruse kohta, konkreetsete teenuste osutavate asutuste asukohad või asutused ise. Need on kõik sisendiks üldistatud teenuse kättesaadavuse kriteeriumite ning teenuskeskuste hierarhia välja kujundamisel.

Teenuse osutajad ja osutamise vorm

Teenuse asukohaotsuste mõjutamise võimaluste ja laadi alusel on oluline eristada 5 tüüpi teenuseid:

- Kommertsteenused. Teenuseid osutatakse vabaturu põhimõtete alusel konkureerivate ettevõtete poolt. Määrav on teenuste majanduslik äriine tasuvus ühes või teises asukohas, sõltuvalt asukoha ja selle tagamaa teenuse nõudlusest. Selle nõudlusega seotud majandusliku tasuvuse raames on teenuse taristu asukohaotsuseid võimalik avalikul sektori mõjutada *lobby* vormis, mis seisneb olemasolevate kommertsvõimaluste promotsioonis. Piirkondliku nõudluse raames on võimalik avalikul sektoril teatud ulatuses ka majandusliku tasuvuse piire territoriaalselt kitsendada selleks teenuse osutamist doteerides.
- Kogukonnateenused. Neid teenuseid osutatakse kogukonna (organiseerunud) liikmete poolt kogukonnale kui tervikule mitteäriinelistel alustel. Taristu asukoha jaoks on määrav kohaliku kogukonna initsiatiiv ja soov teenuse olemasolusse rahaliselt panustada, samuti kogukonna huvi ja vajadus. Sageli toetatakse selliste teenuste osutamist riigi või KOV poolt kas sihtotstarbeliste toetustena või ka lepinguliselt tegevustoetustena, kuid see ei määra piisava tingimusena teenuse olemasolu ja taristu asukohta. Avaliku sektori toetused ning kodanikuühiskonna panus alandavad oluliselt teenuse majandusliku tasuvuse piire ning võimalusi taristu lähedust elanikele tõsta. Üldjuhul on tegemist madala kulude tasemega teenustega.
- Kohaliku omavalitsuse teenused. KOV, selle asutuste ja ühingute poolt osutatavad teenused kohaliku omavalitsuse kohustuslike, tingimuslike või vabatahtlike ülesannete täitmiseks. Taristu asukohad on määratud KOV otsuste alusel, mida mõjutavad KOV üldised rahalised võimalused, sh riigi sihtotstarbeliste eraldiste maht ja kasutamise reeglid, ning aktiivsete kogukondade hoiakud ja nõudmised kohalikku omavalitsust teostatavatele võimuorganitele.
- Riigiteenused. Osutatakse riigiasutuste ja nende struktuuriüksuste poolt, mille asukohad on määratud kas eri tasemel õigusaktide, riiklike strateegiadokumentide või ametkondlike otsuste poolt. Taristu asukohtade kavandamine ja muutmine toimub vastavate õigusaktide või ametkondlike otsuste muutmise teel. Üldpõhimõttena lähtutakse teenuse ühtlase kvaliteedi nõuetest ning riigieelarve majanduslike võimaluste piirangutest. KOV ja kodanikuühiskonna esindajatel on võimalik konkreetsete asukohaotsuste tegemisel arvamust avaldada, kuid see on mittesiduv otsuse tegemisel.
- Lepingulised avalikud teenused. Teenuste osutamine on lepinguliselt delegeeritud äriühingutele, kellel võib olla pädevus konkreetsete asukohaotsuste tegemiseks. Üldjuhul on õigusaktides ja lepingutes määratud üldised kättesaadavuse tagamise kohustused, mille raames teenuse osutaja saab teha konkreetseid asukohaotsuseid.

Teenus	Taristu	Teenuse osutamise domineeriv vorm	Tüüpiline teenuse osutaja
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kommertsteenus	eraettevõte
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kommertsteenus	eraettevõte
	autokütuse müügikoht	kommertsteenus	eraettevõte
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	hambaravikabinet	kommertsteenus ja lepinguline avalik teenus	eraettevõte
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	lepinguline avalik teenus	KOV või riigi äriühing või SA
Apteegiteenus	haruapteek	kommertsteenus	eraettevõte
	apteek	kommertsteenus	eraettevõte
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	lepinguline avalik teenus	eraettevõte, KOV või riigi SA
	vabatahtlik päästeüksus	kogukonnateenus	MTÜ
	riiklik päästekomando	riigiteenus	riigiasutus
Politseiteenus	politseijaoskond	riigiteenus	riigiasutus
	konstaablijaoskond	riigiteenus	riigiasutus
	piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt	riigiteenus	riigiasutus
Haridusteenus	laste päevahoid	kommertsteenus ja kogukonnateenus	Eraettevõte või MTÜ
	lasteaed	KOV teenus	KOV asutus
	algkool	KOV teenus	KOV asutus
	põhikool	KOV teenus	KOV asutus
	maagümnaasium	KOV teenus	KOV asutus
	riigigümnaasium	riigiteenus	riigiasutus
	kutsekool	riigiteenus	riigiasutus
Noorsootöö	noortekeskus	KOV teenus	KOV asutus või MTÜ
Pangateenused	sularaha automaat	kommertsteenus	eraettevõte
	postipank	kommertsteenus	eraettevõte
	pangakontor	kommertsteenus	eraettevõte
Postiteenus	kirjakast	lepinguline avalik teenus	riigiettevõte
	pakiautomaat	lepinguline avalik teenus	riigiettevõte, eraettevõte
	postkontor (postipunkt)	lepinguline avalik teenus	riigiettevõte
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kogukonnateenus	MTÜ
	rahvamaja	KOV teenus	KOV asutus
	kultuurikeskus	KOV teenus	KOV asutus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	KOV teenus	KOV asutus
	raamatukogu	KOV teenus	KOV asutus
	maakonnaraamatukogu	KOV teenus ja riigiteenus	KOV asutus
Sporditeenused	lähiliikumispai	kogukonnateenus	KOV ja MTÜ
	välispordiväljak	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
	terviserada	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA

Teenus	Taristu	Teenuse osutamise domineeriv vorm	Tüüpiline teenuse osutaja
	spordisaal	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
	ujula	KOV teenus ja kommertsteenuse	KOV asutus või eraettevõtte
	maakondlik tervisespordikeskus	KOV teenus ja kommertsteenuse	KOV või riigi SA, KOV
	võistlusstaadion	KOV teenus	KOV asutus, MTÜ või SA
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	KOV teenus	KOV asutus
	päevakeskus	KOV teenus	KOV asutus
	töötukassa büroo	riigiteenus	riigiasutus
	hooldekodu eakatele	kommertsteenuse	KOV asutus, MTÜ või SA, eraettevõtte
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	KOV teenus	KOV asutus
	riigiasutuste regionaalsed klienditeenindusüksused	riigiteenus	riigiasutus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	lepinguline avalik teenus	riigiasutus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	lepinguline avalik teenus	eraettevõtte (vedajana)

Teenuste taristu objektide asukohaotsuste tegijad ning arvamuse esitajad institutsionaalses jaotuses on järgmised:

Teenus	Taristu	Riigi kesktasand	Maavalitsus	KOV	Eraettevõtted	Kodanikuühiskond
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	
	autokütuse müügikoht			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	
Tervishoiu-teenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Läbi investeeringu- toetuste eraldamise, strateegilise arengudokumendi põhimõtetele vastavalt		mittesiduv arvamus (va. juhul kui KOV on toetuse taotleja – siis otsuse tegija)	otsuse tegija	
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	
	hambaravikabinet				otsuse tegija	
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Otsus sisaldub VV määruses:		mittesiduv arvamus		

Teenus	Taristu	Riigi kesktausand	Maavalitsus	KOV	Eraettevõtted	Kodanikuühikond
		Haiglavõrgu arengukava				
Apteegiteenus	haruapteek				otsuse tegija	
	apteek				otsuse tegija	
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Terviseameti otsus				
	vabatahtlik päästeüksus	riigi lepinguline toetus vastavalt asukohale				otsuse tegija
	riiklik päästekomando	Päästeameti otsus kava alusel				
Politseiteenus	politseijaoskond	Piirkondliku politseitöö juhendi alusel				
	konstaablijaoskond	Piirkondliku politseitöö juhendi alusel				
	piirkonnapolitseiniiku vastuvõtupunkt	Piirkondliku politseitöö juhendi alusel				
Haridusteenus	laste päevahoid			arvamus toetuse määramisel	otsuse tegija	otsuse tegija
	lasteaed			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	algkool	VV mõjutab otsuseid		otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	põhikool	KOV toetusfondi määruse		otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	maagümnaasium	üldhariduskoolide pidamiseks antava toetuse määramise põhimõtete kaudu	mittesiduv arvamus	otsuse tegija		
	riigigümnaasium	HTM PGS tuleneva kohustuse ja KOV kokkulepete alusel		siduv arvamus		
	kutsekool	HTM kutsekoolide võrgustiku kava alusel	mittesiduv arvamus	mittesiduv arvamus		
Noorsootöö	noortekeskus			otsuse tegija		mittesiduv arvamus

Teenus	Taristu	Riigi kesktausand	Maavalitsus	KOV	Eraettevõtted	Kodanikuühikond
Pangateenused	sularaha automaat			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
	postipank			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
	pangakontor			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
Postiteenus	kirjakast	Postiseaduse nõuete raames		mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
	pakiautomaat			mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
	postkontor (postipunkt)	Postiseaduse nõuete raames		mittesiduv arvamus	otsuse tegija	mittesiduv arvamus
Rahvakultuuri teenused	seltsimajakülakeskus			mittesiduv arvamus		otsuse tegija
	rahvamaja			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	kultuurikeskus			otsuse tegija		
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Raamatukoguseaduse nõuete raames		otsuse tegija		
	raamatukogu			otsuse tegija		
	maakonna-raamatukogu			otsuse tegija		
Sporditeenused	lähiliikumispai			otsuse tegija		otsuse tegija või siduvinitsieeriv arvamus
	välispordiväljak			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	terviserada			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	spordisaal			otsuse tegija	otsuse tegija	
	ujula			otsuse tegija	otsuse tegija	
	maakondlik tervisespordikeskus	Riiklik investeerimisprogramm	Maakondliku spordiliidu siduv arvamus arengukavas	otsuse tegija	otsuse tegija	
	võistlusstaadion			otsuse tegija		
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	päevakeskus			otsuse tegija		mittesiduv arvamus
	töötukassa büroo	Töötukassa ametkondlik otsus		mittesiduv arvamus		
	hooldekodu eakatele			otsuse tegija	otsuse tegija	
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	mittesiduv arvamus		otsuse tegija	mittesiduv arvamus	mittesiduv arvamus
	riigiasutuste regionaalsed klienditeenindusüksused	otsuse tegija	mittesiduv arvamus	mittesiduv arvamus	mittesiduv arvamus	

Teenus	Taristu	Riigi kesktausand	Maavalitsus	KOV	Eraettevõtted	Kodanikuühiskond
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	Maanteeamet ühistranspordise aduse raames		mittesiduv arvamus		mittesiduv arvamus
	Ühistranspordi sõlmjaam-terminal	Maanteeamet liinivõrgu korraldajana	Maavalitsus liinivõrgu korraldajana	mittesiduv arvamus		

Kehtestatud regulatsioonid ja seatud eesmärgid teenuse osutamise taristu asukohtadele

Eelkõige avalike teenuste osas sisaldavad kehtivad õigusaktid ja vastu võetud riiklikud strateegilised arengudokumendid konkreetseid suuniseid teenuste taristu asukohtade osas.

Eristada võib nelja tüüpi regulatsioonide objekte:

- Teenust osutav asutus või selle struktuuriüksus – määratud on konkreetse asutuse või selle struktuuriüksuse nimi ja tegevuskoht;
- Teenuse asukoht – määratud on HTK üksus (konkreetne KOV või maakond) või asula;
- Teenuspiirkond – määratud on HTK tase (KOV, maakond, ametkondlik piirkond); pindala; elanike arv; kliendibaasi suurus;
- Teenuse kaugus – määratud on teenuse osutaja maksimaalne kaugus kilomeetrites või ajalise kaugusena erinevate liikumisviisidega; täiendavad nõuded ühistranspordiühendusele (nt sagedus).

Olemasolevate asukohtade määratluste ja kättesaadavuse kriteeriumite arvestamine maakonnaplaneeringus sõltub eelkõige nende õiguslikust staatusest:

- Õiguslikult siduvad regulatsioonid – riiklikes õigusaktides sätestatud taristu asukohad, teenuspiirkondade ja kättesaadavuse kriteeriumid on järgimiseks; samas on alati võimalus algatada diskussioon õigusaktide ning nendes sisalduvate suuniste muutmiseks vastavalt asustussüsteemi arendamise eesmärkidele;
- Õiguslikult mittesiduvad suunised - strateegilistes arengudokumentides seatud eesmärkide või neid toetavate poliitikakujundamise analüüside tulemuste puhul on otsustusvabadus suurem.

Igal juhul on need kättesaadavuse tagamist mõjutavad otsused oluliseks sisendiks kättesaadavuse kriteeriumite välja töötamisel ning majanduslikult tasuvate teenuspiirkondade määratlemisel.

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
Kaubandus	toidu- ja esmatarbe- kaupade kauplus	Puuduvad	Puuduvad
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Puuduvad	Puuduvad
	autokütuse müügikoht	Puuduvad	Puuduvad
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus		Tervishoiu arengusuunad aastani 2020: Esmatasandi tervishoiu teenuste seostatud ja koordineeritud osutamise eelistatud vormiks on esmatasandi tervisekeskused. Tervisekeskuse miinimumstandardiks on üldjuhul vähemalt 3-4 perearsti ja 3-4 pereõde, ämmaemand, füsioterapeut ja koduõde ~4500- 6000 teenindatava isiku kohta sõltuvalt piirkonnast. Maakondlikud tervisekeskused maakonnakeskustes on multifunktsionaalsed tervishoiukeskused maakonnakeskustes, kus esmatasandi tervisekeskus on ühisel infrastruktuuril haiglaga.
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Määrus "Perearsti nimistu moodustamise, muutmise ja võrdlemise alused ja kord ning perearsti nimistute piirarv: maakondlik jaotus, kokku 837 nimistut. Perearsti nimistu piirsuurus on TTKS alusel: 1) 1200–2000 isikut; 2) 2001–2400 isikut, kui nimistusse kantud isikutele osutab üldarstiabi koos perearstiga vähemalt üks arsti kvalifikatsiooniga tervishoiutöötaja.	Tervishoiu arengusuunad aastani 2020: Tervisekeskustel võib olla filiaale, kus teenuste osutamine sama meeskonna liikmete poolt toimub vajaliku regulaarsusega.
	hambaravikabinet	Riiklike territoriaalse kättesaadavuse norme ei ole Eestis hambaraviteenusele kehtestatud.	
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	VV määruses Eesti haiglavõrgu arengukava kinnitatud haiglavõrgu haiglate loetelu.	Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020 (2014): Haiglavõrgu planeerimise aluseks on haiglaliik. Haiglaliik määratletakse teenindus-piirkondade ja teiste kriteeriumite alusel, milleks on teenindatava piirkonna suurus ja elanikkonnale eriarstiabi kättesaadavus elanikkonnale 1 tunni jooksul või 70 km kaugusel.

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
Apteegiteenus	haruapteek	Ravimiseadus: Üldapteegi haruapteek võib asuda asustusüksuses, mis ei ole linn ega vallasisene linn. Haruapteek võib asuda ka linnas või vallasiseses linnas, kui seal on vähem kui 4000 elanikku.	
	apteek	Ravimiseadus: Kohaliku omavalitsuse üksus võib esitada Ravimiametile ettepaneku apteegiteenuse osutamise nõudmiseks, kui lähim üldapteegi tegutsemiskoht jääb vähemalt kahest tuhandest ühe või mitme kõrvuti asetseva kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil elavast elanikust kaugemale kui 30 kilomeetrit	Apteegiteenuse kvaliteedijuhis (2012): Apteek peaks soovitatavalt asuma paigas, mis on võimalikult paljudele inimestele hõlpsasti ligipääsetav jalgsi, ühistranspordi ja autoga.
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Terviseameti peadirektori käsikirja nr 61 "Kiirabibrigaadide teeninduspiirkondade arv, paiknemine ja kiirabibrigaadide jaotus teeninduspiirkondade kaupa" lisa 2	Kiirabi arengusuunad aastani 2020: Kiirabi vahetu tegevuspiirkonna määramise aluseks on sõiduaeg 30 min kiirabibaasist keskmistes liiklustingimustes. Kiirabi arengukava kättesaadavuse eesmärgid: Linnas peab kiirabi kiirete kutsete (C, D) korral jõudma sündmuskohale 5-6 minuti ja maal 15 minuti jooksul vähemalt 70% juhtudest alates kiirabikutse edastamisest kiirabibrigaadile.
	vabatahtlik päästeüksus		Päästeamet on välja töötanud vabatahtlike päästeüksuste vajaduse/ olulisuse kohta väiksemates piirkondades. Vabatahtlikele makstakse toimimise tagamise hüvitist juhul, kui vabatahtlik päästekomando asub riiklikust komandost enam kui 14 minuti kaugusel ning suudab reageerida teatava ajanormi piires (mida kiiremini reageeritakse, seda suurem on toetus).
	päästekomando		Riiklike päästekomandode asukohad on ametkondlikult määratud asula ja aadressi täpsusega. 2012. aasta sügisest on Eestis 72 riiklikku päästekomandot. Riikliku komandode võrgustiku paiknemise kujundamisel on lähtunud eesmärgist tagada, et päästealane abi jõuaks

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
			abivajajani võimalikult lühikese ajaga. Ajaliseks piiriks, mille jooksul peaks alates teate saamisest õnnetuse kohta kuni riikliku komando kohalejõudmiseni, on Eestis eesmärgina seatud 15 minutit.
Politseiteenus	politseijaoskond	Politsei ja piirivalveseadus: PPA prefektuuri territoriaalsed struktuuriüksused on jaoskonnad, kordonid ja piiripunktid.	
	konstaablijaoskond		Piirkondliku politseitöö juhend: Konstaablijaoskond on prefektuuri põhimääruses sätestatud teenistuslik üksus piirkondliku politseitöö korraldamiseks politseijaoskondades, mille territooriumil elab üle 80 000 elaniku. Konstaablijaoskonna teenindada on vähemalt 30 000 elanikku. Konstaablipiirkond on prefekti käskkirjaga määratud politseijaoskonna tööpiirkonna territoriaalselt kindlaksmääratud osa, kus piirkonnapolitseinik täidab oma ülesandeid. Piirkondade moodustamisel arvestatakse järgmisi suhtarvusi: tiheasustusega suurlinna piirkonnas on keskmine elanike arv piirkonnakonstaabli kohta kuni 15 000 elanikku ja hõre-asustusega aladel kuni 10 000 elanikku.
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt		Piirkondliku politseitöö juhend: Vahetuks suhtluseks kogukonnaga peab isikute vastuvõtt toimuma vähemalt üks kord kuus kindlaks määratud asukohas ning kindlal ajal iga kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil. Piirissaarel, Ruhnus, Kihnus ja Vormsil toimub elanike vastuvõtt mitte harvem kui kord kvartalis;
Haridusteenus	laste päevahoid		Koolieelse lasteasutuse seaduses lubatakse teenuse osutamist alternatiivina lasteaiakohale: Pooleteise- kuni kolmeaastase lapse lasteaiakoha võib valla- või

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
			linnavalitsus vanema nõusolekul asendada lapsehoiuteenusena.
	lasteaed	Koolieelse lasteasutuse seaduses on sätestatud KOV kohustus: Valla- või linnavalitsus loob vanemate soovil kõigile pooleteise- kuni seitsmeaastastele lastele, kelle elukoht on selle valla või linna territooriumil ning ühtib vähemalt ühe vanema elukohaga, võimaluse käia teeninduspiirkonna lasteasutuses.	Seadus määratleb rühma registreeritud laste arvu lasteasutuses: 1) sõimerühmas kuni 14 last; 2) lasteaiarühmas kuni 20 last; 3) liitrühmas kuni 18 last.
	algkool (põhikooli I, või I-II kooliaste)		PGS: põhikool, võib toimida vormis, kus õpe toimub I või I ja II kooliastmel, kusjuures II kooliastmel ei pea õpe toimuma kõikide II kooliastme klasside ulatuses.
	põhikool	PGS: Koolikohustuse täitmise ja põhikooli riiklikule õppekavale vastava põhihariduse omandamise võimaluse valla või linna haldusterritooriumil elavatele koolikohustuslikele lastele tagab vald või linn. Vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit.	PGS: Põhikooli lassi täitumuse ülemine piirnorm põhikoolis on 24 õpilast. Kui kahe või kolme klassi õpilaste arv on põhikoolis kokku 16 või alla selle, võib nendest õpilastest moodustada liitklassi. HTM lähteülesanne Praxise analüüsile sisaldab väikseima mitteerandliku põhikooli tüübina (tüüp 2) põhikooli minimaalselt 90 õpilasega.
	maagümnaasium	PGS: Kvaliteetse ja valikuterohke ning gümnaasiumi riiklikule õppekavale vastava üldkeskhariduse omandamise võimaluse tagavad riik ja kohalik omavalitsus, pidades igas maakonnas õpilaste arvust lähtuvalt vajalikul arvul gümnaasiume. Riik kohustub pidama igas maakonnas vähemalt ühte gümnaasiumi.	HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014): 84 õpilast
	riigigümnaasium		HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014): 254 õpilast
	kutsekool		Kutseõppeasutuste toimimise tagab Kutsehariduse seaduse alusel ministri poolt kehtestatud riiklik koolitustellimus.
Noorsootöö	noortekeskus	Noorsootöö on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne ning selle loomulik korralduslik piirkond on KOV-üksus.	„Kvaliteedijuhtimine noorsootöös“ (2013): KOV territooriumil tegutseb 300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus.
Pangateenused	sularaha automaat	Puuduvad	Puuduvad

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
	postipank	Puuduvad	Puuduvad
	pangakontor	Puuduvad	Puuduvad
Postiteenus	kirjakast	Ministri määrus universaalse postiteenuse osutamise nõuetest: linnas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakasti keskmine kaugus olla rohkem kui 0,5 kilomeetrit; vallas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakast asuda kaugemal kui 2 kilomeetrit.	
	pakiautomaat	Puuduvad	Puuduvad
	postkontor (postipunkt)	Ministri määrus universaalse postiteenuse osutamise nõuetest sätestab minimaalse postkontorite arvu valla ja linna territooriumi sõltuvalt elanike arvust. Iga valla territooriumil peab olema vähemalt üks universaalset postiteenust osutav postkontor. Igasse valda, mille püsielanike arv ületab 2500 inimest, paigutatakse täiendavalt üks või enam universaalset postiteenust osutavat postkontorit. Rohkem kui 20 000 püsielanikuga linnas tuleb iga järgneva kuni 20 000 püsielaniku kohta paigutada üks täiendav postkontor.	Iseseisvate üksustena tegutsevate postkontorite asendamine postipunktidega teiste teenuse osutajate koosseisus on universaalse postiteenuse osutaja poolt tõlgendatud kui seadusest tuleneva kohustuse täitimine. Postiseadus postipunkti mõistet ei tunne. Postivõrgu kohustuslikuks osaks on postkontor kui püsiv tegevuskoht, kus on tagatud kõigi tegevuslooga hõlmatud postiteenuste osutamine.
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Puuduvad	Rahvamajade seaduse kontseptsioon (2007): Seltsimaja – ehk kogukonnakeskus on eraõigusliku juriidilise isiku poolt asutatud või hallatav kultuuriasutus, mis toimib kogukonna omaalgatuse põhimõttel ning mille eesmärgiks on seltsielu korraldamine ja kohaliku elu arendamine.
	rahvamaja	Puuduvad	Rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) tehakse ettepanek muuta KOKSi selliselt, et kultuuri- ja sporditöö oleks KOV kohustuslikuks ülesandeks: sh oleks omavalitsusüksuse ülesandeks on tagada antud vallas või linnas ...rahvamajade, ...ülalpidamine ja tegevus. Omavalitsusüksuse vastava valdkonna asutuse
	kultuurikeskus	Puuduvad	

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
			puudumisel, peab ta kindlustama teenuse kättesaadavuse.
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Rahvaraamatukogu seadus: rahvaraamatukogude võrgu loomisel tuleb lähtuda järgmistest põhimõtetest: 1) igas kuni 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu; 2) üle 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt iga 15 000 elaniku kohta; 3) mujal vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta.	Seadus haruraamatukogu mõistet ei sisalda.
	raamatukogu		
	maakonnaraamatukogu	Rahvaraamatukogu seadus sätestab, et igas maakonnas peab olema maakonnaraamatukogu, mis täidab lisaks rahvaraamatukogu ülesannetele täiendavalt ka raamatukoguteeninduse maakondliku koordineerimise ülesandeid.	
Sporditeenused	lähiliikumispai	Puuduvad	Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010) eesmärk: iga inimese jaoks peab olema üks avalikult kasutatav liikumispai 15 minuti kaugusel elukohast.
	välispordiväljak	Puuduvad	KOKS: Omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas spordibaaside, ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses.
	terviserada	Puuduvad	
	spordisaal	Puuduvad	
	ujula	Puuduvad	
	võistlusstaadion	Puuduvad	
maakondlik tervisespordikeskus	Puuduvad	Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010) meetmed: igas maakonnas ühe prioriteetse tervisespordikeskuse väljaarendamise jätkamist perioodi jooksul.	
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Sotsiaalhoolekande seadus: Vallas või linnas korraldab sotsiaalnõustamist vastav valla- või linnavalitsus.	KOKS: Sotsiaalteenuste korraldamine on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne. SoM Kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuste soovituslikud juhised: Sotsiaalnõustamisteenust osutab kohalik omavalitsus, kelle poole isik teenuse saamiseks pöördub.

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
	päevakeskus	KOKS: Sotsiaalteenuste korraldamine on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne Sotsiaalhoolekande seadus: kohaliku omavalitsusüksuse ülesanded sotsiaalhoolekande korraldamisel on sotsiaalteenuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmise korraldamine.	KOKS: Omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas turva- ja hooldekodude ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses. SoM Kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuste soovituslikud juhised, hooldusteenus: Teenus peab olema kättesaadav kõikidele isikutele, kelle puhul on tuvastatud abivajadus ning sobivaks teenuseks on hinnatud hooldusteenus. Kättesaadavuse tagamiseks võivad kohalikud omavalitsused teha teenuste osutamisel koostööd. Kohalik omavalitsus on kohustatud tagama hooldusteenuse kättesaadavuse täisealisele isikule, kellel on tervise- seisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevalt hooldusvajadus igapäevaeluks vajalike tegevuste elluviimisel või kelle iseseisev toimetulek igapäevastes kodustes tingimustes ei ole enam võimalik.
	hooldekodu eakatele		
	töötukassa büroo	Puuduvad	
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	KOKS: Kohalik omavalitsus teostub demokraatlikult moodustatud esindus- ja võimuorganite kaudu; omavalitsusorganid on volikogu ja valitsus (volikogu poolt moodustatav täitevorgan)	
	riigiasutuste regionaalsed klienditeenindusüksused		Riigiasutuste põhimäärused sisaldavad regionaalsete struktuuriüksuste loendid (Vt. raporti lisa)
Ühistransport	Ühistranspordi peatus		Soovituslike normidega on määratud ÜT peatuste kaugus inimese elukohast sõltuvalt asula suurusest: jalgsi peatusesse kuni 500 el. asulas 3 km, 500-1000 elanikuga asulas 2 km, üle 1000 elanikuga asulas 1 km
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		Transporti arengukava: Ühistranspordi eelisarendatakse piirkondades, kus elab rohkem inimesi; täiendava teenuse mahu lisamiseks tuleks eelistada liine, mis ühendavad vähemalt 3000 elanikuga

Teenus	Taristu	Õiguslikult siduvad regulatsioonid	Õiguslikult mittesiduvad suunised
			asulaid toimepiirkonna keskustega; kavandatakse suuremate asulate terminalide sidumist kergliiklusteedega ning parkimisvõimaluste parandamist.

2.2. Teenuse osutamise majanduslik tasuvus

Teenuste osutamise majanduslik tasuvus on olulisim tegur, mis määrab teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku teenuspiirkonna suuruse ning selle kaudu võimalikud teenuste osutamise taristu optimaalsed asukohad.

Teenuste majanduslik tasuvus on erinevate majandusmudelite puhul määratud erineval määral ja viisil. Kommertsteenuste puhul kujundab teenuste osutamise majanduslik tasuvus seostatuna teenuspiirkonna nõudlusega üsna üheselt selle, kas teenust on võimalik mingis kindlas asukohas jätkusuutlikult ja kvaliteetselt (taristu ja meeskond) osutada või mitte. Avalike teenuste või kogukonnateenuste puhul on küsimus teenuse üldises ühiskondlikus või kogukondlikus väärtuses (mida ollakse valmis teenuse saamise eest maksma) ning kulude mõistlikus jaotuses erinevate teenuse osutamise asukohtade vahel.

Oluliseks lisateguriks on ka teenuse osutamise kulude-tulude üldine maht. Üldpõhimõttena, mida väiksemad on kulud teenuse osutamisel, seda suurem võimalus on üldist majandusliku tasuvuse loogikat „ületada“ ning teenuste kättesaadavust näiteks dotatsioonide abil suurendada.

Konkreetsemalt sõltub teenuse osutamise majanduslik tasuvus kulude poolelt esmajoones teenuse kvaliteetseks osutamiseks nõutud meeskonna personalikulude ning taristu investeerimis- ja majandamiskulude tasemest.

Teenuse osutamise meeskond

Teenuse kvaliteetseks ja jätkusuutlikuks osutamiseks on vajalik erineva kvalifikatsiooniga ning erineval arvul spetsialistide olemasolu. Vajaliku meeskonna suuruse määratlemiseks on erinevaid lähtekohti:

- Minimaalne õigusaktidega ja muude suunistega lubatud spetsialistide arv;
- Spetsialistide arv „tavalises“ teenust osutavas organisatsioonis;
- Eesti keskmine spetsialistide arv teenust osutavates organisatsioonides;
- Analüüsidel ja eksperthinnangutel põhinev (minimaalne) optimaalne teenust osutavate spetsialistide arv, mis tagab teenuse kvaliteedi, osutamise jätkusuutlikkuse ning töötajate heaolu.

Teenuse osutamisel nõutud kvalifikatsioon on sageli määratletud õigusaktides, kuid võimalik on kvalifikatsiooninõuete või -soovituste määratletus ka erialaseltside poolt või lihtsalt tööandja personalipoliitika osana. Kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide palkamine nõuab suuremaid personalikulusid. Kaudselt on teenuste võrgustiku kavandamisel oluliseks piiranguks ka sellist tüüpi spetsialistide väiksem üldarv (ja konkurents nende pärast), nende suurem nõudlikkus töökoha asukoha (nt. eelistatakse suuremaid linnasid) ja meeskonna suuruse, organisatsioonisiseste arenguvõimaluste ja juhtimiskvaliteedi osas.

Personali kvalifikatsiooninõuete alusel on asjakohane eristada teenuseid järgmiselt:

- Kõrgprofessionaalsed teenused – eeldavad üldjuhul olulisel osal töötajaskonnast vähemalt magistritasemel ülikooliharidust, kitsa eriala õppe kraadi omandanud töötajaid;
- Üldprofessionaalsed teenused – eeldavad erialase kõrg- või kutsehariduse omandanud töötajaid, omandatud eriala omab laiemat iseloomu, vajalik spetsialiseerumine on võimalik täiendkoolituste jms vormis;
- Aprofessionaalsed teenused – erialane haridus ei ole nõutud, teenuse osutamiseks piisav väljaõpe omandatakse sõltumata haridusest ning sageli töö kohapeal.

Ka meeskonna suuruse ja mitmekesisuse alusel on võimalik teenused liigitada teineteisest oluliselt eristuvateks teenusteks:

- Kompleksmeeskonna teenused – meeskond koosneb vähemalt 10-st mitme eriala spetsialistist;
- Baasmeeskonna teenused – meeskonna sisene spetsialiseerumine on vähene ning meeskonna suurus võib jääda alla 10 töötaja;
- Miinimummeeskonna teenused – teenuseid on võimalik osutada kuni 1 püsivalt kohal viibiva töötajaga;
- Personalivabad teenused – ei nõua töötajate püsivat kohalolu teenuse osutamiseks, kuid need on vajalikud taristu hoolduseks või tuleneb nende mittepüsiv ja korduv vajadus teenuse olemusest (nt. kirjakastide tühjendamine postiteenuse raames).

Mida kõrgemad kvalifikatsiooninõuded ning arvukam ja mitmekesisem on teenust osutav meeskond, seda tõenäolisem on, et teenuse osutamise majanduslikult tasuv teenuspiirkond on suurema kliendibaasiga.

Teenus	Taristu	Kvalifikatsiooninõuded personalile	Nõuded meeskonna suurusele
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	Aprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Aprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	autokütuse müügikoht	Aprofessionaalsed teenused	Miinimummeeskonna teenused/ Personalivabad teenused
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused

Teenus	Taristu	Kvalifikatsiooninõuded personalile	Nõuded meeskonna suurusele
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	hambaravikabinet	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Apteegiteenus	haruapteek	Kõrgprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	apteek	Kõrgprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	vabatahtlik päästeüksus	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	päästekomando	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Politseiteenus	politseijaoskond	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	konstaablijaoskond	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Haridusteenus	laste päevahoid	Aprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	lasteaed	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	algkool (I-II kooliaste)	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	põhikool	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maagümnaasium	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	riigigümnaasium	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	kutsekool	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Noorsootöö	noortekeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Pangateenused	sularaha automaat	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	postipank	Aprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	pangakontor	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Postiteenus	kirjakast	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	pakiautomaat	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	postkontor (postipunkt)	Aprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	rahvamaja	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	kultuurikeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	raamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakonnaraamatukogu	Üldprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
Sporditeenused	lähiliikumispai	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	välispordiväljak	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused
	terviserada	Aprofessionaalsed teenused	Personalivabad teenused

Teenus	Taristu	Kvalifikatsiooninõuded personalile	Nõuded meeskonna suurusele
	spordisaal	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	ujula	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	maakondlik tervisespordikeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	võistlusstaadion	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Üldprofessionaalsed teenused	Miinummeeskonna teenused
	päevakeskus	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	töötukassa büroo	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
	hooldekodu eakatele	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	Kõrgprofessionaalsed teenused	Kompleksmeeskonna teenused
	riigi regionaalsed klienditeenindusüksused	Üldprofessionaalsed teenused	Baasmeeskonna teenused
Ühistransport	Ühistranspordi peatus		Personalivabad teenused
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		Personalivabad teenused

Võttes arvesse meeskonna normatiivset suurust, klientide mõistlikku proportsiooni töötaja kohta elanikkonnas ning vajadusel ka teenuseid osutava asutuse turuosa, on vähemalt osade teenuste puhul võimalik täpsemalt leida teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku teenuspiirkonna suurus Eestis elanike arvu mõttes (vt. allpool).

Teenuse osutamise taristu

Teenuse osutamise taristu iseloom on asukohtade määratlemise aspektist vaadatuna oluline seoses kulude mahuga, kusjuures oluline on nii investeerimis- kui ka majandamiskulude maht. Mõlemad on positiivselt seotud teenuspiirkonna suurusega – mida suuremad kulud, seda suurem peaks olema nõudlus, klientide arv ja teenuspiirkonna suurus.

Teenus	Taristu	Investeerimiskulude tase	Majandamiskulude tase
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	Keskmisel kulud	Keskmisel kulud
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	Suured kulud	Suured kulud
	autokütuse müügikoht	Suured kulud	Keskmisel kulud
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Suured kulud	Suured kulud
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	Keskmisel kulud	Keskmisel kulud
	hambaravikabinet	Suured kulud	Keskmisel kulud
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	Väga suured kulud	Väga suured kulud

Teenus	Taristu	Investeeringukulude tase	Majandamiskulude tase
Apteegiteenus	haruapteek	Madalad kulud	Madalad kulud
	apteek	Keskvised kulud	Keskvised kulud
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Suured kulud	Suured kulud
	vabatahtlik päästeüksus	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	päästekomando	Suured kulud	Suured kulud
Politseiteenus	politseijaoskond	Suured kulud	Suured kulud
	konstaablajaoskond	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	Madalad kulud	Madalad kulud
Haridusteenus	laste päevahoid	Madalad kulud	Madalad kulud
	lasteaed	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	algkool	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	põhikool	Suured kulud	Suured kulud
	maagümnaasium	Suured kulud	Suured kulud
	riigigümnaasium	Väga suured kulud	Väga suured kulud
	kutsekool	Väga suured kulud	Väga suured kulud
Noorsootöö	noortekeskus	Keskvised kulud	Keskvised kulud
Pangateenused	sularaha automaat	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	postipank	Madalad kulud	Madalad kulud
	pangakontor	Keskvised kulud	Suured kulud
Postiteenus	kirjakast	Väga madalad kulud	Väga madalad kulud
	pakiautomaat	Madalad kulud	Madalad kulud
	postkontor (postipunkt)	Madalad kulud	Madalad kulud
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	Madalad kulud	Madalad kulud
	rahvamaja	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	kultuurikeskus	Suured kulud	Suured kulud
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	Madalad kulud	Madalad kulud
	raamatukogu	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	maakonnaraamatukogu	Suured kulud	Suured kulud
Sporditeenused	lähiliikumispai	Madalad kulud	Madalad kulud
	välispordiväljak	Madalad kulud	Madalad kulud
	terviserada	Madalad kulud	Keskvised kulud
	spordisaal	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	ujula	Suured kulud	Suured kulud
	maakondlik tervisespordikeskus	Suured kulud	Keskvised kulud
	võistlusstaadion	Suured kulud	Madalad kulud
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	Madalad kulud	Madalad kulud
	päevakeskus	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	töötukassa büroo	Keskvised kulud	Keskvised kulud
	hooldekodu eakatele	Suured kulud	Suured kulud
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	Suured kulud	Suured kulud
	riigiasutuste regionaalsed klienditeenindusüksused	Keskvised kulud	Keskvised kulud

Teenus	Taristu	Investeeringiskulude tase	Majandamiskulude tase
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	Suured kulud	Väga madalad kulud
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	Suured kulud	Madalad kulud

Teenuse osutamise kliendibaas ja teenuspiirkonna vajalik suurus

Meeskond ja taristu kokku määravad suurel määral teenuse kvaliteetseks osutamiseks vajaliku kliendibaasi suuruse. Teenuse kasutajate arv määrab (läbi ostujõu) teenuse majandusliku tasuvuse, kas vahetus konkurentsituatsioonis erateenuste puhul või kaalutusotsuse alusel avaliku sektori poolt finantseeritud (või oluliselt doteeritud) teenuste puhul. Iga teenuse puhul on see teenusespetsiifiline ja sõltub ka pakutava teenuse nõutavast või klientide poolt oodatavast kvaliteedist ning on üldjuhul taandatav teenuspiirkonna elanike arvule. Avalike teenuste puhul on ühiskonnale talutava suhtega kliendibaasi ja kulude vahel arvestatud juba erinevates õigusaktides ja arengukavades seatud kriteeriumites ja nõuetes. Kommertsteenuste puhul on majandusliku tasuvuse piir iga ettevõtte jaoks ärisaladus. Parimaks indikaatoriks piirväärtuse määramisel on üldistus asukohtade (paikkond ja selle tagamaa), kus teenuse osutajad on pikemaajaliselt tegutsenud, kliendibaasi suurus.

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
Kaubandus	toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	väiksemat kauplust on võimalik pidada ka 1-2 töötajaga		Väiksemad maakauplused tegutsevad Eestis 250-300 elanikuga paikkondades.
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)			Mitmekesise ja konkurentsivõimelise kaubavalikuga kauplused toimivad minimaalselt väikelinnades ja alevites.
	autokütuse müügikoht	automaattanklates personali vajadus puudub		Eesti autokütuse müügikohtade suhtarvust (1 müügikoht 3 tuhande elaniku kohta) lähtudes on soodsa asendi korral majanduslikult võimalik opereerida kuni 1500-2000 elanikuga teenuspiirkonnas.
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	Tervishoiu arengusuunad 2020: tervishoiukeskuses on minimaalselt 3 perearsti ja 3 pereõde, lisaks koduõde, füsioterapeut, ämmaemand.	Teenuse hinnatud vajadus on 1 perearsti u. 1500 elanikku kohta, vanema elanikkonnaga piirkondades ka kuni	Minimaalselt 4-4,5 tuhat isikut kokku teenuspiirkonna perearstinimistutes (RAKE, 2015)

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
			1300 elanikku (RAKE , 2015)	
	esmatasandi tervishoiu-keskuse filiaal, perearstipraksis	TTKS nõue perearstiteenuse osutamisel: 1 perearst, 1 pereõde; Tervisekeskuse filiaalis 1 pereõde	TTKS: perearsti nimistu suurus on 1200-2000 isikut	1200 elanikku teenuspiirkonnas; Eestis tegutseb ka perearste, kelle nimistu suurus on alla 1000 isiku
	Hambaravi-kabinet	3 arsti meeskond (Konsultatsioonist Hambaarstide Liidu esindajaga; vt ka Hambaravi eriala arengukavas aastani 2020)	1000 elanikku hambaarsti kohta (Konsultatsioonist Hambaarstide Liidu esindajaga; vt ka Hambaravi eriala arengukavas aastani 2020)	3000-5000 elanikku teenuspiirkonnas sõltuvalt joogivee iseloomust
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	SoM määrus Haigla liikide nõuded määrab neis osutatavad tervishoiuteenused, selleks vajaliku taristu ja personali		Üldhaigla teeninduspiirkond 50 000-100 000 elanikku; kohaliku haigla teeninduspiirkond kuni 40000 elanikku
Apteegiteenus	haruapteek	1 apteeker osalise koormusega		1,5 tuhat elanikku teenuspiirkonnas
	apteek	vähemalt 2 apteekrit (konsultatsioonist Ravimiameti esindajaga)	tasuvuse piiriks apteekri kohta on arvestatud 2000-3000 elanikku teenuspiirkonnas (Geomedia, 2014)	4-6 tuhat elanikku teenuspiirkonnas
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	3 kiirabiauto brigaadi liiget		
	vabatahtlik päästeüksus		Päästeasutuse tegevuse planeerimise põhialuseks on piirkondlikud ohutegurid. Ohuteguriks peetakse isikut, nähtust, protsessi, objekti või muud näitajat või nende koosmõju, mille piirkondliku paiknemise ja esinemissageduse põhjal võib pidada tõenäoliseks ohu teket.	Päästekomandode ümberkorralduste kava (2012): riiklik päästekomando on piirkonnas, mille elanike arv on 5000 kuni 24999 elanikku.
	päästekomando	4 päästjat päästemeeskonnas		
Politseiteenus	politseijaoskond			
	konstaabli-jaoskond		Piirkondliku politseitöö juhend: Konstaablipiirkond - prefekti käskkirjaga	

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
			määratud politseijaoskonna tööpiirkonna territoriaalselt kindlaksmääratud osa, kus piirkonnapolitseinik täidab oma ülesandeid. Piirkondade moodustamisel arvestatakse järgmisi suhtarvusi: tiheasustusega suurlinna piirkonnas on keskmine elanike arv piirkonnakonstaabli kohta kuni 15 000 elanikku ja hõreasustusega aladel kuni 10 000 elanikku.	
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	1 piirkonnapolitseinik	Piirkondliku politseitöö juhend: Vahetuks suhtluseks kogukonnaga peab isikute vastuvõtt toimuma vähemalt üks kord kuus kindlaks määratud asukohas ning kindlal ajal iga kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil. Piirissaarel, Ruhnus, Kihnus ja Vormsil toimub elanike vastuvõtt mitte harvem kui kord kvartalis;	
Haridusteenus	laste päevahoid	1 lapsehoiutöötaja	Lastehoiurühmad alates 2 lapsest kuni 15 lapseni	
	lasteaed	Lasteasutuse personali miinimumkoosseisu kinnitab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Lasteasutuses luuakse üks juhataja ametikoht olenemata rühmade arvust. Õpetajate ja muude spetsialistide arv sõltub rühmade arvust.	Seadus määratleb rühma registreeritud laste arvu lasteasutuses: 1) sõimeühmas kuni 14 last; 2) lasteaiarühmas kuni 20 last; 3) liitrühmas kuni 18 last.	Ühele komplekteeritud liitrühmale vastab u 450 elanikuga teenuspiirkond; komplekteeritud sõime ja lasteaiarühmale 700 elanikuga teenuspiirkond
	algkool (I-II kooliaste)	PGS: Koolitöötajad on direktor, õppealajuhataja, õpetajad, tugispetsialistid, teised õppe- ja kasvatusalal	Minimaalselt 5 õpilast klassis, kokku 30 õpilast I-II kooliastmes	Õpilaste arvule vastab 1-3. klassi laste osakaalu alusel maapiirkondades u. 500-600 elanikku teenuspiirkonnas.

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
	põhikool	töötavad ning muud töötajad. Õpetajate arv sõltub kõige olulisemalt vahetu õppekasvatustöö mahust (klasside arv)	90 õpilast põhikoolis; 144 õpilast põhikoolis	Vastava vanusrühma osakaalu maapiirkondade rahvastikus arvestades u. 900 elanikku ja 1500 elanikku.
	maagümnaasium		Täistsükli gümnaasium 1 hästi komplekteeritud paralleelklassiga -84 õpilast gümnaasiumiklassides	Eeldades, et maagümnaasiumi teenuspiirkonna põhikooli lõpetanud noortest 70% jätkab gümnaasiumis ning neist omakord 75% maagümnaasiumis ja 25% riigigümnaasiumis peaks vastava vanusrühma noorte proportsiooni arvestades maagümnaasiumi teenuspiirkonnas olama u. 5000 elanikku
	riigigümnaasium		Hästi komplekteeritud 3 õppesuunaga gümnaasium - 254 õpilast gümnaasiumiklassides	Eeldades, et 75% põhikooli lõpetanutest jätkab gümnaasiumis, peaks riigigümnaasiumi teeninduspiirkonnas elama keskmiselt u 11000 elanikku.
	kutsekool			
Noorsootöö	noortekeskus	Noorsootöötaja kvalifikatsiooniga spetsialist	300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus.	Rahvastiku vanusstruktuuri arvestades u 1500 elanikku teenuspiirkonnas
Pangateenused	sularaha automaat		Eksperthinnanguna vähemalt 4000 ühe panga klienti.	Uute automaatide paigaldamisel teenuspiirkond alates 7-10 tuhandest elanikust.
	postipank	Postkontori töötaja		Sõltub postkontorite asukohtadest
	pangakontor			Eesti pangakontorite võrgustik on kahandanud ning toimib maakonnakeskuste ja mõne suurema linna tasandil. Vähemalt 10-15 tuhat elanikku
Postiteenus	kirjakast			
	postkontor (postipunkt)	1 töötaja	Postiseadus nõuab igasse valda, mille	

Teenus	Taristu	Optimaalne minimaalne meeskonna suurus	Vajalik klientide arv töötaja või meeskonna kohta	Minimaalse teenuspiirkonna elanike arv
			püsielanike arv ületab 2500 inimest, täiendavalt ühte universaalset postiteenust osutavat postkontorit; praktikas on majanduslikel kaalutlustel 117 postkontorit asendatud postipunktidega.	
Raamatukogu-teenused	haruraamatukogu	1 raamatukoguhoidja osalise tööajaga	Üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta	Minimaalselt 500 elanikuga teenuspiirkond
	raamatukogu	Rahvaraamatukogu tööd juhib direktor. Muude töötajate arv ei ole seaduse tasandil reguleeritud.		

2.3. Teenuse koht igapäevaelus

Teenuste osutamise territoriaalse ja ajalise läheduse (kättesaadavuse) määramise olulisim sisend on arusaamine teenuse kohast elanike igapäevaelus. Teenuse kättesaadavuse hea tase on tase, mil teenusele jõudmise aja- ja ressursikulu ei halvenda oluliselt inimeste heaolu ning mis ei piira teenuse kasutust (elanikud loobuvad võimalusel teenusest).

Teenuse olulisus igapäevaelus

Teenuse olulisus igapäevaelus on kirjeldatav kolme tunnuse abil, millest tulenevad vastavad nõuded kättesaadavusele:

1. Kasutuse vältimatus

Teenuse liik	Määratlus	Nõuded kättesaadavusele
Kohustuslik või vältimatu teenus	Teenuste kasutus on seaduste poolt kohustuslikuks tehtud (nt. koolikohustus) või siis kahjustab teenuse mittekasutamine inimese tervist ja sotsiaalselt toimetulekut.	Teenuste hea kättesaadavus tuleb tagada enamusele elanikele/sihtrühma liikmetele.
Soovitav teenus	Teenuse kasutus toetab inimeste sotsiaalselt toimetulekut ja heaolu.	Teenuste hea kättesaadavus sihtrühma liikmetele on eelduseks paikkonna jätkusuutlikule arengule.
Asendatav teenus	Teenust on võimalik sõltuvalt elulaadist jms asendada ja vältida, selle mittekasutamine ei kahanda otseselt elukvaliteeti. Elukvaliteedi probleemid tekivad asenduste puudumisel ning elulaadist tulenevatest soovidest ja vajadustest.	Üksikute teenuste osas on piisav individuaalsetel liikumislahendustel põhinev kättesaadavus.

2. Kasutuse sagedus

Teenuse olulisus inimese igapäevaelus on olulisel määral seotud teenuse kasutamise vajaliku ja mõistliku sagedusega. Üldpõhimõttena on sagedasemad teenused tundlikumad teenusele jõudmise ajakulu mõttes, kuna nende summaarne ajakulu inimese ajabilansis on olulisem.

Teenuse kasutuse vajaliku sageduse alusel jagatakse teenused 4 rühma:

- Igapäevased teenused (3-7 korda nädalas)
- Iganädalased teenused (1-2 korda nädalas)
- Igakuised teenused (1-3 korda kuus)
- Harva kasutatavad teenused (vähem kui 1 kord kuus)

3. Kasutuse kestvus

Teenuse kasutamise ajaline kestvus määrab osaliselt teenusele jõudmisele kulutatava mõistliku ajakulu. Üldpõhimõttena, mida lühem on teenuse kasutamise ajaline kestvus, seda lühem on ka mõistlik ajakulu teenusele jõudmiseks.

Teenused jagatakse kasutamise ajalise kestvuse alusel 5 rühma:

- Lühiajalise kestvusega teenus (kuni 10 min)
- Keskpika kestvusega teenused (10-60 min)
- Pikapäeva teenused (1-3 tundi)
- Päeva täitvad teenused (3 tundi kuni päev)
- Mitut päeva haaravad teenused

Kõige ajatundlikumad on lühiajalised teenused, mille puhul teenus peab olema tarbijale kas lähedal või peab olema võimalik selle kasutamist ühildada teiste teenuste kasutamisega. Keskpika kestvusega ja pikapäeva teenuste kasutamisel võiks teenusele jõudmise ajakulu olla selline, et see ei täida rohkem kui maksimaalselt poolt tööpäeva. Teenusele jõudmise ajakulu võiks jääda alla 45+45 min. Teenuste kasutamine sellisel ajakulul on mõistlik ka üksikuna, teiste teenuste kasutusega ühildamata. Päeva täitvate teenuste ja mitut päeva haaravate teenuste puhul ei ole teenusele jõudmise ajakulu määrav/oluline teenuse kasutamisel.

Teenuse liik	Kasutuskorra ligikaudne aeg	Mõistlik max teenusele saamise aeg	Täiendavad tingimused teenuse kasutusel
Lühiajalise kestvusega teenus	kuni 10 min	15+15 min	Teenuse lähedust kompenseerib kasutamine teiste teenustega koos (järgnevana)
Keskpika kestvusega teenused	10-60 min	45+45 min	Teenuse kasutuse ja sellele jõudmise summaarne aeg ei tohiks ületada 2,5 tundi
Pikapäeva teenused	1-3 tundi	45+45 min	Teenuse kasutuse ja sellele jõudmise summaarne aeg ei tohiks ületada 4 tundi
Päeva täitvad teenused	3 tundi kuni päev	ei määrata	Oluline on päeva jooksul hommikul teenusele ning õhtul koju jõuda, sh autot mittekasutatavatel inimestel.
Mitut päeva haaravad teenused	sisaldab ööd	ei määrata	

Käsitletavate teenuste olulisust keskmise elaniku igapäevaelus iseloomustavad järgmised tunnused:

Teenus	Taristu	Välдитavus	Sagedus	Kestvus
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	vältimatu	igapäevane	lühiajaline/keskpikk
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	asendatav	igakuine	keskpikk
	autokütuse müügikoht	asendatav	iganädalane	lühiajaline
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	soovitav	igakuine	keskpikk
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraxis	soovitav	igakuine	keskpikk

Teenus	Taristu	Välidatavus	Sagedus	Kestvus
	hambaravikabinet	vältimatu	iga-aastane	keskpikk
	maakonna haigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	vältimatu	Juhtumipõhine	keskpikk/pikapäeva...
Apteegiteenus	haruapteek	soovitav	igakuine	lühiajaline
	apteek	soovitav	igakuine	lühiajaline
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	vältimatu	Juhtumipõhine	
	vabatahtlik päästeüksus	asendatav	Juhtumipõhine	
	päästekomando	vältimatu	Juhtumipõhine	
Politseiteenus	politseijaoskond		Juhtumipõhine	
	konstaablijaoskond		Juhtumipõhine	
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	asendatav	Juhtumipõhine	keskpikk
Haridusteenus	laste päevahoid	asendatav	igapäevane	päeva-täitvad
	lasteaed	soovitav	igapäevane	päeva-täitvad
	algkool	vältimatu	igapäevane	päeva-täitvad
	põhikool	vältimatu	igapäevane	päeva-täitvad
	maagümnaasium	soovitav	igapäevane	päeva-täitvad
	riigigümnaasium (õpilaskodu)	soovitav	igapäevane	päeva-täitvad/ mitmepäeva
	kutsekool ((õpilaskodu)	soovitav	igapäevane	päeva-täitvad/ mitmepäeva
Noorsootöö	noortekeskus	asendatav	igapäevane	pikapäeva
Pangateenused	sularaha automaat	asendatav	iganädalane	lühiajaline
	postipank	asendatav	Juhtumipõhine	lühiajaline
	pangakontor	asendatav	Juhtumipõhine	keskpikk
Postiteenus	kirjakast	soovitav	Juhtumipõhine	lühiajaline
	pakiautomaat	asendatav	Juhtumipõhine	lühiajaline
	postkontor (postipunkt)	asendatav	Juhtumipõhine	lühiajaline/keskpikk
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	rahvamaja	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	kultuurikeskus	asendatav	iganädalane	pikapäeva
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	asendatav	iganädalane	keskpikk
	raamatukogu	asendatav	iganädalane	keskpikk
	maakonnaraamatukogu	asendatav	iganädalane/harv	keskpikk
Sportiteenused	lähiliikumispai	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	välispordiväljak	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	terviserada	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	spordisaal	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	ujula	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	maakondlik tervisespordikeskus	asendatav	Juhtumipõhine	pikapäeva
	võistlusstaadion	asendatav	Juhtumipõhine	pikapäeva
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	asendatav	Juhtumipõhine	pikapäeva
	päevakeskus	asendatav	iganädalane	pikapäeva
	töötukassa büroo	asendatav	Juhtumipõhine	keskpikk
	hooldekodu eakatele	soovitav	püsiv	mitmepäeva

Teenus	Taristu	Välditavus	Sagedus	Kestvus
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	soovitav	Juhtumipõhine	keskpikk
	riigiasutuste regionaalsed klienditeenindusüksused	soovitav	Juhtumipõhine	keskpikk
Ühistransport	ühistranspordi peatus	asendatav	igapäevane	lühiajaline
	ühistranspordi sõlmjaam/terminal	asendatav	igapäevane	lühiajaline/keskpikk

Teenuse olulisus ühiskonnale ja paikkonnale

1. Teenuse sihtrühmad

See, kas teenuse potentsiaalseks kasutajaks on kogu elanikkond või mõni selle demograafiline või kultuurilis-sotsiaalne rühm teenuste kättesaadavuse vajaduse taset otseselt ei mõjuta. Ka kitsamale sihtrühmale (nt. lapsed haridusteenusel, aktiivse elulaadiga isikud kultuurilise isetegevuse ja sportimisvõimaluste jaoks) suunatud teenuste (nt. haridusteenus lastele, kultuurilise isetegevuse ja sportimisvõimalused aktiivse elulaadiga isikute jaoks) hea kättesaadavus võib olla paikkonna kui elukeskkonna hindamisel määrav. Pigem on oluline teenuse kasutuse osakaal selliste rühmade siseselt.

Teenuse sihtrühmade iseloom on kättesaadavuse vaatepunktist oluline eelkõige nende liikuvuse iseloomu alusel, millest tulenevad üldised nõuded ühenduvusele:

- väga hea individuaalse liikuvusega sihtrühmad – piisab teede kvaliteedi tagamisest, sh hooldatusest; ühistranspordiühendusel on toetav ülesanne;
- sihtühmad, mis sisaldavad ka kesise liikuvusega rühmi – vajalik on teenuste kasutust võimaldavad ühistranspordiühendused, sageli on sagedusest olulisem õige ajastatus (vt. allpool).

Mitmed teenused ei eelda üldse inimese enda liikuvust. Selle asemel on teenuse kättesaadavuse tagamisel oluline juurdepääsu taristu majapidamistele ja majandusüksustele.

Teenusrühm	Teenusega seotud taristu	Põhisihtrühma kirjeldus	Sihtrühma demograafiline iseloom ja teenusekasutajate osakaal	Sihtrühma liikuvuse erisused
Kaubandus	Toidu- ja esmatarbe kaupade kauplus	leibkonna „ostja“	kogu elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	Ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kodu- ja aiaomanikud, remondi-ettevõtted		üldiselt hea individuaalne liikuvus
	Autokütuse müügikoht	autokasutajad	50% täiskasvanud elanikkonnast; 70% maapiirkondade leibkondadest	väga hea individuaalne liikuvus
Pangateenused	sularaha automaat	sõltuvalt teenindus-asutuste sularahanaõuetest piirkonnas	osakaal suurem maapiirkondades; suurus väheneb ajas	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi

Teenusrühm	Teenusega seotud taristu	Põhisihtrühma kirjeldus	Sihtrühma demograafiline iseloom ja teenusekasutajate osakaal	Sihtrühma liikuvuse erisused
	postipank	Internetiühendused ja/või e-teenuste kasutusoskusteta isikud	Pigem eakad, maapiirkondade elanikud	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	pangakontor	laenu- ja liisinguklient; konto avajad	Tööealised; kasutajate osakaal väheneb ajas	üldiselt hea individuaalne liikuvus
Postiteenus	kirjakast	ettevõtted; õnnitlejad; e-posti ja digiallkirja mittekasutavad isikud	2013. a. osutati 10,3 miljonit UPT ühikut ehk u 8 ühikut isiku kohta; teenuse mahud vähenevad ajas	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	pakiautomaat	e-poodide kliendid	laienev sihtrühm, mahud kasvavad	
	postkontor		vähenev sihtrühm, mahud vähenevad	
Tervishoiu-teenused	Esmatasandi tervishoiukeskus	haiged ja tervist kontrollivad isikud	kogu elanikkond, perearsti vastuvõtul käinute osakaal 71%, kõige enam lastega pered ja eakad (80%) (TKU, 2012)	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	Hambaravikabinet	haiged ja tervist kontrollivad isikud	kogu elanikkond – aastas hambaarsti vastuvõtul käinute osakaal 16..65 rühmas 51% (TKU, 2012)	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	Eriarstiabi (kohalik, üld- ja keskaigla)	haiged	kogu elanikkond – aastas eriarsti vastuvõtul käinuid 16..65 rühmas 52% (TKU, 2012)	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
Apteegiteenus	Ravimite müügikoht (apteek)	Haiguste ja terviseprobleemidega isikud	Uuringu „Elanike hinnangud tervisele ja arstiabile“ (2013) küsitlustulemuste põhjal oli „küsitlusele eelnenud aasta jooksul retseptiravimeid ostnud 65% elanikest	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
Pääste- ja kiirabiteenus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	hädasolijad	8% elanikkonnast	liikumisvajadus puudub
	Päästekomando	hädasolijad		liikumisvajadus puudub
Politseiteenus	Politseijaoskond/ konstaablajaoskond			liikumisvajadus puudub
	Politseiametniku vastuvõtu asukoht			
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht	toimetuleku- ja sotsiaalse turvalisuse	Potentsiaalseks laiaks sihtrühmaks on materiaalses	valdavalt kesise liikuvusega rühmad

Teenusrühm	Teenusega seotud taristu	Põhisihtrühma kirjeldus	Sihtrühma demograafiline iseloom ja teenusekasutajate osakaal	Sihtrühma liikuvuse erisused
		probleemidega isikud	ilmajäetuses elavad isikud, keda on 2013. a. seisuga Eestis u 16%	
	hooldekodu eakatele	toimetuleku-probleemidega isikud	65+ (75+)	kesise liikuvusega rühmad
	päevakeskus	Sotsiaalset tuge ja abiteenuseid vajavad või soovivad isikud	Primaarne sihtrühm eakad (u 20% kasutab); laiemalt kogu elanikkond (4% kasutajaid)	valdavalt kesise liikuvusega rühmad
	tööturuteenuste büroo (Töötukassa osakond või büroo)	Registreeritud töötud ning piiratud töövõimega isikud	Sõltuvalt töötuse ja piiratud töövõimega isikute osakaalust, kuni 30% tööealistest	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
Haridusteenus	lasteaed, päevahoid	väikelaps ja lapsevanem	2...7, 18+(45)	lapse abistatav liikumine: vahetu kodulähedus (kuni 2 km) või autotransport parim
	algkool	lapsed	7...13 – 99%	vahetu kodulähedus (kuni 3 km) või koolibuss parim
	põhikool	lapsed	7..16 – 99%	kergliikluses osaluse soodumus
	gümnaasium	noored	16..19 – 70%	kergliikluses osaluse soodumus
	kutsekool	noored	16..21 – 30%	
Noorsootöö	noortekeskus noortetuba	Lapsed ja noored	25% vanuses 7...26	kergliikluses osaluse soodumus
Vaba aja teenused	seltsimaja	aktiivse elulaadiga inimesed	7% - kogu elanikkonnast tegeleb kultuurilise ise-tegevusega (RKAK register 2013) pealtvaatajana aktiivseid kultuuritarbijaid on u 5%, maapiirkondades 3% (Statistikaamet 2009-2010)	
	rahvamaja			
	kultuurimaja			
	raamatukogu		28% - kogu elanikkonnast on registreeritud lugejad	
	staadion		50% 16...64 vanusrühmast tegeleb vähemalt kord nädalas tervisespordiga (TKU, 2012)	kergliikluses osaluse soodumus
	välispordiväljak			
	terviserada			
	tervisespordikeskus			
	spordisaal			
	ujula			
Ametlike toimingute, menetluste,	valla- ja linnavalitsus	kohalikud ettevõtjad, (kinnis)-varaomanikud	Kogu elanikkond, osakaal mitte üle 10%	

Teenusrühm	Teenusega seotud taristu	Põhisihtrühma kirjeldus	Sihtrühma demograafiline iseloom ja teenusekasutajate osakaal	Sihtrühma liikuvuse erisused
lubade ja registreeringute teenused	riigiasutuste (MTA, SKA, Maanteeamet, PPA, PRIA, Keskkonnaamet, Põllumajandusamet) piirkondlikud teenuspunktid		Kogu elanikkond osakaal mitte üle 10%	
Ühistransport	Ühistranspordi peatus		kogu elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal		kogu elanikkond	sisaldab ka kesise liikuvusega rühmi

Kättesaadavuse ajastatuse olulisus

1. Teenuse kasutuse planeeritavus isiku poolt

Teenuse kasutuse planeeritavuse all mõistame siin teenuse kasutaja võimalusi ise määrata teenuse kasutamise aeg kellaaja ja päeva lõikes. Lisaks teenuse olemusest sõltub see ka peamise sihtrühma iseloomust. See on oluline esmajoones ühistranspordiühenduse sageduse ning ajastatuse planeerimisel.

Teenused on jagatud nende planeeritavuse alusel 5 rühma:

- Täielikult teenuse kasutaja poolt planeeritavad teenused – teenused, mille osutamise aja lepidavad teenuse osutaja ja kasutaja eelnevalt mõlemale poolele sobival ajal kokku; siia rühma kuuluvad ka teenused, mille kasutamise põhjuseks ei ole mitte oluline vajadus, vaid elaniku soov muuta oma elu huvitavamaks jms;
- Hästi planeeritavad teenused – teenuse kasutust on võimalik 1-2 päeva (või kuni nädal) edasi lükata;
- Osaliselt planeeritavad teenused – teenus sisaldab nii hästi planeeritavaid alamteenuseid kui ka mitteplaneeritavaid, kiire reageerimise vajadusega teenuseid;
- Mitteplaneeritavad kiiret reageerimist nõudvad teenused – suurendab teenuse koduläheduse ja kiire kättesaadavuse vajadust, ühistranspordiühenduse suurt sagedust;
- Mitteplaneeritavad ühtse kinnitatud või kokku lepitud ajakava alusel osutatavad teenused – teenuse kasutajal puudub võimalus iseseisvalt määrata teenuse kasutuse aegsid, kuid need on eelnevalt teada ning stabiilsed ajas (nt kool, aga ka kogukonnas kokku lepitud vaba aja asutuste külastamise ajad).

Head ühistranspordiühenduse sagedust nõuavad osaliselt planeeritavad ja mitteplaneeritavad kiiret reageerimist nõudvad teenused. Täielikult ja hästi planeeritavate teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse

kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata. Mitteplaneeritavate teenuste puhul, mis tuginevad ühtselt kinnitatud või kokku lepitud ajakavale, kättesaadavuse tagamisel ühistranspordiga on vajalik lähtuda sellest ajakavast.

Teenuse liik	Määratlus	Nõuded ühistranspordiühendusele
Täielikult planeeritav	Teenused, mille osutamise aja lepivad teenuse osutaja ja kasutaja eelnevalt mõlemale poolele sobival ajal kokku; siia rühma kuuluvad ka teenused, mille kasutamise põhjuseks ei ole mitte oluline vajadus, vaid elaniku soov muuta oma elu huvitavamaks jms	Teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata.
Hästi planeeritav	Teenuse kasutust on võimalik 1-2 päeva (või kuni nädal) edasi lükata	Teenuste kasutamiseks ühistranspordiühenduste suur sagedus vajalik ei ole. Selle asemel on oluline võimalus kavandada teenuse kasutuse edasi-tagasi „reis“ ilma ülemäärase ooteajata.
Osaliselt planeeritav	Teenuse sisaldab nii hästi planeeritavaid alamteenuseid kui ka mitteplaneeritavaid, kiire reageerimise vajadusega teenuseid	Teenuste kasutamist soosib tihe ühistranspordiühenduste graafik - 1 kord tunnis - mis võimaldab vajaduse tekkimisel teenuseni ja tagasi jõuda
Mitteplaneeritav kinnitatud ajakava alusel osutatav	Teenuse kasutajal puudub võimalus iseseisvalt määrata teenuse kasutuse aegsid, kuid need on eelnevalt teada ning stabiilsed ajas (nt kool, aga ka kogukonnas kokku lepitud vaba aja asutuste külastamise ajad).	Vastavalt oluliste teenuste osutamise ajakavale
Mitteplaneeritav kiiret reageerimist nõudev	Hädaabiteenused, kus teenuse saaja on liikumise mõttes passiivne, liigub teenuse osutaja	Puuduvad

2. Teenuse kasutamise aeg

Teenuse kasutamise aja määramine on oluline kättesaadavuse tagamiseks ühistranspordiga, osaliselt ka kergliiklusega. Teenuse kasutamise aeg jaguneb 5 peamisse rühma:

- Tööpäev;
- Koolipäev;
- Peale kooli;
- Öhtune aeg;
- Nädalavahetus.

Teenuse kättesaadavuse tagamisel on kõige tundlikumad öhtusel ajal kasutatavad teenused, mille kättesaadavuse tagamiseks olulistele sihtrühmadele on vajalik ühistranspordiühendus keskusesse öhtusel ajal (sinna 17-18, tagasi 20-21). Kergliiklusteede kasutamisel kättesaadavuse tagamisel on vajalik valgustus.

Teenus	Taristu	Planeeritavus kliendi poolt	Kiire vajaduse juhtumid	Teenuse osutamise olulised kellaajad	Teenuse osutamise oluline nädalapäev
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	osaline	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	osaline	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
	autokütuse müügikoht	valdav		tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev/ nädalavahetus
Tervishoiu- teenused	esmatasandi tervishoiukeskus	osaline	jah	tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	osaline	jah	tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev
	hambaravikabinet	osaline	jah	tööajal	tööpäev
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	valdav		tööajal	tööpäev
Apteegiteenus	haruapteek	valdav	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	apteek	valdav	jah	väljaspool tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	puudub	jah	alati	kõik
	vabatahtlik päästeüksus	puudub	jah	alati	kõik
	päästekomando	puudub	jah	alati	kõik
Politseiteenus	politseijaoskond	osaline		tööajal	tööpäev
	konstaablijaoskond	osaline		tööajal	tööpäev
	piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt	osaline		tööajal	tööpäev
Haridusteenus	laste päevahoid	täielik		tööajal	tööpäev
	lasteaed	täielik		tööajal	tööpäev
	algkool	täielik		tööajal	tööpäev
	põhikool	täielik		tööajal	tööpäev
	maagümnaasium	täielik		tööajal	tööpäev
	riigigümnaasium	täielik		tööajal	tööpäev
	kutsekool	täielik		tööajal	tööpäev
Noorsootöö	noortekeskus	valdav		peale tööaega	tööpäev/ nädalavahetus
Pangateenused	sularaha automaat	osaline	jah	alati	kõik
	postipank	valdav	jah	tööajal	tööpäev
	pangakontor	valdav		tööajal	tööpäev
Postiteenus	kirjakast	valdav		alati	kõik

Teenus	Taristu	Planeeritavus kliendi poolt	Kiire vajaduse juhtumid	Teenuse osutamise olulised kellaajad	Teenuse osutamise oluline nädalapäev
	pakiautomaat	valdav		alati	kõik
	postkontor (postipunkt)	valdav		tööajal/ väljaspool tööaega	tööpäev
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	rahvamaja	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	kultuurikeskus	täielik		peale tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
Raamatukogu- teenused	haruraamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	raamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	maakonnaraamatukogu	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
Spordi- teenused	lähiliikumispai	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	välisportiväljak	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	terviserada	valdav		alati	tööpäev/ nädalavahetus
	spordisaal	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	ujula	täielik		peale tööaega/ tööajal	tööpäev/ nädalavahetus
	maakondlik tervise spordikeskus	valdav		peale tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
	võistlusstaadion	täielik		peale tööaega/ tööajal	nädalavahetus/ tööpäev
Sotsiaal- teenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	valdav		tööaeg	tööpäev
	päevakeskus	täielik		tööaeg	tööpäev
	töötukassa büroo	valdav		tööaeg	tööpäev
	hooldekodu eakatele	täielik		alati	kõik
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	valdav		tööaeg	tööpäev
	riigi regionaalhaldusasutused	valdav		tööaeg	tööpäev

Teenus	Taristu	Planeeritavus kliendi poolt	Kiire vajaduse juhtumid	Teenuse osutamise olulised kellaajad	Teenuse osutamise oluline nädalapäev
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	valdav		tööajal/ peale tööaega	kõik
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	valdav		tööajal/ peale tööaega	kõik

Alternatiivsete teenuse kasutuse ja kättesaadavuse tagamise viiside olemasolu

Alternatiivsete võimaluste olemasolu kompenseerib teenuste kaugust ning vähendab vajadust teenuste läheduse suurendamiseks ning ühistranspordiühenduste tihendamiseks. Olulisemad teenuste kättesaadavust parandavad meetmed ja teenusvormid on järgnevad:

- Alternatiivne transport – nõudetransport, sotsiaaltransport
- Kodus osutatavad teenuse liigid – koduhooldus (kaubad, ravimid); kodune meditsiiniteenus; kodusõpe
- E-teenused – dokumendipõhine asjaajamine; e-raamatukogu; e-õpe
- Kojukandeteenused – postiteenuse osana (sularahateenus, pakisaatmisteenus); internetiapteek; kaupade kojutellimise teenus
- Mobiilsed teenused – mobiilne noorsootöö, politseipatrullid; rändkauplus
- Kogukonnateenused – külakeskus, külaplatsid, *carpooling*, lastehoid.

Teenuste lõikes on võimalik kasutada järgmisi teenuse kättesaadavust parandavaid lahendusi:

Teenus	Kodus tarbitavad tasuta teenuse alternatiivid	Kodus tarbitavad tasulised teenuse alternatiivid	Muud kättesaadavust suurendavad alternatiivid
Kaubandus	Esmatarbekaupade müük koduhooldusteenuse osana	Toidukaupade kojutoimetamise teenus (Harjumaal, suuremates linnades)	E-kaubandus, tööstuskaupade müük posti teel (postkontorid, pakiautomaadid); rändkauplus
Tervishoiuteenused	Koduõendus, esmatasandi tervishoiutöötajate koduvisiitid, perearsti nõuandetelefon, kiirabi.		
Apteegiteenus	Ravimite müük kodus osutatava sotsiaal- ja tervishoiuteenuse osana.	Ravimite internetimüük (1 euro kogu Eestis)	

Turvalisusteenus	Päästemeeskonna ja politsei väljakutsed Häirekeskuse kaudu; päästealane ennetustöö kodudes		Politseipatrullid
Haridusteenus		Koduõpe	Õpilaskodud
Kultuuriteenus	TV, multimeedia		
Sportiteenus	Kodust algavad teed ja tänavad		
Noorsootöö			Mobiilne noorsootöö
Pangateenused		Sularaha tellimine posti kojukandeteenuse täiendusena.	Sularahateenused postipangas (postkontor); pangateenused pangabussiga.
Postiteenus	Motokanne; e-post (sh digiaalkiri)		
Sotsiaalteenused	Koduhooldusteenus		
Lubade ja registreeringute teenused	E-teenused		
Ühistransport		Sotsiaaltransport ja taksoteenus	Nõudetransport

2.4. Teenuste füüsiline kättesaadavus ning aja- ja vahemaakriteeriumite kasutamine välisriikides

Avalike teenuste kättesaadavuse sihttasemete määramine on Euroopa Liidu kontekstis liikmesriikide pädevuses. Need peegeldavad seetõttu rahvuslikku ideoloogiat, institutsionaalseid eripärasid ja makroökonomilist võimekust. Samuti demograafilist olukorda, sissetulekute jaotust ja tarbija käitumist. 2013. aastal valminud ESPON uuringu „SeGI Indicators and perspectives for services of general interest in territorial cohesion and development“ järeldest tuuakse välja, et ükski EL võtmedokument ei viita miinimumnõuete tasemete olemasolule avalike teenuste kättesaadavuse osas, kuigi viiteid üldistele standarditele nagu `sotsiaalselt aktsepteeritav kättesaadavuse tase` esineb. Valges Raamatus esitatud konsultatsioonid näitavad konsensust, et Euroopa Liidu tasandile ei peaks selliste küsimuste lahendamise pädevust tõstma (SeGI, 2013: 72-73, 324).

Allolevana käsitletud riikide lõikes ühtne lähenemine füüsilistele kättesaadavuse kriteeriumitele puudub ning kohustuslikke ühetaolisi kättesaadavuse kriteeriumeid on rakendatud üksikudel juhtudel (nt. kiirabiteenus). Teenuste kättesaadavuse kriteeriumite rakendamist on kasutatud tingimusena avaliku sektori ülesannete andmisel erasektorile (Inglismaa kogemus postiteenuse delegeerimisel). Avalik sektor on valdavalt hoidunud nõ. iseendale kriteeriumite määramisest ning avalike teenuste kättesaadavuskriteeriumid on valdavalt üldsõnalised ja jätavad tõlgendamisruumi.

Väliskogemuse ülekandmine või kasutamine omavahelises võrdluses on raskendatud, kuna mitmetasandilise valitsemise erisused, erinevad linna ja maapiirkonna määratlused, geograafilised eripärad (Soome, Rootsi hõredalt asustatud põhjapiirkonnad), avaliku ja erasektori erinev osakaal teenuste osutamisel (tervishoiuteenused, post) jms. teevad kõikide muutujate arvesse võtmise keeruliseks. Näiteks on sotsiaalsete teenuste mõiste eri riikides (ka uuringutes käsitletuna) erinevalt sisustatud. Soome ja Rootsi käsitlustes sisaldab mõiste nii avaliku kui ka erasektori (tanklad, poed) teenuseid, Läti näide teenusstandardist (basket of services) arengukeskusele sisaldab peamiselt traditsioonilisi avaliku sektori teenuseid. Teenuste kättesaadavust ühtse kompleksina hinnates võib erineda vaatenurk. Kättesaadavuse analüüsimisel on lähenetud erinevate käsitluste kaudu olenevalt kelle (ministeerium) haldusalasse ligipääsetavuse temaatika kuulub (näiteks Inglismaa puhul korraldab kättesaadavuse uuringuid võtmeteenustele transpordiamet ja seetõttu on fookuses pigem (ühis-)transpordiküsimused jne.).

Inglismaa

Ühtseid standardeid teenuste kättesaadavuse kohta kehtestatud ei ole. Tervishoiuteenustest on tsentraalselt reguleeritud kiirabiteenuse kättesaadavus. Riiklikud normid näevad ette kohustuse jõuda sündmuspaigale 8 minutiga 75% juhtudest kui tegu on eluohtliku situatsiooniga ning 19 minutiga 95% juhtudest, kui tegu ei ole otseselt eluohtliku situatsiooniga (Ambulance care, 2013).

Riiklik transpordiamet kogub regulaarselt statistikat kindlate määratletud võtmeteenuste kohta. Statistika väljundid on suuremal või vähemal määral kasutusel piirkondade ning kohalike omavalitsuste infrastruktuuri planeerimisel ning kulutõhususe hindamisel.

Kaheksa võtmeteenust, mille osas kättesaadavust vaadeldakse, nende lävendid ning põhimõtted vastavalt kättesaadavuse statistika juhendile „Accessibility Statistics Guidance“ (ASG, 2012) on toodud allolevana:

Võtmeteenus	Alumine lävend minutites	Ülemine lävend minutites
töökohad (keskused)	20	40
põhikoolid	15	30
keskkoolid	20	40
kõrgkoolid	30	60
esmatasandi tervishoid / perearst	15	30
haigla (vähemalt 300 voodikohta)	30	60
toidupood	15	30
linnakeskus	15	30

Alumine lävend, nagu näiteks 15 minutit põhikoolini, põhineb teekonna kestvuse mediaanil konkreetse teekonna eesmärgini. Ülemine lävend nagu näiteks 30 minutit põhikoolini, põhineb 80-90% reisidest, mis mahuvad lävendi sisse.

Kättesaadavuse raporteid esitatakse eraldi linnaliste ja maapiirkondade lõikes, maakondade, omavalitsuste lõikes. Eraldi vaadeldakse kättesaadavust jalgsi, autoga, ühistransporti kasutades.

Vaadelda saab 3 indikaatorit - reisi aja indikaator (keskmine lühim aeg teenuse tarbijast sihtkohani), sihtkoha indikaator (teenuse tarbijate hulk % kellel on ligipääs mingi teenuseni kindla ajavahemiku sees), asukoha indikaator (1 teenuseliigi pakkujate arv teenuse tarbijast kindla ajavahemiku kaugusel).

Teenuse tarbijana mõistetakse konkreetset teenust tarvitavat sihtgruppi (näiteks töökohtade arvestuses tööealist elanikkonda, põhikooli arvestuses põhikooliealist elanikkonda).

Raporti „Accessibility Statistics 2013“ (AS, 2014b) kohaselt oli keskmine kestus ühistranspordiga 7 võtmeteenuse (va linnakeskus) keskmisena linnapiirkondades 10 minutit ja maapiirkonnas tervikuna 19 minutit (eraldatumad majapidamised 23 minutit).

Teenuste ajaline kättesaadavus erines linnas ja maapiirkonnas vähem tihemini kasutatavate teenuste nagu põhikool, toidupood, perearst ning rohkem teenuste osas nagu kõrgem haridus ja haiglteenus.

Keskmine kättesaadavus ühistranspordiga või jalgsi minutites

Võtmeteenus	Keskmine kaugus minutites
töökohad (keskused)	10
põhikoolid	9
keskkoolid	15
kõrgkoolid	17
esmatasandi tervishoid / perearst	10

haigla (vähemalt 300 voodikohta)	30
toidupood	9
linnakeskus	17

Koostatud raporti „Accessibility Statistics 2011“ (AS, 2014a) alusel

Inimeste osakaal, kellest teenused asusid jalgsi või ühistransporti kasutades „mõistlikul kaugusel“ (kättesaadavuse alumine lävend) linna ja maapiirkonnas protsentides:

Indikaator	Linnapiirkond %	Maapiirkond %
töökohad (keskused)	83	74
põhikoolid	45	40
keskkoolid	52	38
kõrgkoolid	65	48
esmatasandi tervishoid / perearst	62	52
haigla (vähemalt 300 voodikohta)	32	17
toidupood	57	44
linnakeskus	36	20

Koostatud raporti „Accessibility Statistics 2011“ (AS, 2014a) alusel

Teenuste kättesaadavus on alates 2003. aastast järjepidevalt langenud. Transporti ja kättesaadavust käsitlev raport (AS, 2014b) viitab, et kuigi planeerimispoliitika on kasutusel olnud juba aastakümneid, on majandusliku efektiivsuse kaalutlused kättesaadavuse üle domineerinud. Teenuste kättesaadavuse halvenemise põhjustena tuuakse välja vähest keskendumist teenuste säilitamisele ja teenuste kättesaadavuse statistika vähest kasutamist planeerimisprotsessis. Samas ei kajasta statistika piisavalt planeerimise seisukohalt olulisi asukohaspetsiifilisi ning teisi erisusi, näiteks nagu valmisolekut või soovi kasutada kaugemal asuvat teenust või ühistranspordi kasutamise vajadust erinevatel aegadel.

Näide teenuste kättesaadavuse kohta Somerset'i maakonnas Inglismaal

Olulisemad rahvastiku paiknemist iseloomustavad näitajad on järgmised: elanikke 529 972, neist linnades 275 601, linnalistes maa-asulates 103 840, külades ja hajaasustuses 150 531. Asustustihedus 15 inimest ruutkilomeetri kohta.

Teenuste kättesaadavus teenuste lõikes olenevalt transporditüübist protsentides (AS, 2014b):

Võtmeteenus	Lävend (minutites)	Ühistransport jalgsi või	Jalgratas	Auto
töökohad (keskused)	20	90%	91%	100%
põhikoolid	15	96%	98%	100%
keskkoolid	20	79%	82%	100%
kõrgkoolid	30	82%	82%	100%
perearst	15	84%	86%	100%
haigla (vähemalt 300 voodikohta)	30	71%	74%	100%

Võtmeteenus	Lävend (minutites)	Ühistransport jalgsi	või	Jalgratas	Auto
toidupood	15	92%		90%	100%
linnakeskus	15	53%		60%	89%

Jordan *et al.* (20014) edela Inglismaa põhjal koostatud uurimuse ``Distance, rurality and the need...`` (2004) järgi on perearstikeskuse keskmiseks kauguseks 1,2 km, ning 98%-l elanikest asub perearstikeskus vähem kui 4,4 km, ehk 6,3 minuti kaugusel. Maksimumkauguseks perearstikeskusesse oli 9,4 km. Mediaankaugus haiglast oli vähem kui 12 km, maksimumkaugus 50 km ehk vastavalt 13 minutit ja 48 minutit.

Postiteenuse kättesaadavuse osas on seatud järgmised riiklikud miinimumkriteeriumid: elanikkond 3 miili raadiuses postipunktist – 99%, elanikkond 1 miili raadiuses postipunktist – 90%, linnaelanikkond 1 miili raadiuses – 95%, maa-elanikkond 3 miili raadiuses – 95%. 95% elanikest igast postipiirkonnast peavad olema postipunktile lähemal kui 6 miili. Samuti on postiteenuse osutajal seadusega (PSA 2011) pandud kohustus esitada nõuete täitmise kohta iga-aastaselt muuhulgas ka konkreetseid kättesaadavuse andmeid sisaldav raport. Postiteenuse raporti (PONR, 2014) kohaselt on 2014 aastal need nõuded ka täidetud.

ATM puhul miinimumkriteeriumid puuduvad. Kättesaadavuse parandamiseks / säilitamiseks on katsetatud maksuerisuste rakendamist. Praktikas on kasutusel nõ. tasuliste sularahaautomaatide süsteem, kus vähem kasumlikes piirkondades on automaadi kasutamine tasuline. Tasulistest automaatidest tehakse umbes 3% kogu väljavõttudest ja need asuvad valdavalt hõredalt asustatud paikades (Dfp, 2010).

Rootsi

Üldised regulatiivsed kvantitatiivsed normid avalike teenuste kättesaadavusele puuduvad, kuid regulaarselt koostatavas raportis – „Juurdepääs kommerts- ja avalikele teenustele 2012“ (Tillgänglighet, 2013) antakse ülevaade järgmiste teenuste kättesaadavuse osas: pood, apteek, põhikool, postiteenus, tankla, tervisekeskus, ATM.

Ülevaade antakse põhimõttel, kuidas on teenuse osutajate arv ajas muutunud ja võimaldab eristada kui paljudele inimestele on teenus kättesaadav mingi ajakriteeriumi (reisi aeg minutites autoga) jooksul.

Eristusi on võimalik teha ja muutuseid jälgida Maaelu Arengu Agentuuri poolt tinglikult jagatud tsoonide kaupa:

- **Linnapiirkonnad** – linnad üle 3000 elanikuga koos tagamaaga mille sõidukaugus on kuni 5 minutit;
- **Kättesaadav maapiirkond** – sõidukaugusega linnapiirkonda 5-45 minutit;
- **Maapiirkonnad** – sõidukaugusega linnapiirkonda üle 45 minuti.

Analüüsi põhjal on teenusepakkujate arv poodide, tanklate ja koolide osas eelmise analüüsiperioodiga langenud. Apteekide ja tervisekeskuste osas on tulenevalt selle valdkonna reformidest ja turuosa

liberaliseerimisest ning toetustest suurenenud. Samas varieeruvad tulemused eri piirkondade osas ning tendents on, et teenusepakkujate arv tõuseb piirkondades, kus kättesaadavus oli varemgi hea.

Näited kättesaadavusest:

Tervisekeskused - 99% rahvastiku jaoks on vahemaa lähima tervisekeskuseni vähem kui 20 minutit.

Poed - ca 150 000 inimese teekond lähima poeni kestab üle 10 minuti, neist 7300 inimese teekond lähima poeni kestab üle 20 minuti

Tankla - 224 000 inimese teekond lähima tanklani on üle 10 minuti. 11 000 neist kestab teekond lähima tanklani üle 20 minuti, 1 100 inimese teekond lähima tanklani kestab üle 30 minuti. Võimalus tankida puudub peaaegu täielikult ``kättesaadavas maapiirkonnas`` ning ``maapiirkonnas``

Apteegid ja apteegi esindused - ca 127 000 inimese jaoks kestab teekond lähima apteegini 20 minutit või rohkem. 24 000 -l 30-40 minutit ja umbes 11 200 inimesel rohkem kui 40 minutit. Umbes 77 % inimestest kestab teekond lähima apteegini vähem kui 5 minutit ning 90% vähem kui 10 minutit. 99% inimestest jõuavad lähima apteegini 20 minutiga.

Kool (aste 1-6) – vaid Ca 500 õpilase teekond kodust kooli kestab üle 20 minuti.

Postiteenus - Ca 31 000 inimese teekond lähima teenuspunktini kestab rohkem kui 20 minutit. Umbes 5 700 -l rohkem kui 30 minutit. 96% rahvastikust elab vähem kui kümne minuti teekonna kaugusel lähimast postiteenuse punktist.

ATM – ca 49 000 inimese teekond maapiirkonnast ja 58 000 inimese teekond kättesaadavast maapiirkonnast kestab kauem kui 20 minutit.

Rootsi valitsus on hiljuti loonud komisjoni, mille ülesandeks on esitada ettepanekud kommertsteenuste toetamiseks maapiirkondades. Eesmärgiks on uurida võimalusi ning pakkuda tingimusi osade ``haavatavate`` kommerts- ja avalike teenuste osutamise toetamiseks. Eelnimetatud töö ``Services in rural areas`` eeldatav valmimistähtaeg on märts 2015. Töö sisaldab nii ``haavatava teenuse`` mõiste sisustamist kui ka analüüsi ja ettepanekuid seni rakendatud teenuste kättesaadavust toetavate meetmete (teenuse pakkumise toetus, laenu jms.) kohta. Samuti on töö eesmärk täpsustada, kas on võimalik määrata pikim maksimaalne ajaline kättesaadavuse kriteerium põhiteenustele (Utredningen, 2014).

Regionaalsed kriteeriumid ``haavatavate`` teenuste toetamisel erinevad vastavalt omavalitsusele. Näiteks Norrbotten on otsustanud, et turumoonutuste ja ebaausa konkurentsi vältimiseks ei anta toetust poeteenuse pakkumisega alustamiseks mis asuks lähemal kui 15 km olemasolevale poele, või 20 kilomeetrit analoogsel juhul tanklate puhul (Riktlinjer, 2014).

Riiklikud nõuded **kiirabi** teenindusajale puuduvad ja need määratakse maakonna nõukogu poolt tulenevalt piirkonna eripäradest. Miinimumeesmärgiks on seatud, et 99% väljasõitudest teenindatakse 20 minuti jooksul. Maapiirkondades ei ole see eesmärk täidetud (Andersson, et al., 2004).

Björnstig (2004) andmetel jõuab kiirabi maismaatransport keskmiselt 90% juhtudest sündmuspaigale 30 minuti jooksul. Erakordsetel juhtudes raskesti ligipääsetavates piirkondades on võimalik kasutada õhustransporti.

Läti

Teenuste kättesaadavuse kavandamise seisukohalt on oluline märkida, et Läti regionaalplaneerimist kujundavad dokumendid (Sustainable Development Strategy of Latvia 2030, National Development plan 2014 – 2020, Regional Policy Guidelines 2013 – 2019) näevad ette riigi teenuste pakkumise osas arengukeskusteks jagamise, millelt eeldatakse teatavate teenuste pakkumise võimekust.

Teenuste planeerimises on ette nähtud riigi jagamine viieks planeerimisregiooniks ning erineva tasemega arengukeskusteks (development center).

- **Riikliku tähtsusega arengukeskused** - 9 suuremat linna (alates 20 000 elanikku)
- Regionaalse tähtsusega arengukeskused - 21 linna (5-20 000 elanikku)
- **Kohaliku tähtsusega arengukeskused** (planeeringuga määratud keskused 89-s maapiirkonnas paiknevas omavalitsuses)

Riikliku tähtsusega ja regionaalsed arengukeskused on jaotunud (mõninga erandiga) üle riigi ca 50 kilomeetriste vahedega, mida iseloomustavad teistest omavalitsustest paremad majanduslikud ning demograafilised näitajad, ning millelt eeldatakse võimekust pakkuda teenuseid nagu riiklike ametiasutuste osakonnad ning kõrgema hariduse andmise (ülikoolide kolledžid), asutused jms. Samuti võimekust olla partneriks ettevõtluse arendamisel (Jurevica, 2012).

Läti säästva arengu strateegia 2030 (SDSL, 2010) (Sustainable Development Strategy of Latvia 2030) näeb ette miinimumteenuste (basket of services) määramise vastavalt arengukeskuste hierarhiale, mille hulgas oleksid riikike ja kohaliku omavalitsuse teenuste ning teiste avalike teenuste osutamine välja arendatud „one-stop-agency põhimõttel“.

Teenusstandard (basket of services) on planeeritud põhimõttel, et kõrgemal olevast keskusest saadavad teenused peavad sisaldama lisaks vastavale keskuse tasemele määratud spetsiifiliste teenuste ka kõiki madalama astme keskuse teenuseid. Teenusstandard vastavalt keskuse tasemele on määratletud dokumendis “Regionaalpoliitika juhised 2013-2019” (RPP, 2013). Teenusstandard peaks järgima majanduslikku võimekust teenuseid tagada ning arvestama demograafiliste suundumustega. Teenuste pakkumist tuleb vajadusel hoonete riskasutusena kombineerida. Teenusstandardi subjektid on teenused nagu haridus, tervishoid, sport, sotsiaalhoolekanne, kultuur. Teenusstandard ei sisalda erasektori poolt korraldatud teenuseid nagu poed, pangavõrgustik, tanklad jms, ega teenusstandardi eristusi vastavalt keskuse tasemele valdkondades nagu elekter, küte, veevõrk, jäätmemajandus.

Partnerluslepe EL vahendite kasutamiseks 2014-2020 (PAL, 2014) perioodil näeb ette, et toetusmeetmete rakendamisel võetakse avalike investeeringute planeerimisel ühe tingimusena arvesse keskusele kohalduv teenusstandard.

Teenuste füüsilise kättesaadavuse kriteeriumeid (kaugus teenuspunktist kilomeetrites või minutites) ühtse põhimõttena teenuste lõikes rakendatud ei ole.

Ühistranspordikriteeriumid

Säästva Arengu Strateegia määrab üldise põhimõtte, et reisi kestvust ühistranspordiga riigi regionaalse ja riikliku tähtsusega keskustest pealinna tuleb vähendada ning tagada tuleb riigi igast asustatud piirkonnast riikliku või regionaalse tähtsusega keskusesse jõudmise võimalus 45 minutiga mööda maanteed (SDSL, 2010).

Riia Tehnikaülikool (Rīgas Tehniskā universitāte) on oma 2011 aastal läbi viidud uuringus ``Sabiedriskā transporta maršruta... `` (Zinojums, 2011) teenuskeskuste kättesaadavust ühistranspordiga analüüsinud planeerimispiirkondade lõikes. Vidzeme planeerimispiirkonna (ca 200 000 elanikku, rahvastikutihedus 13 inimest ruutkilomeetri kohta sisaldades linnasid nagu Valmiera ja Cesis) näitel on ühistranspordiga lähimasse riiklikku või regionaalsesse keskusesse 45 minuti jooksul on võimalik jõuda ca 50% regiooni elanikest (väljaspool linnapiirkonda elavatest elanikest). Ühistranspordi kasutamise võimalus lähemal kui 2 km on tagatud 59% Vidzeme planeerimispiirkonna elanikest. Sama uuringu järgi iseloomustavad alghariduse kättesaadavust koolitransporti kasutades näitajad nagu kaugus: 5-30 km, kulunud aeg: 10-35 minutit.

Lisaks eeltoodud kriteeriumitele (sõidu kestus riiklikku või regionaalsesse keskusesse kuni 45 minutit), on transpordiministeeriumi eesmärk tagada ühistranspordi väljumissagedus valdadest maakonnakeskusesse ja maakonnakeskustest pealinna või regionaalsesse keskusesse vähemalt sagedusega kaks väljumist päevas.

Tervishoiuteenuste kättesaadavus:

Kohustuslik kriteerium **kiirabi** kättesaadavusele on seatud järgmiselt: 75% juhtudest peab riikliku tähtsusega linnades ja maakonnalinnades olema kiirabi reageerimisaeg 15 minutit ning teistes piirkondades 25 minutit (HCOFA, 2006).

Perearsti kättesaadavusele norme kehtestatud ei ole, kuid viidatakse, et mitmetes piirkondades on kättesaadavus halb – üle 40 kilomeetri (Darba grupas, 2011). Kõrgemate astmete arstiabi kättesaadavus sõltub transpordi kättesaadavusest keskuste vahel.

Apteekidest asub ca 300 apteeki Riias, 360 teistes linnades ning 130 maapiirkondades. Keskmiselt teenindab üks apteek 2800 elanikku. Samas märgitakse, et jätkusuutlikuks arenguks ja kvaliteetse teenuse osutamiseks peaks apteegi teeninduspiirkond hõlmama vähemalt 4000 inimest (Darba grupas, 2011).

Soome

Üldised nii ajakulu kui ka teepikkust arvestavad normid teenuste kättesaadavuse kohta puuduvad. Teenuste osutamine on suures osas kohalike omavalitsuste ülesanne, mis jätab neile suure valikuvabaduse teenuste kättesaadavuse korraldamisel, eesmärgiga teha seda optimaalseimal kohalikke olusid arvestaval viisil. Soome omavalitsused erinevad suuresti oma suuruselt ja demograafilistelt näitajatelt, kus suured erinevused on suhteliselt tihedalt asustatud Lõuna-Soome ja hõredalt asutatud Kesk- ja Põhja-Soome vahel.

Normidena, seoses kaugusega sotsiaalsetele teenustele võrdse ligipääsetavuse tagamisega, on fikseeritud vähesed ja need on seotud peamiselt kulutuste katmisega (näiteks nõue, et kooliealiste ja

eelkooliealiste laste teekonnal õppeasutusse rohkem kui 5 km, tuleb tagada tasuta transport või see kompenseerida (BEA, 1998), ning et algkooli õpilase koolitee ei tohiks kesta kauem kui 2 tundi päevas). Riikliku transpordiameti hinnangul ei vasta hajaasustusega piirkondades ühistranspordi võimekus vajadusele ning seetõttu ei ole see alternatiiviks isikliku auto omamisele teenuste kättesaadavuse tagamiseks (RPOP, 2012) Rural policy operational programm 2012-2015).

Koostatud on raport (Zitting ja Ilmarinen, 2010), mis koondab ning analüüsib erinevaid uuringuid inimeste ootustele teenuste kättesaadavuse osas.

Raport viitab, et pärast hiljutist haldusreformi on teenuste kättesaadavus endistes omavalitsuskeskustes halvenenud ning inimestel tuleb teenuste saamiseks läbida pikemaid vahemaid. Tähtsaimaks transpordivahendiks maapiirkondades on isiklik auto, kuna ühistransport ei ole võimeline vastama maapiirkonna elanikkonna vajadustele (Zitting ja Ilmarinen, 2010).

Soome sotsiaal- ja tervishoiu liidu - STKL (2009) uuringus kogu Soome kohta (linnad, ja maapiirkonnad) mis väljendab inimeste poolt aktsepteeritavaid kauguseid teenustest küsitluste põhjal on leitud, et keskmine kaugus päevahoiust võiks olla 3,7 km (mediaan 2 km). Keskmiseks mõistlikuks kauguseks koolist peetase 4,4 km (mediaan 2,5 km) ning poest 2,8 km (mediaan 1,5 km).

Maapiirkondade osas annab parema ülevaate Kaskisaari *et al.* uuring (2010), mille järgi mõistlik maksimaalne kaugus päevahoiust võiks olla keskmiselt 6,8 km (mediaan 5 km), koolist 9,1 km (mediaan 5 km) ning poest keskmiselt 7 km (mediaan 5 km).

Üldistatult võib öelda, (mida toetab ka Mäntylän (2003) küsitlustel põhinev uurimus), et kaugust poeni hinnatakse liiga kaugeks kui see on kaugemal kui 7-10 km ja kaugus koolini ei tohiks ületada kümnet kilomeetrit.

Uuritud on ka keskustes ja hajaasustusega piirkondades elavate lastega perede ja vanurite hinnanguid aktsepteeritavatele maksimumkaugustele Kytö *et al.* (2003), millest avaldub, et kuigi hajaasustuses elavate sihtgruppide ootused teenuste läheduse osas ei ole nii kõrged kui keskustes elavatel gruppidel, on lähim aktsepteeritav kaugus siiski mõnevõrra väiksem kui eeltoodud uuringutes (näiteks toidukaupluse maksimumkaugus 2-5 km).

Helsinki Ülikooli poolt välja antud uuringu raport „Palvelujen saavutettavuus muutoksessa“ (Rehunen, *et al.*, 2012) annab teenuste kättesaadavuse ülevaate alljärgnevate teenuste kohta sihtkoha kauguse ja kasutajate osakaalu lõikes.

Selle kohaselt on keskmine kaugus **toidupoeni** püsielukohtadest Soomes tervikuna ca 2 km (mediaan 750 m). 88% inimestest elasid toidupoest kuni 5 kilomeetri kaugusel ning Maapiirkondades oli ca 65% elanikkonna kaugus toidupoest vähemalt 5 km.

Keskmine kaugus **põhikoolini** (7-12 aastat) on Soomes tervikuna ca 2 km (linn ca 0,9 km, maa-asulad ca 1.5 ja hajaasustus ca 5,7 km). Linnades elab ca 99% õpilastest koolile lähemal kui 3 km. 62% maa-asulate õpilaste kaugus koolist on üle ühe kilomeetri. Üle 3 kilomeetri kaugusel elab ca 8% õpilastest. Hajaasustusega piirkondade lastest elab ca 45% õpilastest kaugemal kui 5 km ja ca 70% kaugemal kui 3 km koolist.

Enamiku linnapiirkondades elavate inimeste teekond **tervisekeskusesse** on kuni 2 km. Maa-asulate elanikest ca 20% teekond on pikem kui 5 km. Hajaasustusega piirkondade elanikest ligi 50% elavad kaugemal kui 10 km ja 5% kaugemal kui 30 km.

Postiasutuste keskmine kaugus kliendist Soome põhjal tervikuna on 2,8 km. Võrreldes 1990 aastaga on kahekümne aastaga postiasutuste arv vähenenud kolm korda, ning väheneb veelgi. Postiettevõtte omab ca kümnendikku postipunktidest, ülejäänud tegutsevad frantsiisina. Ca 6% elanike teekond postiasutusesse on üle 10 km. Hajaasustusega piirkondade keskmine kaugus postiasutusesse on 2010 aastal ca 9 km. Postiasutuste osas on kehtestatud nõue, et vähemalt 82% püsielanikele peab postiteenus olema kättesaadav vähemalt 3 km kaugusel ning mitte rohkem kui 3% elanike jaoks ei tohi kaugus postipunktist olla üle 10 kilomeetri. See nõue ei ole täidetud.

Nordbeck *et al.* uuringu (2011) kohaselt elab 88% Soome elanikkonnast kuni 30 minuti kaugusel ööpäevaringse teenindusega kiirabihaiglast.

2.5. Analüüsi kokkuvõte: teenuste liigitus ja teenuskeskuste hierarhia

Teenuste liik

Kokku eristatakse 5 liiki teenuseid koos vastava taristuga:

- Kodulähedased teenused: toetavad paikkonna identiteeti (külakeskus-seltsimaja); teenuse osutamise jooksvad kulud on väga madalad; sihtrühma kuulub olulisel määral isikuid, kelle liikuvus (ÜT peatus) ja e-oskused (kirjakast) on kesisemad, teenuse koduläheduse puudumisel loobutakse kergesti teenuse kasutusest isikliku elukvaliteedi ja kogukonna sidususe arvelt (seltsimaja, lähiliikumispaid).
- Kohalikud lihtteenused: esitab väheseid nõudeid teenuse kvaliteedile ja mitmekesisusele, sh on üldjuhul piisav 1-2 liikmeline personal; erinevalt kodulähedastest teenustest on teenuste osutamiseks vajalik püsivalt kohal olev personal ja sellest tulenevalt ka kliendibaasi miinimumvajadus; lihtteenused on sageli kättesaadavust suurendavaks alternatiiviks kohalikele põhiteenustele - väiksemad nõuded kliendibaasile võimaldavad lihtteenuste vormis (lastehoid; algkool; postipunkt) osutada kvaliteedi arvelt sama funktsiooni täitvaid kohalikke põhiteenuseid (lasteaed; põhikool; postkontor).
- Kohalikud põhiteenused: teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused (haridus, tervis, turvalisus, vaba aeg); teenuste osutamine eeldab lihtteenustega võrreldes suuremat professionaalset meeskonda ja/või kõrgemate investeerimis- ja majandamiskuludega taristut.
- Kohalikud kvaliteetteenused: valdavalt kasutatakse teenuseid harva, kuid teenused on elukvaliteedi jaoks olulised ning raskesti asendatavad; teenuseid iseloomustab suurem spetsialiseerunud meeskond ja/või suurte investeerimis- ja majandamiskuludega taristu;
- Regionaalsed teenused: teenuseid iseloomustab regionaalselt kõrgeim kvaliteet ja mitmekesisus, millele vastavad ka kulud personalile ja taristu ülalpidamisele; taristu on üleriigiliste võrgustike osa ning seotud riigi territooriumi HTK jaotusega maakondadeks; teenuste kasutus on maakonnakeskustest kaugemate elanike poolt väikese sagedusega ja/või asendatav kodulähedasemate teenuste kasutamisega.

Teenus	Taristu	Teenuse liik	Teenuse liigi täpsustus	Teenuse liigi koondtüpoloogia
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	autokütuse müügikoht	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus

Teenus	Taristu	Teenuse liik	Teenuse liigi täpsustus	Teenuse liigi koondtüpoloogia
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	hambaravikabinet	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	maakonna haigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	regionaalne		regionaalne teenus
Apteegiteenus	haruapteek	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	apteek	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	vabatahtlik päästeüksus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	päästekomando	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
Politseiteenus	politseijaoskond	regionaalne		regionaalne teenus
	konstaablijaoskond	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Haridusteenus	laste päevahoid	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	lasteaed	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	algkool	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	põhikool	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	maagümnaasium	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	riigigümnaasium	regionaalne		regionaalne teenus
	kutsekool	regionaalne		regionaalne teenus
Noorsootöö	noortekeskus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Pangateenused	sularaha automaat	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	postipank	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	pangakontor	regionaalne		regionaalne teenus
Postiteenus	kirjakast	kodulähedane		kodulähedane teenus
	pakiautomaat	kohalik		kohalik teenus
	postkontor (postipunkt)	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kodulähedane		kodulähedane teenus
	rahvamaja	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	kultuurikeskus	regionaalne		regionaalne teenus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	raamatukogu	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	maakonnaraamatukogu	regionaalne		regionaalne teenus
Sporditeenused	lähiliikumispai	kodulähedane		kodulähedane teenus
	välispordiväljak	kohalik	liht	kohalik lihtteenus
	terviserada	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	spordisaal	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	ujula	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	maakondlik tervisespordikeskus	regionaalne		regionaalne teenus
	võistlusstaadion	regionaalne		regionaalne teenus
Sotsiaalteenused	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus
	päevakeskus	kohalik	põhi	kohalik põhiteenus

Teenus	Taristu	Teenuse liik	Teenuse liigi täpsustus	Teenuse liigi koondtüpoloogia
	töötukassa büroo	regionaalne	lähi	regionaalne lähiteenus
	hooldekodu eakatele	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
Lubade ja registreeringute teenused	valla- ja linnavalitsus	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus
	riigi regionaalhaldusasutused	regionaalne		regionaalne teenus
Ühistransport	Ühistranspordi peatus	kodulähedane		kodulähedane teenus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	kohalik	kvaliteet	kohalik kvaliteetteenus

Teenuste taristu optimaalne asukoht teenuskeskuste hierarhias

Tulenevalt kliendibaasi ja teenuspiirkonna elanike arvu nõuetest üksikutele teenustele on vajalik eristada 4 teenuskeskuste hierarhiataset.

Teenus	Taristu	Teenuse liigi koondtüpoloogia	Kliendibaasi lisasurve asukohale	Optimaalne teenuskeskuse tase
Kaubandus	toidu- ja esmatarbekaupade kauplus	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	ehituskaupade kauplus (remont, aed, kodu)	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
	autokütuse müügikoht	kohalik põhiteenus	majanduslik tasuvus sõltub ka asendist läbivate maantee ühenduste suhtes	2. tasandi teenuskeskus
Tervishoiuteenused	esmatasandi tervishoiukeskus	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
	esmatasandi tervishoiukeskuse filiaal, perearstipraksis	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	hambaravikabinet	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
	maakonnahaigla (kesk-, üld- ja kohalik haigla)	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
Apteegiteenus	haruapteek	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	apteek	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
Pääste- ja kiirabiteenus	kiirabijaam (brigaadi asukoht)	regionaalne lähiteenus		asukoht 3. tasandi piirkonnas
	vabatahtlik päästeüksus	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	päästekomando	regionaalne lähiteenus		asukoht 3. tasandi piirkonnas
Politseiteenus	politseijaoskond	regionaalne teenus		asukoht 4. tasandi piirkonnas
	konstaablijaoskond	regionaalne lähiteenus		3. tasandi teenuskeskus

Teenus	Taristu	Teenuse liigi koondtüpoloogia	Kliendibaasi lisasurve asukohale	Optimaalne teenuskeskuse tase
	piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
Haridusteenus	laste päevahoid	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	lasteaed	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	algkool	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	põhikool	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	maagümnaasium	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
	riigigümnaasium	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
	kutsekool	regionaalne teenus		asukoht 4. tasandi piirkonnas
Noorsootöö	noortekeskus	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
Pangateenused	sularaha automaat	kohalik põhiteenus	Majanduslikult tasuv aste kõrgemal	3. tasandi teenuskeskus
	postipank	kohalik põhiteenus	võimalik iseseisva postkontori asukohas	3. tasandi teenuskeskus
	pangakontor	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
Postiteenus	kirjakast	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	pakiautomaat	kohalik põhiteenus	Majanduslikult tasuv aste kõrgemal	3. tasandi teenuskeskus
	postipunkt	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	postkontor	kohalik põhiteenus		3. tasandi teenuskeskus
Rahvakultuuri teenused	seltsimaja-külakeskus	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	vaba aja keskus	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	rahvamaja	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	kultuurikeskus	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
	maakonna rahvamaja	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
Raamatukoguteenused	haruraamatukogu	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	raamatukogu	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	maakonnaraamatukogu	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
Sporditeenused	lähiliikumispai	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	vaba aja keskus	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	välispordiväljak	kohalik lihtteenus		1. tasandi teenuskeskus
	terviserada	kohalik lihtteenus		2. tasandi teenuskeskus
	spordisaal	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	ujula	kohalik kvaliteetteenus	majanduslikult tasuv aste kõrgemal (doteerimis vajadus)	3. tasandi teenuskeskus

Teenus	Taristu	Teenuse liigi koondtüpoloogia	Kliendibaasi lisasurve asukohale	Optimaalne teenuskeskuse tase
Sotsiaalteenused	maakondlik tervisespordikeskus	regionaalne teenus		asukoht 4. tasandi piirkonnas
	võistlusstaadion	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
	sotsiaaltöötaja vastuvõtukabinet	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	päevakeskus	kohalik põhiteenus		2. tasandi teenuskeskus
	töötukassa büroo	regionaalne lähiteenus	vajadus ja nõudlus regionaalses t tasandist madalamal	3. tasandi teenuskeskus
Lubade ja registreeringute teenused	hooldekodu eakatele	kohalik kvaliteetteenus		asukoht 3. tasandi teenuskeskuse piirkonnas
	valla- ja linnavalitsus	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus
Ühistransport	riigi regionaalhaldusasutused	regionaalne teenus		4. tasandi teenuskeskus
	Ühistranspordi peatus	kodulähedane teenus		paikkonnakeskus
	Ühistranspordi sõlmjaam/terminal	kohalik kvaliteetteenus		3. tasandi teenuskeskus

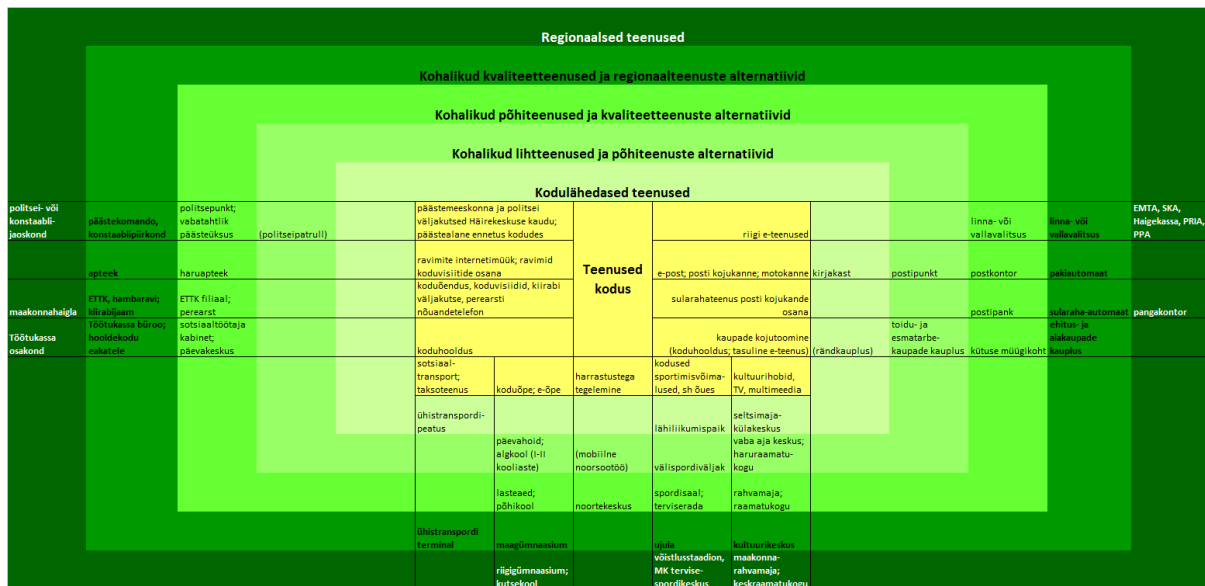
3 ETTEPANEK TEENUSTE LIIGITAMISEKS JA ASUKOHTADE MÄÄRATLEMISEKS MAAKONNAPLANEERINGUTES

Ettepaneku aluseks on teenuste sotsiaal-majandusliku olemuse ja kvaliteedinõuete, kehtestatud regulatsioonide ja elluviidud ametkondlike otsuste ning sihtrühmade kättesaadavuse vajaduste analüüsil (vt ptk 2.) põhinev teenuste liigitus 5 rühma:

- Kodulähedased teenused
- Kohalikud lihtteenused
- Kohalikud põhiteenusused
- Kohalikud kvaliteetteenusused
- Regionaalsed teenused.

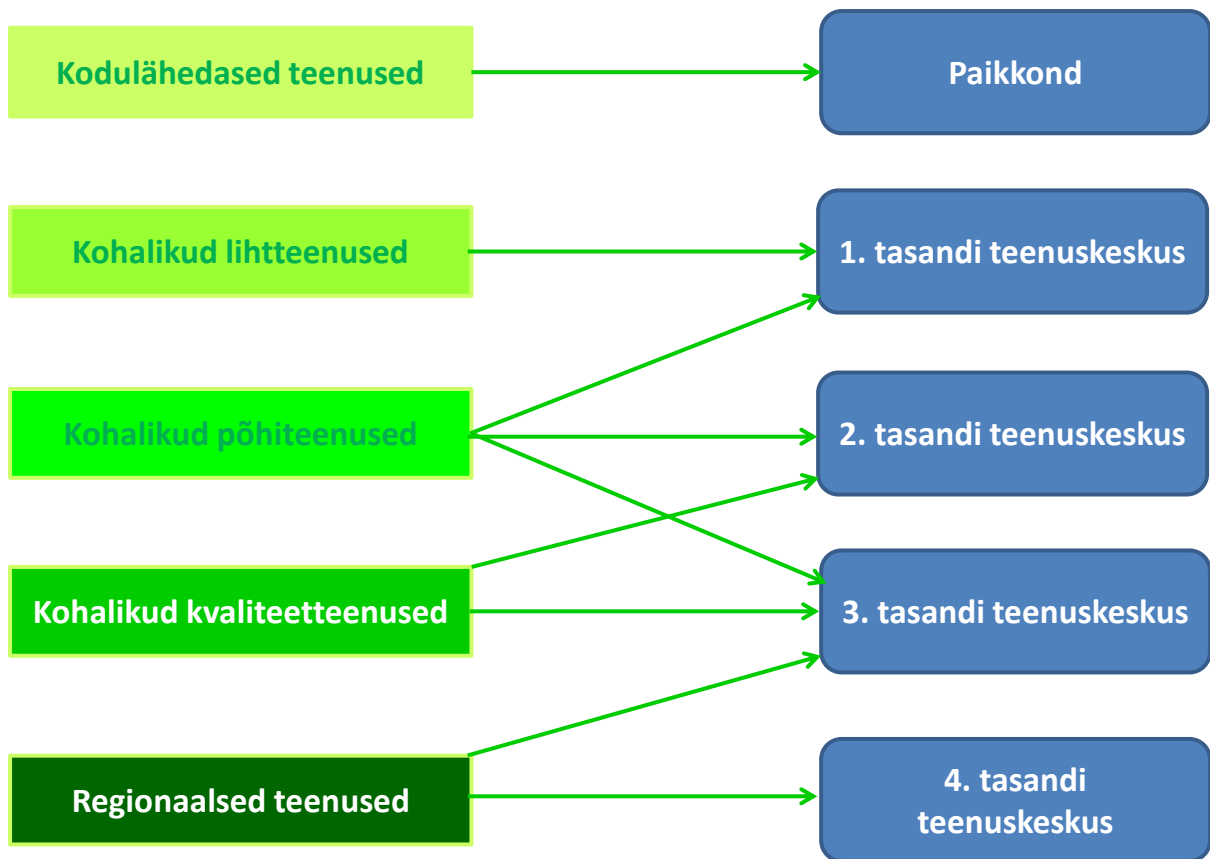
Teenuste kasutuse terviklikuma kaardistuse ning täielikuma mõistmise huvides määratletakse lisaks iga käsitletava teenuse puhul ka teenuse kasutuse alternatiivsed võimalused kodust lahkumata. Tendents, kus esmajoonel e-lahendused suurendavad teenuste kättesaadavust kodus, eeldatavalt jätkub ning süveneb aastaks 2030. Teenuste kodus tarbimise võimalused vähendavad vajadust lähtuda teenuse kättesaadavuse tagamisel spetsiifiliste liikumisprobleemidega isikute kõigist nõudmistest.

Kodus kättesaadavad teenused vähendavad ka teenuseid osutavate asutuste töökoormust ning seega loovad majanduslikust loogikast tulenevat survet teenuspiirkondade suurendamiseks.

Joonis 2. Teenuste liigitus ja osutamise optimaalne territoriaalne tase (vt. töö lõpus lisa 3 suuremat joonist)

Teenuste olemusel baseeruv jaotus rühmadesse on lähtekohaks teenuste sidumisel teenuskeskuste hierarhiaga. Ühelt poolt teenuste majanduslikust loogikast tulenevalt (kvaliteediga seotud nõuded kliendibaasi suurusele) ning teiselt poolt tulenevalt ülesandest tagada võimalikult paljudes paikkondades teenuste hea kättesaadavus, antakse tingimused osade kohalike põhi- ja kvaliteetteenuste ning regionaalsete teenuste „nihutamiseks“ madalamale teenuskeskuse tasemele.

Joonis 3. Teenuste liigitus ning seosed teenuskeskuste tasemega

Üldjuhul on selline kvaliteedi arvelt teenuse madalamale teenuskeskuse hierarhia tasandile viimine soovitatav üksnes juhul, kui seda nõuab vastavale teenusele määratletud kauguse kriteeriumi ületamine. Igal juhul ei soovitata teenuse viimist madalamale teenuskeskuste hierarhiatasemele kui seda võimaldab minimaalselt vajalik kliendibaas. Näiteks kui kohaliku põhiteenusena määratletud põhiharidus jääb ühes või mitmes paikkonnas 2. taseme teenuskeskusest kaugemale kui hea kättesaadavuse kriteeriumiga on määratud (30 minutit ehk 15 km), siis on asjakohane kaalutleda väiksema kliendibaasi nõudlusega (liitklassiga) algkooli (I-II kooliaste) vajadust 1. taseme teenuskeskustes.

3.1. Kodulähedased teenused

Kodulähedaste teenuste taristu on:

- **Lähiliikumispaid.** Iga avalikuks kasutuseks mõeldud spordiobjekt, sh kõrgematel teenuskeskuste hierarhiatasemetel soovitatavad objektid. Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010) seadis eesmärgi, mille kohaselt peab iga inimese jaoks olema üks avalikult kasutatav liikumispaid 15 minuti kaugusel elukohast.
- **Külakeskus-seltsimaja.** Kogukonna poolt loodud ja majandatav kooskämiskoht, mis saab ja võib täita ka päevakeskuse, noortetoa ja lapsehoiu alternatiivide rolli. Rahvakultuuri valdkondliku andmekogu andmetel on Eestis 149 seltsimaja ja külakeskust, liikumise Kodukant andmetel üle 400 külamaja. Suuremates keskustes, kõrgemal teenuskeskuste hierarhiatasemetel asendab seda rahvamaja, kultuurikeskus, jms spetsialiseerunud (kultuuri)asutus.
- **Kirjakast.** Õigusaktides on määratletud, et vallas asuvast või elavast postiteenuse kasutajast ei või kirjakast asuda kaugemal kui 2 kilomeetrit. Eestis on u. 2770 kirjakasti. Teenuse kasutuse vähesusest tuleneb surve kirjakastide võrgustikule. 50% neist saavad ühe kirja päevas, u. 300, kuhu pannakse 1 kiri nädalas, u. 50 kirjakasti ei saa mitu kuud ühtegi kirja. Konkurentsiameti uuema ettepaneku kohaselt võiks kirjakasti paiknemistihedus olla 3 km linnas ja 5 km maal.
- **Ühistranspordipeatus.** Tagab olulisele osale elanikest teiste teenuste kättesaadavuse. Soovituslike normidega on määratud ühistranspordipeatuste kaugus inimese elukohast sõltuvalt asula suuruselt: jalgsi peatusesse kuni 500 m elanikuga asulas 3 km, 500-1000 elanikuga asulas 2 km, üle 1000 elanikuga asulas 1 km. Maanteeamet on hiljutises analüüsis (2014) peatuse mõjuala määratlemisel lähtunud eeldusest, et maksimaalne mõistlik jalgsikäigu maa peatusesse on 2 km.

Kodulähedase teenuse olemus: toetab paikkonna identiteeti (külakeskus-seltsimaja); teenuse osutamise jooksvad kulud on väga madalad (ei ole vaja täiskohaga personali); sihtrühma iseloomustab olemuslikult kesine liikuvus (ÜT peatus) ja e-oskused (kirjakast), teenuse koduläheduse puudumisel loobutakse kergesti teenuse kasutusest isikliku elukvaliteedi ja kogukonna sidususe arvelt (seltsimaja, lähiliikumispaid).

Kättesaadavuse nõuded: teenused on olulisele osale elanikest kättesaadavad jalgsi ja jalgrattaga; maapiirkondades ei eeldata ühistranspordi olulist panust kättesaadavuse suurendamisel (ÜT piiratud sageduse ning teenuse asendatavuse vastuolu), kuid suuremate kauguste korral võib ÜT liinide ja peatuste olemasolu ning ühenduste ajalise sobivuse korral toetada ka kodulähedaste teenuste kättesaadavust (sõiduaeg ei ületa paikkonnasisest sõiduaega maapiirkondades (üldjuhul 10 min)).

Kodulähedaste teenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium on teenuse olemusest tulenevalt määratud kaugusena kilomeetrites – **3 km**. Standardiseeritud liikumiskiirusi (vt. 3.2.) arvesse võttes tähendab see erinevate liikumisviisidega hea kättesaadavuse ajalisi piire 3-36 minutini.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Kodulähedased teenused	3 km	36 min	9 min	16 min	3 min

Kodulähedaste teenuse jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **ei määrata**

Kodulähedaste teenuse asukohad: **iga paikkond**

3.2. Kodust kaugel asuda võivad teenused

Ülejäänud teenused liigituvad kättesaadavuse tagamise ülesande alusel kodust kaugel asuda võivateks teenusteks, kus koduläheduse puudumisel tuleb kättesaadavus saavutada sõiduauto või ühistranspordi abil, mida mõistliku ajakulu puhul saab osaliselt asendada ka jalgratta kasutamine.

Liikumisviiside puhul eeldatakse teenuse territoriaalse kauguse kriteeriumite tuletamisel teenuse olemusest johtuva kättesaadavuse mõistliku ajakulu hinnangust järgmisi keskmisi kiirusi:

- Jalgrattaga: 20 km/h
- Ühistranspordiga: 50 km/h
- Sõiduga: 70 km/h

Ühistranspordi kasutamisel arvestatakse täiendava ajakuluna jalgsi teekonda kodust ühistranspordipeatusesse ja teenuse asukohta. Eeldades ühistranspordipeatuste adekvaatset paigutust teenuste asukohtade läheduses ning elanike keskmist kaugust lähimast ühistranspordipeatusest arvestatakse lisanduva teekonna pikkuseks 1 km ning lisanduvaks ajakulaks 12 minutit ühe sõidu kohta. Teenusele ja tagasi ühistranspordiga liikumine sisaldab seega keskmiselt 2 km teekonda jalgsi ja 24 minutit ajakulu.

Arvestades seda, et kõigi käsitletavate teenuste (va. autokütuse müügikoht) puhul moodustavad isikliku sõiduauto kasutamise võimalusteta isikud olulise osa teenuste sihtrühmast ja kasutajatest, lähtutakse teenuse ajalise ja territoriaalse kauguse sünkroniseerimisel ühistranspordiühenduse kui autosõiduga võrdluses aeglasema liikumisviisi standardiseeritud ajakulust km kohta.

Kohalikud lihtteenused

Kohalike lihtteenuste taristu on:

- **Toidu- ja esmatarbekaupade kauplus.** Läheduse maksimeerimine on oluline sagedase ning leibkonna tasandil vältimatu kasutuse tõttu. Eestis on väiksemad kauplused suutnud tegutseda u. kuni 250 elanikuga paikkondades.
- **Postipunkt.** Võimaldab universaalse postiteenuse osutajal täita seadusest tulenevat kohustust osutada igas KOV-üksuses sõltumata elanike arvust ja teenusvajaduse mahust

võimalikult odavalt. Postipunktis on tagatud universaalsed postiteenused, kuid lisateenuste hulk on väiksem. Taristu lahendab seega majandusliku tasuvuse põhimõtte raames kahjumi vähendamise ülesannet. Suurem osa postkontoritest tegutsevad teenusvajaduse vähesuse tõttu kahjumiga, üksnes u 80 postkontoris on kulud ja tulud vähemalt tasakaalus. Postkontorite külastatavus väheneb 5-7% aastas. Trend on postkontorite arvu vähendamise ja postipunktide arvu suurendamise suunas. Eestis on kokku 338 postiasutust, millest 117 on postipunktid.

- **Haruraamatukogu.** Tegemist ei ole eraldiseisva asutusega, vaid valla- või linnaraamatukogu väiksemas asulas paikneva tegevuskohaga. See pakub võimalust viia suhteliselt väikeste kuludega raamatukoguteenus elanikele lähemale ning tugevdada samas külakogukondade sidusust. Kasutuse vähenemise tõttu on oluline osa haruraamatukogudest majandusliku surve all. Ruumiliselt võib olla osa vaba aja keskusest.
- **Laste päevahoid.**¹ Asendab kesise liikuvusega peredel lasteaiateenust. Teenus on võimalik ka väga väikese elanike arvuga paikkonnas, kuid püsiva personali vajaduse tõttu ei kuulu kodulähedaste teenuste hulka.
- **Algkool.** Algkoolina käsitleme põhikooli I kooliastet või I-II kooliastet sisaldavat haridusasutust. See vähendab põhikoolist kaugemal elavate laste kooliteekonna pikkust esimestel kooliaastatel ning ülemäärast ajakulu sellele. Algkooli õpetajaskond võib koosneda klassiõpetaja kvalifikatsiooniga personalist, ainespetsiifiline spetsialiseerumine ei ole vajalik. Väiksemale, 30 õpilasega I-II kooliastet sisaldavale algkoolile vastab 1-6. klassi ealiste laste osakaalu alusel maapiirkondades u. 600 elanikku.
- **Vaba aja keskus.** Väiksemat spordisaali ja isetegevuseks sobivaid ruume sisaldav hoone või hooneosa. Tegemist on rahvamaja, spordisaali, noortekeskuse ja päevakeskuse taristut osaliselt asendava komplekstaristuga.
- **Välispordiväljak.** Spetsiifiline lähiliikumispai on vajalik esmajoones seoses algkooliga.

Spetsiaalset taristut mitterõudvateks lihtteenusteks on ka mobiilne noorsootöö (võimaldab nt. vaba aja keskuse ruumide baasil tuua noorsootöö noorte elukohtadele lähemale) ning turvalisusteenust elanikele lähemale toov politseipatrullide tegevus.

Kohalike lihtteenuste olemus: esitab väheseid nõudeid teenuse kvaliteedile ja mitmekesisusele, sh on üldjuhul piisav 1-2 liikmeline personal; erinevalt kodulähedastest teenustest on teenuste osutamiseks üldjuhul vajalik püsivalt kohal olev personal ja sellest tulenevalt ka kliendibaasi miinimumvajadus; lihtteenused on sageli kättesaadavust suurendavaks alternatiiviks kohalikele põhiteenustele - väiksemad nõuded kliendibaasile võimaldavad lihtteenuste (taristu) vormis (lastehoid; algkool; postipunkt) osutada kvaliteedi arvelt sama funktsiooni täitvaid kohalikke põhiteenuseid (lasteaed; isetegevuse ja sportimise võimaluste pakkumine; põhikool; postkontor).

Kohalike lihtteenuste jätkusuutlikkust tagav **piirkonna elanike arv: alates u 500 elanikku**

Kohalike lihtteenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium on määratud teenusele jõudmise mõistliku ajakuluna. Teenuste lihtne olemus ja üldiselt sagedane kasutus igapäevaelus (millega

¹ Lihtteenuse vormis alternatiivi olemasolust sõltumatult on võimalik ja mõistlik 1. tasandi teenuskeskustes osutada lasteaiateenust.

kaasneb suur summaarne ajakulu perioodi jooksul) muudab teenused hästi kättesaadavaks eeldusel, et neile jõudmiseks ei kulu rohkem kui **25 minutit**. Lihtteenuste füüsilise kauguse arvutamisel on kriitiliseks aluseks ühistranspordiühenduse ajakulu. Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 13 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **11 km**. Viimane on ka lihtteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites. Jalgrattal on võimalik 25 minutiga läbida keskmiselt 8 km ehk jalgratas suudab pakkuda lihtteenuste kättesaadavuse tagamisel ühistranspordiga lähedasi võimalusi.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühistranspordiga	Autoga
Lihtteenused	25 min	2 km	8 km	11 km	29 m

Kohalike lihtteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 11 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) kriteeriume a ja b täitvad paikkonnad ja nende kogumid, mis asuvad kõrgema tasandi teenuskeskustest üle 15 km kaugusel; d) kohalike põhiteenuste kliendibaasi kriteeriume vähemalt 60% ulatuses täitvad linnalähedased tiheasustusalade paikkonnad.

Kohalike lihtteenuste osutamise asukoht: **1. tasandi teenuskeskus**

Esimese tasandi teenuskeskused täidavad 2. tasandi teenuskeskuste võrgustikus täiendavat rolli, mille abil suurendatakse vältimatute ja sagedasemini kasutatavate teenuste kättesaadavust piirkondades, kus kohalike põhiteenuste osutamine kogumahus ja -kvaliteedis ei ole kliendibaasi vähesuse mõttes pikemas perspektiivis majanduslikult põhjendatud (vt. kaart lisa 7).

Spetsiifilisi teenuskeskusi on vaja saarelistes piirkondades. Neis keskustes on vajalik tagada kõigi 1. taseme teenuskeskuste teenused ning lisaks põhikooliharidus I-III kooliastmeni, postiteenus universaalse postiteenuse mõttes ning esmatasandi tervishoiuteenus tervisekeskuse filiaali mõttes või telemeditsiini vahenditega.

Kohalikud põhiteenused

Kohalike põhiteenuste taristu on:

- **Põhikool.** Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit. Transpordi arengukavas lisatakse, et liinivõrgud kujundatakse selliselt, et õpilastel, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei kuluks kooli jõudmiseks rohkem kui 60 minutit. Praxis on hiljutises analüüsis (2014) seadnud analüütiliseks eesmärgiks, et koolitee pikkus oleks alla 5 km (kuni 60 min jalgsi). Põhikooli õpilaste miinimumarvu ei ole õigusaktides rangelt piiritletud. HTM-i lähteülesanne Praxise analüüsile sisaldab väikseima mitteerandliku põhikooli tüübina (tüüp 2) põhikooli minimaalselt 90 õpilasega (10 õpilast klassis), mis vastava vanusrühma osakaalu maapiirkondade rahvastikus tähendab u 950 elanikku. Hästi

komplekteeritud põhikooli klassidega (16 õpilast klassis) koolis on 144 õpilast, millele vastab 1500 elanikuga piirkond.

- **Lasteaed.** Koolieelse lasteasutuse seaduses on sätestatud KOV kohustus luua võimalus käia teeninduspiirkonna lasteasutuses. 1 nõuetele vastavalt komplekteeritud sõimerühmaga ja 1 lasteaiarühmaga lasteaias käib 34 last, millele vastab piirkond u 700 elanikuga, 1 liitrühmaga (18 last) lasteaiaga komplekteerimiseks peaks maapiirkonna elanike arv olema keskmiselt u 400 elanikku. Seega on lasteaiateenuse osutamine majanduslikult põhjendatud ka 1. tasandi teenuskeskustes.
- **Spordisaal, välispordiväljak ja terviserada.** Taristu on vajalik iga põhikooli juures. Täiskasvanute poolt sage kasutamine enamasti tööpäeval ajal nõuab taristu läheduse maksimeerimist.
- **Noortekeskus.** Noorsootöö on kohaliku omavalitsuse kohustuslik ülesanne ning selle loomulik korralduslik piirkond on KOV-üksus. „Kvaliteedijuhtimine noorsootöös“ (2013) seab noorsootööle kaks kättesaadavuse eesmärki koos kriteeriumitega - KOV territooriumil tegutseb 300 noore kohta vähemalt 1 avatud noorsootööd pakkuv asutus (avatud noortekeskus, noortetuba); noorel on võimalik noorsootöö asutusse jõuda vähem kui 30 minutiga (võib tähendada ka transpordivahendite kasutamist). 300 noort tähendab Eesti rahvastiku keskmist vanusstruktuuri arvestades u 1500 elanikku piirkonnas.
- **Rahvamaja.** Rahvamajateenuse osutamine ei ole KOV kohustuslik ülesanne, sellest hoolimata on rahvamaja asutamine, majandamine ja sulgemine kõige sagedamini kohaliku omavalitsuse otsustada. Rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) tehakse ettepanek muuta KOKSi selliselt, et kultuuri- (ja spordi)töö oleks KOV kohustuslikuks ülesandeks. Ettepanekute alusel on „rahvamajade asutajateks ja -pidajateks on KOV-d, MTÜ-d, sihtasutused, äriühingud või füüsilisest isikust ettevõtjad“. KOV volikogu määrab rahvamaja liigi ja teeninduspiirkonna, lähtuvalt paikkonna optimaalsest kultuurivõrgustikust, arvestusega, et kultuuriteenus on elanikele kättesaadav. Erinevalt seltsimajast-külakeskusest ning vaba aja keskusest vajab rahvamaja minimaalselt 1-2 püsiva kultuurikorraldaja töökoha olemasolu. Täiskasvanute poolt sage kasutamine enamasti tööpäeval ajal nõuab taristu läheduse maksimeerimist.
- **Raamatukogu.** Rahvaraamatukogu seaduses on määratud, et rahvaraamatukogude võrgu loomisel tuleb lähtuda järgmistest põhimõtetest: igas kuni 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu; üle 10 000 elanikuga linnas vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt iga 15 000 elaniku kohta; mujal vähemalt üks rahvaraamatukogu keskmiselt kuni 500 elanikuga teeninduspiirkonna kohta.
- **Postkontor.** Universaalse postiteenuse osutamise määruse järgi peab universaalse postiteenuse osutaja juurdepääsupunkti paigutamisel võtma arvesse haldusüksuste piire. Iga valla territooriumil peab olema vähemalt üks universaalset postiteenust osutav postkontor. Igasse valda, mille püsielanike arv ületab 2500 inimest, paigutatakse täiendavalt üks või enam universaalset postiteenust osutavat postkontorit. Piisav on ka kõiki universaalse postiteenuse teenuseid osutava postipunkti olemasolu.
- **Sularahaautomaat või postipank.** Teenuse olemuse alusel on käesoleval ajal tegemist põhiteenusega, mille osutamist põhiteenustele sobival teenuskeskuste hierarhiatasemel survestab kommertsteenuse kesine ja eeldatavalt tulevikus halvenev majanduslik tasuvus

(sularahaautomaadil nt soovitavalt u 4 tuhat klienti). Soovituslik nõue vähemalt ühe sularaha kättesaadavust võimaldava taristuobjekti paiknemiseks põhiteenuste valikus.

- **Päevakeskus eakatele.** Väiksem päevakeskus (2 töötajaga) suudab olemasolevate keskuste tegevusaruandluse alusel teenindada u 1100 elanikuga piirkonda.
- **Sotsiaaltöötaja kabinet.** Teenuse sihtrühma iseloomust tulenevalt on vajalik teenuse osutamine võimalikult madalaimal teenuskeskuste hierarhiatasemel ehk võimalikult lähedal kliendile. Samas ei ole tegemist lihtteenusega, kuivõrd sotsiaalnõustamisteenust võib osutada sotsiaaltöölase kõrgharidusega isik.
- **Kütuse müügikoht.** Eestis on u 450 tanklat ehk keskmiselt 1 kütusemüügi koht 3000 inimese kohta. Soodsa asendi korral teedevõrgu suhtes võib kütuse müügikoht tegutseda 1500-2000 elanikuga piirkonnas.
- **Valla- või linnavalitsus.** Osutab KOKSist tulenevaid asjaajamisteenusteid elanikele ja juriidilistele isikutele ning korraldab kohalikke teenuseid. Eesti senine kogemus näitab, et valla- ja linnavalitsused suudavad tegutseda ka kuni 5 töötajaga (erandid ka väiksema arvu töötajatega) asutustena väikese elanike arvuga piirkondades. Tulevikus on kohaliku omavalitsuse ülesannete komplekssest olemusest tulenevalt põhjandatud valla- või linnavalitsuse käsitlemine kohaliku kvaliteetteenusena, mis nõuab suuremat erialaselt spetsialiseerunud meeskonda.

Kohalike põhiteenuste olemus: teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused (haridus, tervis, turvalisus, vaba aeg); teenuste osutamine eeldab lihtteenustega võrreldes suuremat ja/või professionaalsemat meeskonda ja/või kõrgemate investeerimis- ja majandamiskuludega taristut.

Kohalike põhiteenuste üldistatud hea kättesaadavuse kriteerium on määratud teenusele jõudmise mõistliku ajakuluna. Kuivõrd oluline osa põhiteenustest (põhikool, spordisaal, rahvamaja, noortekeskus) omab lihtteenustega sarnast sagedase (igapäevane või iganädalane) kasutuse iseloomu, on teenuse kasutaja vaatepunktist sarnane ka hea kättesaadavuse ühtne ajaline kriteerium. Tulenevalt teenuste suuremast koondumisest kohaliku põhiteenuse liigile vastaval hierarhiatasemel asuvas teenuskeskuses - mis loob eeldused ühildada erinevate teenuste kasutusel (nt. põhikool ja noortekeskus; spordisaal ja toidukauplus) teenusele jõudmise ajakulu - võib sama kättesaadavuse taseme säilitamiseks ühist ajalist kriteeriumit vähesel määral suurendada **kuni 30 minutini**.

Kohalike põhiteenuste füüsilise kauguse arutamisel on kriitiliseks aluseks ühistranspordiühenduse ajakulu. Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 18 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **15 km**. Viimane on ka lihtteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites. Jalgrattal on võimalik 30 minutiga läbida keskmiselt 10 km ning 15 km läbimiseks kulub 45 minutit. See on teenuspiirkonna äärealadel paiknevate elanike jaoks põhiteenusele jõudmiseks liiga suur ajakulu, kuid siiski kättesaadavust tagava liikumisviisi alternatiivina võimalik.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühis-transportiga	Autoga
Kohalikud põhiteenused	30 min	2,5 km	10 km	15 km	35 km

Teenuste oluline koht elanike igapäevaelus ning märkimisväärsed nõuded ja kulud kvaliteedi tagamisel (personal, taristu) tähendavad vajadust tasakaalustada asukohtaotsuste tegemisel teenuste läheduse prioriteet teenuste kvaliteedi säilitamiseks vajaliku kliendibaasi mahu kriteeriumiga. Kliendibaasi kriteeriumist väiksemas piirkonnas on võimalik ja mõistlik osutada põhiteenuseid üksnes kvaliteedi arvelt. Sellised teenused on määratletud kui lihtteenused, koos sellest tulenevaga (vt. ülalpool).

Kohalike põhiteenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 1 500**

Kohalike põhiteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 15 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile.

Kohalike põhiteenuste osutamise asukoht: **2. taseme teenuskeskus** (vt. kaart, lisa 6).

Kohalike põhiteenustega samal teenuskeskuste tasemel on teenusvajaduse mõttes võimalik osutada ka mitme kohaliku kvaliteetteenuse lähedust (kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse arvel) suurendavat alternatiivi, milleks on:

- **Esmatasandi tervisekeskuse filiaal või üksik perearstipraksis.** Perearsti nimistu piirsuurus on tervishoiuteenuste korraldamise seaduse alusel 1 200–2 000 isikut. Eestis tegutseb ka perearste, kelle nimistu suurus on alla 1 000 isiku. RAKE esmatasandi tervisekeskuste mudeli analüüsis (2015) on esmatasandi tervisekeskuse filiaali võimalus lubatud vähemalt ühe nimistu mahus kontsentreeritud teenusvajaduse olemasolul ning juhul kui tervisekeskus jääb 25-30 km kaugusele.
- **Haruapteek.** 1 apteekriiga tegevuspunkt, soovitatavalt esmatasandi tervisekeskuse filiaaliga samas asulas ja hoones (või vahetus läheduses).
- **Vabatahtlik päästeüksus.** Vabatahtlike tegevusest oodatakse eelkõige suuremat panust neis paikades, kus riiklik komando asub kaugemal. Päästeamet on välja töötanud vabatahtlike päästeüksuste vajaduse/olulisuse kohta väiksemates piirkondades. Vabatahtlikele makstakse toimimise tagamise hüvitist juhul, kui vabatahtlik päästekomando asub riiklikust komandost enam kui 14 minuti kaugusel ning suudab reageerida teatava ajanormi piires (mida kiiremini reageeritakse, seda suurem on toetus). 2013. aasta alguse seisuga on 62 vabatahtlikku päästekomandot, mis asuvad riiklikust komandost kaugemal kui 14 minutit.
- **Piirkonnapolitseainiku vastuvõtupunkt.** Piirkondliku politseitöö juhendis seatakse ülesandeks teostada igakuiselt vastuvõtte igas KOV-üksuses (va. väikevallad), millest käesoleval ajal on paljud 1-2 tuhande elanikuga.

Kohalike kvaliteetteenuste alternatiivide 2. taseme teenuskeskusesse kavandamise kriteeriumid: kohaliku kvaliteetteenuse asukoht jääb 2. taseme teenuskeskusest kaugemale kui kvaliteetteenuse hea kättesaadavuse kauguse kriteerium; üksik perearstipraxis või haruapteek ei ohusta 3. tasandi teenuskeskuses tegutseva teenuse osutaja jätkusuutlikkust.

Kohalikud kvaliteetteenused

Kohalike kvaliteetteenuste taristu on:

- **Esmatasandi tervisekeskus.** Esmatasandi tervishoiu arengukavas aastateks 2009–2015 (2009) defineerib esmatasandi põhiteenused, milleks loetakse perearsti ja -õe, koduse õendusabi, füsioteraapia ja ämmaemandusabi teenuseid. Riikliku strateegiadokumendi Eesti tervishoiu arengusuunad 2020 alusel peaks põhiteenuste osutamine toimuma valdavalt esmatasandi tervisekeskuses. RAKE esmatasandi tervisekeskuste mudeli analüüsis (2015) seatakse tervisekeskuse teenuspiirkonna miinimumsuuruseks 4-4,5 tuhat elanikku, sõltuvalt rahvastiku vanusstruktuurist.
- **Apteek.** Geomedia analüüsis (2013) jõuti tulemusele, et põhiapteegi nõuetele vastavat maa-apteeki tuleb pidada jätkusuutmatuks alla 2000 elanikuga teeninduspiirkonnas ning jätkusuutlikuks vähemalt 2500 elanikuga piirkonnas tegutsevat apteeki. Seejuures on eeldatud, et sellises apteegis tegutseb 1 põhitöökohaga apteeker. Eelistatum on mudel, kus apteegis töötab vähemalt 2 apteekrit - seega on jätkusuutlikkuse lävi kõrgem – 4-5 tuhat inimest teenuspiirkonnas. Apteegi sobivaim asukoht on esmatasandi tervisekeskusega samas hoones või läheduses.
- **Hambaravipraxis.** Üldiseks tasuvusnormiks on 1 hambaarst 1000 elaniku kohta. Sellise proportsiooni majanduslik tasuvus sõltub elanike ostujõust (sh teenuse rahastamisest ravikindlustuse süsteemis) ning kehtiva rahastussüsteemi põhjal on olulised erinevused suuremate linnade ning maapiirkondade elanike ostujõu vahel. Teiseks oluliseks teenusvajadust määravaks teguriks on piirkonna joogivee iseloom. Arvestades eeltoodud ning käsitledes majanduslikult optimaalse ja jätkusuutliku lahendusena 3 hambaarstiga kliinikut on hambaravikliiniku piirkondliku kliendibaasi vajalik suurus 3000 (Lõuna-Eesti suuremad linnad) kuni 5000 (Lääne-Eesti maapiirkonnad) elanikku. Hambaravipraxis sobivaim asukoht on esmatasandi tervisekeskusega samas hoones või läheduses.
- **Maagümnaasium.** Maagümnaasium on kohaliku omavalitsuse poolt asutatud vähemalt 1 gümnaasiumiastme paralleelklassiga täistsükli kool. Normikohaselt komplekteeritud gümnaasiumiklassides oleks sellises kooli 84 õpilast (vt ka HTM lähteülesanne Praxise analüüsile (2014)). Eeldades, et maagümnaasiumi teenuspiirkonna põhikooli lõpetanud noortest jätkab gümnaasiumis Eesti keskmisele tasemele vastav noorte osakaal (70%) ning neist omakorda 75% piirkondlikus maagümnaasiumis ja 25% riigigümnaasiumis, peaks vastava vanusrühma noorte proportsiooni arvestades maagümnaasiumi teenuspiirkonnas elama u 5000 elanikku. Praxise analüüs (2014) on analüütilise eesmärgina kasutanud koolitee pikkust 20–40 km (< 1 tund sõitu).
- **Kultuurikeskus.** Kultuurikeskus on rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) määratletud kui kultuuriasutus, mis täidab rahvamaja funktsiooni ja omab tehnilist baasi ja inimressursi piirkonna suursündmuste korraldamiseks ning kutselise kultuuri vahendamiseks. Selline

kultuuriteenuste taristu peaks olema igas piirkonnakeskuses, mis üldises plaanis vastab 3. tasandi teenuskeskustele.

- **Ujula.** Teenus on oluline laste ujumisokuse tagamisel, laiemalt tervislike eluviiside harrastamise aastaringse võimalusena. Ujula kasutamise võimalus on samuti vajalik esmatasandi tervishoiukeskuste osutatava füsioteraapiateenuse kvaliteedi tagamisel – vesiteraapia on mitmete probleemide puhul parim teraapia. Ujula puhul on teenuse olemusega kooskõlalise asukohaotsuse tegemisel piiranguks majanduslik tasuvus hinnanguliselt alates u 20 tuhandest elanikust teenuspiirkonnas. Ujula majandamine väiksemas piirkonnas eeldab kohaliku omavalitsuse poolset olulist doteerimist. Teenuse tarbimine kohalikest tasandist kaugemal jääb aga paratamatult juhuslikuks ning teenuse taristu ei täida oma ülesannet kogu elanikkonna elukvaliteedi parandamisel.
- **Ühistranspordi terminal.** Toimepiirkondade keskuste parema (kiirema) kättesaadavuse tagamiseks muuhulgas tööalase pendelrände võimaldamiseks tuleb kaaluda kahekiiruselise liinivõrgu välja arendamist koos sõlmpunktidega suuremates ja keskemates asulates toimepiirkondade siseselt. Arvestades toimepiirkondade elanike paiknemist on üheks prioriteediks (toimepiirkonna keskuse linnastu kõrval) 3. tasandi keskuste kiire ühendus toimepiirkonna keskusega selliselt, et ka nende keskuste tagamaa elanikud kiirest ühendusest kasu saaksid. Selliseks lahenduseks on kohalike-piirkondlike liinivõrkude ühendamine toimepiirkonna keskusesse suunduvate kiirete ühendustega 3. tasandi keskuse terminalis (vt. ka 3.3).
- **Hooldekodu eakatele.** Hooldekodu optimaalne keskmine suurus on 40-50 klienti, mis teenuspiirkonna elanike arvule taandatult tähendab 3-4 tuhat inimest.
- **Ehitus- ja aiakaupade kauplus.** Teenuse iseloomu poolest (kiiret reageerimist nõudvad kaubad; hooajaliselt sage kasutus) on vajalik teenuse lähedus kliendile, kuid majanduslik loogika teeb kvaliteetse teenuse (piisav kaupade nomenklatuur) osutamise võimalikuks 3. tasandi teenuskeskustes.

Kohaliku kvaliteetteenuse olemus²: valdavalt kasutatakse teenuseid harva, kuid teenused on elukvaliteedi jaoks olulised ning raskesti asendatavad; teenuseid iseloomustab suurem spetsialiseerunud meeskond ja/või suurte investeerimis- ja majandamiskuludega taristu.

Tulevikuvaates peaks ka **valla- ja linnavalitsustest** kujunema asutused, mis osutavad erinevaid kohaliku omavalitsuse ülesannetega seotud asjaajamisteenuseid spetsialiseerunud meeskonnaga (finantsjuhtimise, raamatupidamise, ehituse, maakorralduse, planeerimise, kommunaalmajanduse, keskkonnakaitse, hariduse, sotsiaalse kaitse, lastekaitse, noorsootöö, rahvakultuuri eriharidusega spetsialistid) kohalike kvaliteetteenustega samal teenuskeskuste tasemel.

Teenuste harvem kasutus (v.a. gümnaasium) samaaegselt teenuste kvaliteedi ja olulisusega igapäevaelus lubavad suurendada teenustele jõudmise mõistlikku ajakulu **45 minutini**. Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit

² Kohalike kvaliteetteenuste rühma kuuluvad teenuste olemusest lähtuvalt ka nt. õendushaiglad ja huvikoolid, mida siinse uuringu raames ei analüüsitud.

liikumist lähimasse peatusesse ning 33 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **27 km**. Viimane on ka kohalike kvaliteetteenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühis- transpordiga	Autoga
Kohalikud kvaliteetteenused	45 min			27 km	53 km

Kohalike kvaliteetteenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 4500**

Kohalike kvaliteetteenuste osutamise asukoht: **3. tasandi teenuskeskus** (vt. kaart, lisa 5).

Regionaalsetest teenustest on mõistlik kaalutleda 3. taseme teenuskeskuste tasemele tuua **Töötukassa bürood**. Seoses töövõimereformiga on töötukassa teenuste maht oluliselt kasvamas ning vajalik on ka teenuse viimine lähemale reformi sihtrühmale.

Kohalike kvaliteetteenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 27 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) mitu teineteise läheduses paiknevat (kuni 15 km) sarnase suurusega paikkonda, mis kokku (koos tagamaaga) täidavad piirkonna suuruse kriteeriumi ning paiknevad 4. tasandi teenuskeskusest rohkem kui 27 km kaugusel. Punkt C rakendamine eeldab piirkondlikku kokkulepet kohalike kvaliteetteenuste jagamiseks keskuste vahel – piirkonna peale on vajalik 1 kohalike kvaliteetteenuste taristuobjekt.

Kättesaadavuse ametkondlike kriteeriumite alusel paiknevad sellel teenuskeskuste tasandil ka riiklikud turvalisust tagavad struktuuriüksused, mille asukohad ei pruugi aga üks ühele kattuda 3. tasandi teenuskeskuste asulatega:

- **Kiirabijaam.** Kiirabi vahetu tegevuspiirkonna määramise aluseks on sõiduaeg 30 min kiirabibaasist keskmistes liiklustingimustes. Optimaalne kiirabibrigaadide arv ning logistiliselt õige paiknemine tagab kiirabiteenuse kättesaadavuse 90% Eesti elanikkonnast 15 minuti jooksul kiiretel kutsetel.
- **Päästekomando.** 2012. aasta sügisest on Eestis 72 riiklikku päästekomandot. Riikliku komandode võrgustiku paiknemise kujundamisel on lähtutud eesmärgist tagada, et päästealane abi jõuaks abivajajani võimalikult lühikese ajaga. Ajaliseks piiriks, mille jooksul peaks riiklik komando alates teate saamisest õnnetusest sündmuskohale jõudma, on Eestis eesmärgina seatud 15 minutit. Kättesaadavuse tagamise suurendamiseks on kehtestatud eraldi abikaugete piirkondade mõiste (väikesaared ning eraldatud piirkonnad), mille komandodele (Kihnu, Ruhnu, Vormsi, Nõva, Tõstamaa ja Värsk) on kehtestatud lihtsustatud nõuded.
- **Konstaablipiirkond.** Prefekti käskkirjaga määratud politseijaoskonna tööpiirkonna territoriaalselt kindlaksmääratud osa, kus piirkonnapolitseinik täidab oma ülesandeid. Piirkondade moodustamisel arvestatakse järgmisi suhtarvusi: tiheasustusega suurlinna

piirkonnas on keskmine elanike arv piirkonnakonstaabli kohta kuni 15 000 elanikku ja hõreasustusega aladel kuni 10 000 elanikku.

Kuivõrd nende asutuste põhilised teenused elanikele ei nõua mitte asutuste head kättesaadavust elanike poolt, vaid vastupidi - asukohad on määratud teenuse osutaja kiire reageerimise vaatepunktist - siis ei ole nende asutuste kavandamine elanike liikumisharjumusi ja -võimalusi arvestades mõistlik ega vajalik.

Regionaalsed teenused

Regionaalsete teenuste taristu on:

- **Maakonna haigla.** Maakonna haiglad on Haiglavõrgu arengukava mõistes kesk-, üld- ja kohalikud haiglad. Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020 (2014) määratlevad kättesaadavuse kriteeriumina järgmist: eriarstiabi kättesaadavus elanikkonnale 1 tunni jooksul või 70 km kaugusel. Arengusuundades ja Haiglavõrgu arengukava määruuses (2002) määratletakse haiglate teeninduspiirkondade suurused haiglaliikide kaupa. Üldhaiglad – teeninduspiirkond 50 000-100 000 elanikku; kohalik haigla – teeninduspiirkond kuni 40 000 inimest.
- **Riigi regionaalhaldusasutused.** Elanikele ja ettevõtetele osutavad olulises mahus asjaajamisteenuseid EMTA, PPA isikudokumentide üksus, PRIA, SKA, Haigekassa, mille põhiteenused peavad olema kättesaadavad igas maakonnas, kui riigi haldus-territoriaalse korralduse kõrgeima tasandi regionaalses üksuses. Töötukassa, kui suurele sihtrühmale nõustamisteenust osutav asutus, teenuseid tuleb võimalusel ja vajadusel viia regionaalsest tasandist ka allapoole.
- **Politseijaoskond ja konstaablijaoskond.** Konstaablijaoskond on prefektuuri põhimääruses sätestatud teenistuslik üksus piirkondliku politseitöö korraldamiseks politseijaoskondades, mille territooriumil elab üle 80 000 elaniku. Konstaablijaoskonna teenindada on vähemalt 30 000 elanikku.
- **Pangakontor.** Internetipanganduse pealetungi olukorras on majanduslikult tasuv panga laenu-, liisingu- ja nõustamisteenuste osutamine üksnes suuremates linnades.
- **Võistlusstaadion.** Täismõõtmetes võistlusstaadioni puhul on tegemist suurte investeerimiskuludega objektiga, mille aktiivne kasutusperiood aastas on lühike (jalgpalliväljakul üksnes suvekuud). Maakondlike kergejõustiku ja -jalgpallivõistluste läbiviimiseks, maakonna esindusvõistkonna osalemiseks riigi meistrivõistlustel, on piisav ühe kõigile kvaliteedinõuetele vastava staadioni olemasolu maakonnas, soovitatavalt maakonnakeskuses.
- **Maakonnarahvamaja.** Maakonnarahvamaja on rahvamajade seaduse kontseptsioonis (2007) määratletud kui kultuuriasutus, mille ülesanne on kindlustada professionaalse kultuuri kättesaadavus igas maakonnas (regionaalne kultuuripoliitika). Välja peaks arendama maakonnarahvamajade võrgustiku eelkõige nendes maakondades, kus puuduvad riigi poolt toetatavad professionaalse kunsti vahendamiseks sobivad institutsioonid (kontserdimajad, teatrid ja kunstigaleriid).

- **Maakonnaraamatukogu.** Rahvaraamatukogu seadus sätestab, et igas maakonnas peab olema maakonnaraamatukogu.
- **Riigigümnaasium.** Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on sätestatud gümnaasiumiõppe kättesaadavuse üldpõhimõtted. Kvaliteetse ja valikuterohke ning gümnaasiumi riiklikule õppekavale vastava üldkeskhariduse omandamise võimaluse tagavad riik ja kohalik omavalitsus, pidades igas maakonnas õpilaste arvust lähtuvalt vajalikul arvul gümnaasiume. Riik kohustub pidama igas maakonnas vähemalt ühte gümnaasiumi. Riigigümnaasiumis on vähemalt 3 spetsialiseerumist võimaldavat õppesuunda, mille normidele vastavalt komplekteerimine tähendab, et koolis õpiks vähemalt 252 õpilast (vt ka HTM-i lähteülesanne Praxise analüüsile (2014)). Eeldades, et Eestis läheb jätkuvalt 70% põhikooli lõpetanutest õppima gümnaasiumisse, peaks gümnaasiumi teenuspiirkonnas elama keskmiselt u 11 000 elanikku. Kuivõrd riigigümnaasiumites õpib eeldatavalt ka märkimisväärne osa kaugemate maapiirkondade noori (õpilaskodudes), siis on riigigümnaasiumi hea kättesaadavusega teenuspiirkonna vajalik suurus eeldatavalt mõne tuhande võrra väiksem. Kui aga riik suudab eesmärgipäraselt suurendada põhikoolijärgselt kutsekooli õppima asuvate noorte osakaalu, siis vastavas ulatuses suureneb ka vajalik riigigümnaasiumi teenuspiirkond.
- **Kutsekool.** Eestis on kutsekoolide võrgustik optimeeritud ning taristu uuendatud ja välja ehitatud. Igas maakonnas on vähemalt 1 kutsekool ning see rahuldab Eesti vajadusi. Kutsekoolid ei pea asuma maakonnakeskustes. Juhul kui kutsekoolid asuvad potentsiaalsete maagümnaasiumite asukohas või neile lähedal, siis on mõistlik kaalutleda õppetöö (ja asutuste) lõimimist.
- **Maakondlik tervisespordikeskus.** Tervisespordikeskus on riiklikes spordi arengudokumentides defineeritud kui aasta ringi kasutatav sportimise ja vaba aja keskus looduses. Selle osad on looduses liikumise rajad, suusarajad, jalgrattarajad, kelgurajad, suusanõlvad, uisupargid, orienteerumisrajad ja sportmängude välisväljakud. Tervisespordikeskuse juures peavad peale sportimispaikade olema kasutajate teenindamiseks vajalikud olmehooned, stardi- ja finišipaigad, tualetid jne. Maakondlike tervisespordikeskuste kontseptsiooni elluviimist alustati 2003. aastal nelja-aastase regionaalsete tervisespordikeskuste rajamise programmi vormis, millega sooviti igasse maakonda luua tervisespordi tegemiseks ja vaba aja sisustamiseks sobivad tingimused. Käesolevaks ajaks ei ole programmi eesmärgid igas maakonnas saavutatud. Maakondlik tervisespordikeskus ei pea asuma maakonnakeskuses, kuid lähedus elanikkonna kontsentreerumise asukohtadele on mõistlik.

Regionaalsete teenuste olemus: teenuseid iseloomustab regionaalselt kõrgeim kvaliteet ja mitmekesisus, millele vastavad ka kulud personalile ja taristu ülalpidamisele; taristu on üleriigiliste võrgustike osa ning seotud riigi territooriumi HTK jaotusega maakondadeks; teenuste kasutus on maakonnakeskustest kaugemate elanike poolt üldjuhul väikese sagedusega ja/või asendatav kodulähedasemate teenuste kasutusega.

Regionaalsete teenuste harvem kasutus võrdluses kohalike teenustega (v.a. gümnaasium) ning lähedaste alternatiivide olemasolu kohalikul tasandil on eelduseks sellele, et hea kättesaadavuse tase määrata **1 tunnile**. Riigigümnaasiumite juures tuleb sarnaselt kutsekoolidele tagada ööpäevaringsed elamisvõimalused õpilaskodudes.

Standardiseeritud liikumiskiirusi arvesse võttes tähendab see ühistransporti kasutades 12 minutit liikumist lähimasse peatusesse ning 48 minutit liikumist ühistranspordiga ehk **40 km**. Viimane on ka regionaalsete teenuste hea kättesaadavuse kriteerium kilomeetrites.

	Hea kättesaadavuse kriteerium	Jalgsi	Jalgrattal	Ühis- transpordiga	Autoga
Regionaalsed teenused	60 min			40 km	70 km

Regionaalsete teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv: **alates 15 000 elanikust**.

Regionaalsete teenuste asukohtade kavandamise kriteeriumid: a) paikkonnad, milles piirkonna suuruse kriteerium on täidetud; b) paikkonnad, mis toimivad kõrgema taseme teenuskeskusena mitte kaugemal kui 40 km kaugusel asuvate paikkondade kogumile, mis kokku vastab piirkonna suuruse kriteeriumile; c) keskused, millest lähemal kui 40 km ei asu tugevamat (suurem elanike arv, rohkem paikkondi) regionaalset teenuskeskust; d) Kärđla/Hiiumaa erand.

Regionaalsete teenuste osutamise asukoht: **4. tasandi teenuskeskus**, mis olulisel määral kattub toimepiirkondade teenuskeskuste ja maakonnakeskuste tasandiga (v.a kutsekool ja maakondlik tervisekeskus, mille asukoha määravad traditsioonid ja looduslikud eeldused) (vt. kaart, lisa 4).

3.3. Keskuste vahelised ühistranspordiühendused

Teenindustaseme soovituslikud normid avalikule kohalikule liiniveole (TSM määrus nr 41, 2002) määratlevad soovituslikud ühistranspordi liiklussagedused ja sõiduaja paikkondade ning valla- ja maakonnakeskuste vahel.

Tabel 1. Liiklussageduse soovituslikud normid (TSM, 2002)

Elanike arv paikkonnas	Sõitude arv vallakeskusesse (korda tööpäevas)	Sõitude arv maakonnakeskusesse (korda tööpäevas)
Kuni 500 elanikku	2	1
Kuni 1000 elanikku	2–3	2
Üle 1000 elaniku	3–4	3

Tabel 2. Sõiduaja soovituslikud normid (TSM, 2002)

Elanike arv paikkonnas	Valla keskusesse	Maakonna keskusesse
Kuni 500 elanikku	0,5–1 tund	kuni 1 tund
Kuni 1000 elanikku	0,5 tundi	kuni 1 tund
Üle 1000 elaniku	0,5 tundi	kuni 0,5 tundi

Maanteeamet osundab „Ühistranspordi kättesaadavuse analüüsis“ (2014) ühistranspordi valdkonna ekspertide seisukohale, et „kehtivate teenindustaseme normide järgimine ei taga tänastes oludes majanduslikult ega sotsiaalselt efektiivset teenuse pakkumist. Ühelt poolt ei ole hõreasustusega piirkondade osakaalu arvestades võimalik tagada kõikidele piirkondadele ka vähemalt ühte ühistranspordiühendust maakonnakeskusega, sest selline eesmärk hõlmaks ka 1 või 2 elanikuga küladele teenuse tagamist. Teiselt poolt on üle 500 elanikuga asulad ja üle 100 elanikuga asulad Eesti tingimustes juba arvestatavad keskused, mille elanikkonna säilitamiseks oleks ilmselt vaja tagada vastavalt rohkem kui 2 või 3 ühistranspordiühendust“. Eelnevatele argumentidele tuginevalt on analüüsis püstitatud kõrgemad teenindustase normid seoses ühenduste sagedusega (korda päevas) maakonna või toimepiirkonna keskusesse.

Tabel 3. Ühistranspordiühenduste normatiivne sageduste arv maakonna või toimepiirkonna keskusesse

Elanike arv piirkonnas	Sõitude arv maakonna või toimepiirkonna keskusesse (korda päevas)
Kuni 99 elanikku	0 (soovituslikult 1)
100-499 elanikku	2
500-999 elanikku	3
Üle 1000 elaniku	4

Lisaks on samas analüüsis rakendatud töörande olemusest lähtuvalt kellaajaliselt piiritletud kriteeriume:

- Vähemalt 1 ühendus maakonna- või tömbekeskusesse hommikuti ajavahemikul 07:00-08:30;
- Vähemalt 1 ühendus maakonna- või tömbekeskusesse õhtuti ajavahemikul 17:00-19:00.

Paikkondade kohta ning teenuskeskuste hierarhiale rakendades võiks minimaalne ühistranspordi ühenduste sagedus tööpäevas olla vastavalt allolevale tabelile.

Tabel 4. Ettepanek ühistranspordiühenduste minimaalsete sageduste kohta omavahel seotud erineval tasemel teenuskeskuste vahel

Ühenduste arv tööpäevas	Iga paikkond	1. tasandi teenuskeskus	2. tasandi teenuskeskus	3. tasandi teenuskeskus	4. tasandi teenuskeskus
Iga paikkond (200+)		2	3	2	2
1. tasandi teenuskeskus			4	3	3
2. tasandi teenuskeskus				4	4
3. tasandi teenuskeskus					4
4. tasandi teenuskeskus				sh 1 hommikune ja 1 õhtune kiirliin	

Ettepaneku erinevus Maanteeameti lähenemisest seisneb selles, et lisaks ühendusele maakonnakeskustega peetakse oluliseks ka paikkondade ühendusi madalama tasandi teenuskeskustega. Samuti tuuakse eraldi välja 3. tasandi keskuste (asulad alates 1-2 tuhandest elanikust, tagamaaga koos alates 4-5 tuhandest) roll laiemate piirkondade ühendajana toimepiirkonna keskustega. Selleks on vajalik töörande mõistlikku ajakulu võimaldavad kiiremad ühendused 3. tasandi keskustest toimepiirkondade keskustesse hommikul ja õhtul ning nendega seotud kohalikud etteveoliinid.

Tegemist on teenuste kättesaadavuse tagamise minimaalsest vajadusest lähtuva ettepanekuga, mille majanduslik teostatavus vajab täiendavaid analüüse. Arvestades elanike arvu väiksust ja hõredust hea kättesaadavusega teenuspiirkondadest välja jäävates paikkondades ning maapiirkondade ühistranspordiliinide kohati väga madalat täituvust, võib eeldada, et tuginemine nende elanike jaoks teenuste kättesaadavuse parandamisel ühistranspordiühendustele, ei ole majanduslikult kõige mõistlikum lahendus. Mitmetes riikides on sellistel juhtumitel rakendatud nõrka kaugusetasut, kus ääremaa elanike suurema liikumisvajadusega kaasnevad kulud osaliselt (sihtrühmade või kulude mõttes) kompenseeritakse. Selliste toetuskeemide rakendamise esmaseks eelduseks on „kaugete paikkondade“ määramine, mis käesolevas uuringus on eristatud neljal erineval tasandil (vt. kaardid

lisades 4-7). Kaugusetasude süsteemi alternatiiviks või täienduseks on üksikisikute liikumisvajadusest lähtuva nõude- ja sotsiaaltranspordi süsteemi välja arendamine.

4 ETTEPANEKUD TEENUSKESKUSTE MÄÄRAMISEKS MAAKONNAPLANEERINGUTES

Teenuskeskuste määramise lähtekohad ja sisendid on:

- Analüüsil tuginev teenuste liigitus ja teenuse liigiga seotud hea ajalise kättesaadavuse kriteeriumid;
- Teenuste rühmaga seotud üldistatud piirkonna minimaalne elanike arv, mis vastab teenuste majandusliku jätkusuutlikkuse kliendibaasi kriteeriumitele;
- Paikkondade vahelised üldistatud keskus-seosed, mis määratleti konsulteerides käesoleva uuringu raames maavalitsuste, valla- ja linnavalitsuste esindajatega;
- Paikkondade ning määratletud keskus-seoste alusel regionaliseeritud teenuspiirkondade elanike arv (sh põhikooli ja gümnaasiumi ealiste laste ja noorte arv);
- Teenuspiirkondade elanike ja õpilaste arvu hinnangud aastaks 2030 tuginedes Statistikaameti maakondlike rahvastikuprognoside kasvu- või kahanemistrendidele 2011-2030;
- Teenuste ja nende osutamise taristu kaardistuse tulemused: teenuskeskusi ei kavandata asulatesse, kus teenuskeskuse tasandile vastava liigi teenused olulisel määral puuduvad; samas ei ole teenuste olemasolu käesoleval ajahetkel piisavaks aluseks teenuskeskuse määramiseks; üksikud puuduvad teenuskeskuse tasemel nõutud teenused on vastava teenuskeskuse arenguvajaduseks;
- Välja töötatud maakonnaplaneeringute eskiislahendused ja neid toetavad analüüsid;
- Maakondlike aruteluseminaride tagasiside esialgsele keskustevõrgustiku ettepanekule ning põhjendatud ettepanekud selle muutmiseks.

4.1. Harjumaa

IV tasandi teenuskeskused

Harjumaal on kolm 4. tasandi teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumitele vastavat keskust – Tallinn, Keila ja Maardu. Tallinn 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 61 paikkonda, sealhulgas 4 Raplamaa paikkonda. Keila 4. tasandi teenuspiirkond sisaldab 20 Lääne-Harjumaa paikkonda ning Maardu 6 paikkonda. Maardu teenuspiirkond hõlmab ka 4. tasandil üksnes linnalähedasi paikkondi. Teenuspiirkondade elanike arv ja kliendibaasi hinnang on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Keila linn	31513	32379	28784	29575	743	1162	20
Maardu linn	21510	22101	19517	20053	428	668	6
Tallinn	533744	548408	530219	544786	10441	16316	61
<i>Proгноositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		156%		

Keila linn ja Maardu linn kumbki ei vasta regionaalsete teenuskeskuste omavahelise kauguse kriteeriumile – Maardu ja Keila paiknevad mõlemad Tallinna mõjualal vastavalt 20 km ja 26 km kaugusel, ning mõlemad kuuluvad ka hierarhiasidemete alusel Tallinna teenuspiirkonda.

Harju maakonnaplaneeringu eskiisis (Kaart „Asustuse suunamine“) on kõrgeima taseme keskusena määratletud „regionaalse toimepiirkonna keskus – maakonnapiire ületava tähtsusega suurima rahvaarvuga keskus, kus asub kõige enam teenuseid ja töökohti“ ning sellena on määratletud Tallinn. Keila ja Maardu on määratletud koos mitmete teiste keskustega kui „regionaalse toimepiirkonna sees toimiv keskus (koondunud suurem hulk teenuseid, samuti töökohti)“.

Tallinna 4. tasandi teenuspiirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – Tallinnas gümnaasiumid, kutsekoolid, haiglad, tervisespordikeskused, kultuurikeskused, pangakontorid, võistlusstaadionid, Keilas maakonnaraamatukogu. Keilas on lisaks maakonnaraamatukogule regionaalsetest teenustest olemas suurem tervisekeskus ning gümnaasium. Maardus paiknev Kallavere Haigla ei kuulu haiglavõrgu arengukava haiglate nimekirja.

Piirkon-nakeskus	Gümnaa-sium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonna- haigla	Panga- kontor	Maakonna- raamatu- kogu	Võistlus- staadion	Tervise- spordi- keskus
Keila linn	jah			jah	jah		Keila Tervise- keskus
Maardu linn	jah			jah			
Tallinn	jah	jah	jah	jah	Keila	jah	Pirita SK; Nõmme SK

Tallinnas on olemas enamus elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest, piirkonna PRIA teenindusbüroo asub Sakus. Keilas ja Maardus riigiasutuste elanikke ja asutusi teenindavad struktuuriüksused puuduvad.

	EMTA teenindus- büroo	PPA teenindus	Maantee- ameti liiklus- registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi- teenindus	Keskonna- ameti kontor	PRIA teenindus- büroo	Põllu- majandus- ameti keskus
Keila linn								
Maardu linn								Muugal
Tallinn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Sakus	jah

Arvestades teenuste paiknemise olukorda ning keskuste vastavust kriteeriumitele teeme kooskõlas maakonnaplaneeringu eskiisiga ettepaneku määrata Harjumaal 4. tasandi keskusena üksnes Tallinna linna.

III tasandi teenuskeskused

Harjumaal on 14 kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust, mille 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 2 (Peetri) kuni 38 (Tallinn) paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Jüri	20300	20858	11489	11804	328	512	7
Kehra linn	7745	7958	6547	6727	145	227	10
Keila linn	27980	28749	25178	25870	479	749	17
Kose	8898	9142	8098	8320	186	290	11
Kuusalu	6637	6819	5581	5734	110	171	16

Laagri	11241	11550	8340	8569	168	263	6
Loksa linn	5773	5932	4597	4723	88	137	12
Maardu linn	21510	22101	19232	19761	321	501	6
Peetri	12671	13019	8744	8984	179	279	2
Saku	9618	9882	7436	7640	171	267	5
Saue linn	13543	13915	8979	9226	248	388	9
Tabasalu	13483	13853	8709	8948	211	329	7
Tallinn	496414	510052	439902	451988	9560	14939	38
Viiksi-Haabneeme	17041	17509	13748	14125	261	409	5
<i>Prognoositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		156%		

Lisaks kliendibaasi kriteeriumitele vastavatele keskustele on tulenevalt kaugusest ning koondunud teenusvajadusest põhjendatud määrata Harjumaal täiendavalt 3. tasandi teenuskeskuseks Paldiski linn ning üldise tagamaa suuruse, kliendibaasi kriteeriumile lähedase tulemuse ning prognoositava elanike arvu alusel Loo alevik.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast 3. tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Loo	6477	6655	4267	4384	120	188	4	10,3
Paldiski linn	4085	4197	4085	4197	76	119	1	23,8
<i>Prognoositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		156%			

3. tasandi keskustes ette nähtud kohalikest kvaliteetteenustest ei ole kohapeal keskuses enamuse teenuseid Peetri alevis. Lisaks puuduvad keskustes järgmised teenused:

- Gümnaasium – Laagri
- Kultuurikeskus – Kehra, Kuusalu, Loo, Paldiski, Saku, Tabasalu (rahvamajade taristu edasiarendamise kõrval on sisuline arenguvajadus suurim Paldiskis ja Tabasalus, kus puuduvad ka rahvamajad)
- Ujula – Kehra
- Hambaravikabinet – Loo
- Hoolekodu eakatele - Loksa linn, Loo, Maardu linn, Paldiski linn, Saku, Tabasalu (sisuline arenguvajadus suurim Paldiskis, teiste keskuste puhul jääb ka teistes keskustes-piirkondades hooldekodu piisavalt lähedale)
- Ehituskaupade kauplused – Paldiski, Saue.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma- tasandi tervishoiu- keskus (perearst) ³	Hambaravi- kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus- kaupade kauplus
Jüri	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kehra linn	jah			jah	jah	jah		jah
Keila linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kose	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kuusalu	jah		jah	jah	jah	jah	jah	jah
Laagri		jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Loksa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Loo	jah		jah	jah		jah		jah
Maardu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Paldiski linn	jah		jah	jah	jah	jah		
Peetri						jah		jah
Saku	jah		jah	jah	jah	jah		jah
Saue linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Tabasalu	jah		jah	jah	jah	jah		jah
Tallinn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Viimsi- Haabneeme	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Riiklikud pääste- ja turvalisusteenused on olemas ligi pooltes Harjumaa III teenuskeskustes. Arvestades nende teenuste iseloomu ning keskustevõrgu tihedust ei ole vajalik nende teenuste viimine igasse Harjumaa III tasandi teenuskeskusesse. Ka töötukassa büroo vajadus on Harjumaal erinev Eesti asustussüsteemi üldisest vajadusest. Kuigi kõigis maakonna III teenuskeskustes puudub töötukassa büroo, on vajadus oluliselt piiratum. Kaalumist vajab teenuse täiendav pakkumine Lääne- ja Ida-Harjumaa suuremates keskustes – nt. Keilas ja Kehras, samuti Maardus

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste- komando	Politsei- või konstaabli- jaoskond	Töötukassa büroo
Jüri	jah	jah	jah	
Kehra linn	jah	jah	jah	
Keila linn	jah	jah	jah	
Kose	jah	jah	jah	

³ Kõigis tabelis sisalduvates keskustes (va. Peetri) soovitatakse esmatasandi tervisekeskuste investeerimistoetuste programmi sisendina koostatud analüüsis välja arendada tervisekeskused riikliku arengudokumendi Eesti tervishoiu arengusuunad 2020 mõistes (TH-Mudel, 2015).

Kuusalu				
Laagri				
Loksa linn	jah	jah	jah	
Loo				
Maardu linn		jah	jah	
Paldiski linn	jah	jah	jah	
Peetri		jah	jah	
Saku	jah			
Saue linn	jah			
Tabasalu				
Tallinn	jah	jah	jah	
Viimsi- Haabneeme	jah			
Kiili alev				
Riisipere				
Rummu				

Harju maakonnaplaneeringu eskiisis on regionaalse toimepiirkonna sees toimivate keskustena, kuhu on koondunud suurem hulk teenuseid, samuti töökohti, määratletud 15 keskust. Käesolevas ettepanekus määratletud 3. tasandi keskustest puuduvad sealt Tallinna-lähedased keskused Laagri ja Peetri. Kontsentreeritud kohalike kvaliteetteenuste majandusliku jätkusuutlikkuse tagamiseks piisava teenusvajaduse olemasolu ning asend (vastavalt Pärnu ja Tartu maantee arengukoridoride „otstes“), mis võimaldab hästi toimida ka teiste paikkondade teenuskeskusena, on aluseks nende keskuste lisamiseks käesolevas ettepanekus 3. tasandile.

Lisaks on eskiisis toimepiirkonna siseste keskustena määratud Kiili, Riisipere-Ürjaku ja Rummu. Kiili alev koos temaga seotud paikkondadega ületab elanike arvu poolest 3. tasandi keskuse suuruse kriteeriumi. Probleemiks on Kiili enda ja veelgi ilmsemalt Kiili teenuspiirkonda kuuluva piirkonna suurima Luige paikkonna tugev ja eelistatud seotus Tallinna linnaga, mis vähendab teenuste kohalikus keskses tarbimist ja kliendibaasi tugevalt. Rummu (koos Vasalemma ja Padise paikkondadega) ja Riisipere (koos Turba paikkonnaga) elanike arv ja kliendibaas jääb aga väga olulisel määral alla kohalike kvaliteetteenuste majandusliku otstarbekuse lävele.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Kiili alev	5155	5297	3326	3417	95	148	4	17,3
Rummu	3284	3374	3284	3374	45	71	3	17,4
Riisipere	2902	2982	2902	2982	61	96	2	27,9
<i>Prognoositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		156%			

Kohalike kvaliteetteenuste olemasolu piirkonnakeskustes on osaline.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Perearst ⁴	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Kiili alev	jah			jah	jah	jah		jah
Riisipere		jah		jah	jah			
Rummu		jah		jah	jah	jah		jah

Eelnevast tulenevalt teeme ettepaneku käsitleda Kiilit, Riisipere ja Rummut 2. tasandi teenuskeskustena.

II tasandi teenuskeskused

Harjumaal on lisaks 3. ja 4. tasandi teenuskeskustele veel 19 kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust, mille rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub 1 kuni 5 paikkonda. Kõik piirkonnad on kliendibaasi ja selle prognoosi mõttes jätkusuutlikud vähemalt aastani 2030. Keskuste läheduse ja tagamaade kattuvuse alusel on võimalik eristada nelja keskuste kobarat, mille puhul on otstarbekas kohalike põhiteenuste arendamine ühiselt ja samu teenuseid mitte dubleerides. Eelistatuna paiknevad kohalikud põhiteenused kobaras välja valitud keskustes. Sellisteks kobarateks on:

- Rummu (2. tasandi keskus) ja Vasalemma (siia kuulub ka Padise paikkond)
- Harku (2. tasandi keskus) ja Harkujärve (siia kuulub kattuvana teiste keskuste tagamaaga ka Hüüru paikkond)
- Suurupi (2. tasandi keskus) ja Vääna-Jõesuu
- Riisipere (2. tasandi keskus) ja Turba.

Kobara siseselt tagatakse igas keskuskes teenuste valik vähemalt 1. tasandi keskuse tasemel (I-II kooliaste, lasteaed, vaba aja keskus).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Aruküla	4786	4917	3511	3607	361	492	5
Harku	3368	3461	1551	1594	146	199	3
Kiili alev	5155	5297	3768	3871	421	574	4
Kiisa-Kurtna	1651	1696	1651	1696	171	233	1

⁴ Tabelis sisalduvates keskustes on küll perearstipraxis, kuid esmatasandi tervisekeskuste investeerimistoetuste programmi sisendina koostatud analüüsis ei nähta neid tulevikus tervisekeskuste asukohana (TH-Mudel, 2015).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
Kostivere	4870	5004	2211	2271	207	282	3
Lagedi	1607	1651	1607	1651	160	218	1
Laitse-Ruila	1603	1647	1603	1647	152	207	1
Luige	2081	2138	2081	2138	227	309	1
Pringi	2680	2754	2680	2754	271	369	1
Raasiku	2168	2228	1728	1775	170	231	4
Randvere	3389	3482	3389	3482	362	493	1
Riisipere	2902	2982	2104	2162	214	291	2
Rummu	3284	3374	2571	2642	248	338	3
Suurupi	4258	4375	3224	3313	338	460	2
Ääsmäe	3892	3999	3091	3175	93	127	4
<i>Proгноositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		136%		

Harju maakonnaplaneeringu eskiisis on teeninduskeskusteks (keskused, kuhu on koondunud kohalikul tasandil hulk teenuseid) määratud 30 asulat, millest kaks (Peetri ja Laagri) kuuluvad käesoleva ettepaneku järgi 3. tasandile. Ülejäänud 28-st ei rahulda koos tagamaa paikkondadega 2. tasandi kliendibaasi kriteeriumi Oru, Harju-Risti, Ardu, Kiiu, Neeme, Kolga ja Aegviidu. Muraste asula on paikkondlikus mõttes käsitletud kui Suurupi paikkonna osa ning Laitse ja Ruila on käsitletud ühise paikkonnana. Arvestades keskuste võrgustiku tihedust Harjumaal ei soovitata käesolevas ettepanekus määrata kliendibaasi kriteeriumi mittetäitvate keskuste seast täiendavaid 2. tasandi teenuskeskusi.

Kõigis kriteeriumitele vastavates 2. tasandi teenuskeskuste piirkondades (keskustes või seotud paikkondades) on kohalikud põhiteenused valdavalt olemas. Põhikool puudub Luige, Suurupi ja Väana-Jõesuu piirkondades ning lasteaed Luige piirkonnas – ehk siis neis piirkondades, mis asuvad väga lähedal kõrgema tasandi või teistele 2. tasandi keskustele. Teenuste valiku alusel on probleemseimad Luige, Pringi (Püünsi), Suurupi, Väana-Jõesuu, Harku, Kiisa-Kurtna, Lagedi, Laitse-Ruila ja Randvere piirkonnad. Puudevate taristuobjektide osakaalu mõttes on kriitilisemad teenused päevakeskused, apteegid, rahvamajad ja noortekeskused.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi väljak	Terviserada	-
Aruküla	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Harku	jah	jah	noortetuba		jah	jah	jah	jah
Kiili alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kiisa-Kurtna	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kostivere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lagedi	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus	Rahvamaja	Raamatukogu	Välisordi väljak	Terviserada	-
Laitse-Ruila	jah	jah	noortetuba		jah	jah		jah
Luige						jah	jah	
Pringi	jah	jah	noortetuba				jah	jah
Raasiku	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Randvere	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Riisipere	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Rummu	jah	jah	noortetuba	jah	jah	jah	jah	jah
Suurupi	jah					jah	jah	jah
Ääsmäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügi-koht	Sularaha automaat	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabahtlik päästeüksus
Aruküla	jah		jah	jah	jah		jah	jah
Harku	jah	jah	jah	jah	Harkujärve	Harkujärve	Harkujärve	
Kiili alev	jah	jah	jah	jah		jah	jah	
Kiisa-Kurtna	jah				jah			
Kostivere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lagedi	jah	jah						
Laitse-Ruila	jah				jah			jah
Luige		jah						
Padise	jah	jah		jah	jah		jah	jah
Pringi	jah							
Raasiku	jah		jah	jah	jah			jah
Randvere	jah					jah		
Riisipere	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Rummu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Suurupi	jah	jah						jah
Ääsmäe	jah	jah		jah	jah	jah		jah

I tasandi teenuskeskused

Esimese tasandi keskuse piirkonna kliendibaasi kriteeriumile vastab Harjumaal koos kõrgema tasandi keskustega 78 piirkonda. Teenuste rahuldava kättesaadavuse tagamisel maakonnas on kauguse ja kohaliku teenusvajaduse tõttu olulised neist 12, millele lisandub veel neli 2. tasandi teenuskeskuste abikeskust – Harkujärve, Turba, Vasalemma ja Väana-Jõesuu. Harju maakonnaplaneeringu eskiis

kuuluvad kõik need teeninduskeskuste (keskused, kuhu on koondunud kohalikul tasandil hulka teenuseid) hulka. Siinsest ettepanekust puuduvad suhteliselt väikese kohaliku teenusvajaduse ning suuremate keskuste lähedal paiknevad Kiiu ja Anija.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Harkujärve	2670	2743	2091	2149	70	96	4,5
Turba	1596	1640	1596	1640	172	234	6,3
Vasalemma	1069	1098	1069	1098	29	40	4,3
Vääna-Jõesuu	2418	2484	1985	2039	71	96	5,8
Vaida	1443	1483	1443	1483	155	211	9,9
Padise	1375	1413	1375	1413	127	173	3,5
Kose-Uuemõisa	1348	1385	1348	1385	143	195	4,8
Klooga	1276	1311	1276	1311	99	135	13,3
Ardu	1052	1081	1052	1081	78	106	18,0
Kolga	884	908	884	908	83	113	13,3
Aegviidu alev	871	895	871	895	63	86	21,6
Oru	835	858	835	858	86	117	10,6
Alavere	834	857	834	857	88	120	11,3
Haiba-Kernu	801	823	801	823	91	124	14,8
Harju-Risti	631	648	631	648	57	78	29,4
Neeme	323	332	323	332	27	37	36,3
<i>Proгноositav muutus Harjumaa rahvastikus (2030)</i>	103%		103%		136%		

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on 1. tasandi piirkondades käesoleval ajal valdavalt olemas. Suurim arenguvajadus on kultuurilise isetegevuse võimaluste loomine vaba aja keskuste vormis.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvete kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välisportiväljak	Spordisaal
Aegviidu alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Alavere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Ardu	jah	jah	jah			jah	jah	jah
Haiba-Kernu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Harju-Risti	jah	jah	jah			jah	jah	jah
Harkujärve	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Klooga	jah	jah		jah		jah	jah	

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvikaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Spordisaal
Kolga	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kose-Uuemõisa	jah	jah		jah		jah	jah	
Neeme		jah	jah			jah	jah	
Oru	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Padise	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Vaida	jah	jah	jah			jah	jah	jah
Vasalemma	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Vääna-Jõesuu	jah	jah		jah		jah	jah	jah

Kokkuvõte: Harjumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Tallinn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Jüri
	Kehra linn
	Keila linn
	Kose
	Kuusalu
	Laagri
	Loksa linn
	Loo
	Maardu linn
	Paldiski linn
	Peetri
	Saku
	Saue linn
	Tabasalu
	Tallinn
	Viimsi-Haabneeme
	2. tasandi teenuskeskused
	Aruküla
	Harku
	Kiili alev
	Kiisa-Kurtna
	Kostivere
	Lagedi
	Laitse-Ruila
	Luige
	Pringi
	Raasiku
	Randvere
	Riisipere
	Rummu
	Suurupi
	Aäsmäe
	1. tasandi teenuskeskused
	Aegviidu alev
	Alavere
	Ardu
	Haiba-Kernu
	Harju-Risti
	Harkujärve
	Klooga
	Kolga
	Kose-Uuemõisa
	Neeme
	Oru
	Padise
	Turba
	Vaida
	Vasalemma
	Vääna-Jõesuu

4.2. Hiiumaa

IV tasandi teenuskeskused

Hiiumaal teenuspiirkonna mahu kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus puudub. Saarelisest asendist ja maakonnakeskuse staatusest tulenevalt käsitletakse Kärdla linna erandina 4. tasandi teenuskeskusena. Regionaalsete teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuuluvad Hiiumaa 17 paikkonnast 16 paikkonda – üksnes Sõru jääb sellest välja.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kärdla linn	8299	6452	8299	6452	207	146	17
<i>Prognoositav muutus Hiiumaa rahvastikus (2030)</i>	78%		78%		70%		

Piirkonnas on olemas enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - piirkonnakeskuses maakonahaigla, gümnaasium, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, staadion, pangakontor, linna läheduses maakondlik tervisespordikeskus (Paluküla) ning mujal piirkonnas (Suuremõisas) kutsekool.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Kärdla linn	jah	Suuremõisa	jah	jah	jah	jah	Paluküla

Valdav osa elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omab Kärdlas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti. Puudub Haigekassa teenindusbüroo.

Piirkonnakeskus	EMTA teenindusbüroo	PPA teenindus	Maanteeameti liiklusregistri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Haigekassa kliendi-teenindusbüroo	Kesklinnaameti kontor	PRIA teenindusbüroo	Põllumajandusameti keskus
Kärdla linn	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Kärdla on ainus kriteeriumitele vastav 3. tasandi teenuskeskus Hiiumaal. Kohalike kvaliteetteenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 11 paikkonda. Kärdla on kliendibaasi mahule ja selle prognoosile tuginedes võimeline jätkusuutlikult täitma 3. tasandi teenuskeskuste rolli – osutama elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kärdla linn	7117	5533	7117	5533	207	146	11
<i>Prognoositav muutus Hiiumaa rahvastikus (2030)</i>	78%		78%		70%		

Kõik kohalikud kvaliteetteenused on Kärdlas või selle 3. tasandi rahuldava kättesaadavusega teenuspiirkonnas olemas.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Kärdla linn	jah	jah	Käinas	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Kärdla linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Hiiumaal on kaks kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – Kärdlale lisandub Käina. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Kärdlal 6 ja Käinal 4 paikkonda. Mõlemal keskusel on teenuspiirkonnas piisavalt suur kliendibaas kohalike põhiteenuste jätkusuutlikuks osutamiseks.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Käina	2537	1972	2537	1972	226	150	6
Kärdla linn	4109	3194	4109	3194	415	275	4
<i>Proгноositav muutus Hiiumaa rahvastikus (2030)</i>	78%		78%		66%		

Mõlemad keskused toimivad 2. tasandi teenuskeskuseks hästi. Kõik kohalikud põhiteenused on neis olemas.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispidi-väljak	Terviserada	Spordisaal
Käina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kärdla linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvika kaupade kauplus	Autokütuse müügi-koht	Sularaha automaat	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästeüksus
Käina	jah	jah	jah	jah	jah	jah		riiklik
Kärdla linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik

I tasandi teenuskeskused

Lisaks sellele täidab 1. taseme teenuskeskuse kriteeriumi 5 Hiiumaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat koostlust. Arvestades nende paikkondade keskuste kaugust kõrgema tasandi keskustest kohalike põhiteenuste rahuldava kättesaadavuse kauguskriteeriumi kontekstis (15 km) ning vastavate teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust tehakse ettepanek määrata Hiiumaal täiendavalt kaks olulist teenuskeskust 1. tasandi teenuskeskustena - Emmaste ja Kõrgessaare. Neis teenuskeskustes tuleb tagada taristu põhihariduse I-II kooliastme jaoks, lasteaiateenus ning isetegevuse ja sportimisvõimalused vaba aja keskses.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Emmaste	983	764	81	54	18,5
Kõrgessaare	850	661	71	47	18,9

Käesoleval ajal on valdav osa sagedamini kasutatavatest kohalikest põhiteenustest 1. tasandi teenuskeskustes elanikele kättesaadavad. Oluliseks arenguvajaduseks on rahvamaja Emmastes.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välisporti-väljak	Sportisaal
Emmaste	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Kõrgessaare	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Hiiu maakonnaplaneeringu lähteülesandes on keskustena nimetatud 5 asulat – Kärkla, Käina, Kõrgessaare, Emmaste ja Suuremõisa. Käesolevas ettepanekus Suuremõisa, kui suurematele keskustele suhteliselt lähedal asuv ning väikese kliendibaasiga paikkond, iseseisva teenuspiirkonna keskusena puudub.

Kokkuvõte: Hiiumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Kärkla linn	
3. tasandi teenuskeskused	
Kärkla linn	
2. tasandi teenuskeskused	
Käina	
1. tasandi teenuskeskused	
Emmaste	
Kõrgessaare	

4.3. Ida-Virumaa

IV tasandi teenuskeskused

Ida-Viru maakond on Harju maakonna kõrval teenuste paiknemise koha pealt erisugune maakond, seda lähtuvalt väljakujunenud asustussüsteemist. Kriteeriumitele vastavaid 4. tasandi teenuskeskuseid on neli: Jõhvi linn, Järve linnaosa (Kohtla-Järve linn), Ahtme linnaosa ja Narva linn. Jõhvi linna alla kuuluvad 57 paikkonda sh kõik Ida-Virumaa lõunaosas kuuluvad paikkonnad, Järve linnaosa alla kuuluvad 15 paikkonda (kõik läänepoolsed Ida-Virumaa paikkonnad), Ahtme linnaosa alla 5 paikkonda (ümbritsevad paikkonnad Ida-Viru keskosas) ja Narva linna alla 15 paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Ahtme linnaosa	19774	16617	18353	15423	384	368	5
Jõhvi linn	66877	56200	43863	36861	1317	1265	57
Järve linnaosa	22093	18566	20353	17104	432	415	15
Narva linn	79473	66786	70919	59597	1379	1324	15
<i>Prognoositav muutus Ida-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		96%		

Teenuspiirkonna elanike arv on neis neljas keskses piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030, kuid kuna Kohtla-Järve linnaosade ja Jõhvi linna puhul on tegemist linnade üksteisele ligidal paikneva Ida-Virumaa keskse ühtse linnastuga, võõndiga, siis on mõistlik lugeda Järve ja Ahtme linnaosa abikeskusteks Jõhvile 4. tasandil (näiteks maakonnahaigla ja esindusstaadion asuvad Ahtmes). See tähendab, et Järvel ja Ahtmes säilitatakse kõik kuni 4. tasandi teenused, kuid riigi erinevad maakondlikud ainuesindused ja -bürood Ida-Virumaal võiksid paikneda kontsentreerituna Jõhvis - maakonnakeskuses. Narva linn oma suuruse ja tähtsusega omab kõiki 4. tasandi teenuseid (va riigi ainuesindused).

See ettepanek läheb kokku osaliselt ka Ida-Virumaa arengukava 2014-2020 alustega:

„Narva linna kui tõmbekeskuse tagamaa on väike, aga linnana on ta ise piisavalt suur ja asub olulises transpordikoridoris; Sillamäe kui tõmbekeskuse tagamaa on väike, kuid sadama tõttu ei saa linna rolli kuidagi alahinnata; Kohtla-Järve – konglomeraatlinn, iga linnaosa on mingil määral oma lähitagamaa tõmbekeskuseks. Lähinaabruse tõttu täiendab Jõhvi kui maakonnakeskuse positsiooni; Kiviõli – maakonna läänepoolse osa keskuslinn, kasvav turismimajanduslik tähtsus; Iisaku, Avinurme – maakonna lõunapiirkonna keskused, kasvav turismimajanduslik tähtsus.“

Võrreldes maakonnastrateegias määratletud tõmbekeskustega ei käsitleta siinses ettepanekus 4. tasandi teenuskeskustena Kiviõli ja Sillamäe linnasid. Ida-Viru Maavalitsuse esindajad on konsultatsioonide käigus esitanud ettepaneku määrata 4. tasandi teenuskeskuseks ka Sillamäe linna. Käesoleval ajal täidab linn koos vahetu tagamaaga kliendibaasi kriteeriumi, kuid rahvastikuprognosis võib eeldada elanike arvu vähenemist allapoole üldistatud kliendibaasi kriteeriumit. Veelgi olulisem on teenindatava tagamaa üldine väiksus ning linna lähedus kahele regionaalseid teenuseid pakkuvale keskusele – Narva ja Jõhvi linnadele. Kiviõli puhul, millel on oluline teenindatav tagamaa, jääb piirkonna kliendibaas oluliselt alla 4. tasandi teenuskeskuse kliendibaasi mahukriteeriumile.

Jõhvi linnas on (Kohtal-Järve linnaosade poolt täiendatuna) olemas enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – (riigi)gümnaasium, kutsekool, haigla (Järvel ja Ahtmes), maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor. Korralik võistlusstaadion linnastus puudub, kuid Ahtmes on kergejõustiku sisehall. Jõhvis on kõigi olulisemate elanikke teenindavate riiklike teenindusasutuste kontorid. Narvas on regionaalsete teenuste osas suurim arenguvajadus seotud tervisespordikeskusega.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonna-haigla	Panga-kontor	Maakonna-raamatukogu	Võistlus-staadion	Tervisespordi-keskus
Ahtme linnaosa	jah	Jõhvi	jah	jah		sisehall	Alutaguse Puhke- ja Spordikeskus
Jõhvi linn	jah	jah		jah	jah		
Järve linnaosa	jah	Jõhvi	jah	jah			Kohtla-Nõmme Talvekeskus
Narva linn	jah	jah	jah	jah	Linna-raamatukogu	jah	Äkkeküla spordikeskus

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskkonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandus-ameti keskus
Ahtme linnaosa								
Jõhvi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Järve linnaosa					jah			
Narva linn	jah	jah	jah	büroo	jah			jah

III tasandi teenuskeskused

Ida-Virumaal on kuus kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks 4. tasandi keskustele ka Kiviõli ja Sillamäe linnad. See nimekiri läheb kokku ka Ida-Viru peamise viie toimepiirkonna mudeliga.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Ahtme linnaosa	19774	16617	18353	15423	384	368	7
Jõhvi linn	55219	46404	33251	27943	1105	1061	10
Järve linnaosa	22088	18562	20048	16848	432	415	17
Kiviõli linn	11373	9557	9648	8107	159	153	11
Narva linn	76951	64666	67093	56382	1322	1270	16
Sillamäe linn	15135	12719	14756	12400	219	210	6
<i>Prognoositav muutus Ida-Viru rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		96%		

Kõigis viies keskuse paikkonnas on olemas kõik kohalikud kvaliteetteenused ja Töötukassa büroo Järve linnaosas, mis oleks tegelikult vaja sinna luua.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Ahtme linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Jõhvi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Järve linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kiviõli linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Narva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sillamäe linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabi jaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste- komando	Politsei- või konstaabli- jaoskond	Töötukassa büroo
Ahtme linnaosa	jah	jah	jah	jah
Jõhvi linn	jah	jah	jah	jah
Järve linnaosa	jah	jah	jah	
Kiviõli linn	jah	jah	jah	jah
Narva linn	jah	jah	jah	jah
Sillamäe linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Ida-Virumaal on 11 kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 4. ja 3. tasandi keskustele ka Aseri, Avinurme, Iisaku, Narva-Jõesuu linn ning Toila-Voka. Toilat käsitletakse koos Vokaga kaksikeskusena, kus ühiselt tuleb tagada kõigi kohalike põhiteenuste olemasolu. Kaksikeskuses on Toilal juhtiv roll ning soovitatava arengusuunana kujundatakse seal välja pikemas perspektiivis piirkonna ühine 2. tasandi teenuskeskus. Vokas tagatakse teenuste olemasolu vähemalt 1. tasandi teenuskeskuse mahus.

Ida-Viru maavalitsuse ettepanek on käsitleda Avinurmet ja Iisakut potentsiaalsete III tasandi teenuskeskustena. Olemasolev ja prognoositav elanike arv selle rolli täitmiseks majanduslikke eeldusi ei loo. Mõlemal on tulevikus väljakutseks kõigi kohalike põhiteenuste osutamine.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Ahtme linnaosa	19774	16617	18353	15423	1394	1126	5
Aseri	1807	1519	1792	1505	143	115	5
Avinurme	1886	1585	1709	1436	157	127	8
Iisaku	1962	1649	1962	1649	196	158	16
Jõhvi linn	36602	30759	24606	20678	1904	1538	19
Järve linnaosa	21659	18201	19817	16653	1591	1285	12
Kiviõli linn	9592	8061	7544	6339	614	496	16
Narva linn	62132	52213	60750	51052	4915	3969	8
Narva-Jõesuu linn	2711	2278	2672	2245	185	150	2
Sillamäe linn	15041	12640	15015	12618	1085	876	6
Toila	2130	1790	1587	1333	158	127	2
<i>Prognoositav muutus Ida-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		81%		

Lisaks sellele määratakse olulise elanike arvu ja koondumise põhjendusel 2. tasandi teenuskeskuseks Püssi linn ja Mäetaguse. Kiviõlile väga lähedal paiknev Püssi teenuspiirkond sisaldab ka Lüganuse, kui piirkonna abikeskuse (1. tasandi teenuskeskus). Mäetaguse 2. tasandi teenuskeskuse vajadus tuleneb suuremast kaugusest keskustest ning teeb võimalikuks kliendibaasi kriteeriumile lähedane elanike arv.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema (2. ja enam) tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Püssi linn	2289	1924	1485	1248	136	110	4,5
Mäetaguse	1398	1175	1398	1175	151	122	18,8
<i>Proгноositav muutus Ida-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		81%		

Peaaegu kõik kohalikud põhiteenused on määratud II tasandi keskustes või nende teenuspiirkonnas olemas. Mõistlik on luua päevakeskus Narva-Jõesuus ja Toilas-Vokal ning toetada autokütuse müügikoha loomist Mäetagusel. Püssi linnas puudub küll autokütuse müügikoht, kuid Kiviõlil on see 4,5 km kaugusel olemas.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Auto-kütuse müügikoht	Sularaha automaat või postipank	Posti-punkt või postkontor	Sotsiaal-töötaja vastu-võtukoht	Päeva-keskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik pääste-üksus
Ahtme linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Aseri	jah	jah		jah	jah	jah	jah	
Avinurme	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Iisaku	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Jõhvi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Järve linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Kiviõli linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Purtse
Mäetaguse	jah		jah	jah	jah	jah	jah	jah
Narva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Narva-Jõesuu linn	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Püssi linn	jah		jah	jah	jah	jah	jah	Lüganuse
Sillamäe linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Toila	jah		jah	jah	jah			

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välisporti-väljak	Terviserada	Spordisaal
Ahtme linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Aseri	jah	jah	poisteklubi	vaba aja keskus	jah	jah	jah	jah
Avinurme	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Iisaku	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Jõhvi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Järve linnaosa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kiviõli linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Mäetaguse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Narva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Narva-Jõesuu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Püssi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sillamäe linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Toila	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 19 Ida-Virumaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust.

Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust ning kaugust teistest teenuskeskustest teeme ettepaneku määrata Ida-Virumaal 1. tasandi teenuskeskusteks need 9 tabelis esitatud keskust, kus tagatakse põhihariduse võimalused vähemalt I-II kooliastme ulatuses, lasteaiateenus ning elanikele isetegevuse ja sportimise võimalused vaba aja keskuse taristu abil.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema (2. ja enam) tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Lüganuse	1363	1145	38	31	4,2
Oru linnaosa	1266	1064	112	90	11,4
Sompa linnaosa	1153	969	76	61	8,1
Voka	1132	951	42	34	5,0
Kohtla-Nõmme alev	1032	867	111	90	9,6
Sinimäe	838	704	75	60	6,7

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema (2. ja enam) tasandi keskusest
Kuremäe	644	541	40	32	21,9
Lohusuu	687	577	51	41	13,2
Tudulinna	466	392	62	50	14,9
<i>Proгноositav muutus Ida-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	84%		81%		

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on Ida-Virumaa 1. tasandi teenuskeskuses enam-vähem olemas ja enamuses on teenused kättesaadavad. Rahvamaja puudub Kuremäel, Lohusuus, Vokal, spordisaal Orus, Sinimäel (vajadus olemas) ja Sompas. Sompas on puudu veel lasteaed (vajadus olemas), põhikool (vajadus olemas algkooli näol) ja noortekeskus (vajadus olemas). Oru linnaosas puuduvad kool ja noortekeskus (vajadused olemas). Vokal puudub kool (vajadus algkooli jaoks olemas).

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Kohtla-Nõmme alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kuremäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lohusuu	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Lüganuse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Oru linnaosa	jah	jah			jah	jah	jah	
Sinimäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sompa linnaosa	jah	jah			jah	jah	jah	
Tudulinna	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Voka	jah	jah		jah		jah	jah	jah

Kokkuvõte: Ida-Virumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused		
Jõhvi linn-Järve linnaosa-Ahtme linnaosa		
Narva linn		
	3. tasandi teenuskeskused	
	Kiviõli linn	
	Sillamäe	
	2. tasandi teenuskeskused	
	Aseri	
	Avinurme	
	Iisaku	
	Narva-Jõesuu linn	
	Toila	
	Püssi	
	Mäetaguse	
	1. tasandi teenuskeskused	
	Kohtla-Nõmme alev	
	Kuremäe	
	Voka	
	Lüganuse	
	Oru linnaosa	
	Sinimäe	
	Sompa linnaosa	
	Lohusuu	
	Tudulinna	

4.4. Jõgevamaa

IV tasandi teenuskeskused

Jõgevamaal on ainult üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Jõgeva linn. Jõgeva 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 36 paikkonda, millest 35 kuuluvad Jõgeva maakonda ja 1 (Kõrvemetsa) Ida-Viru maakonda. Teenuspiirkonna elanike arv on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Käesolev ettepanek ei ole kooskõlas Jõgeva maakonna maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega. *Jõgeva maakonnaplaneeringu eskiisis (Ramboll/Jõgeva Maavalitsus 2015)* seisuga 20.03.2015, on Jõgeva maakonnaplaneeringuga määratavad teeninduskeskused jagatud 4 taseme vahel ning kõrgeima tasandi keskustena – toimepiirkonnakeskustena – on määratletud Põltsamaa ja Jõgeva linnad.

Jõgevamaa ja selle piiriüleste alade piiratud elanike arv ning kahe keskuse lähedus ei toeta kahe regionaalseid teenuseid osutava keskuse vajadust Jõgevamaal. Mõistlik on regionaalsete teenuste kättesaadavus tagada ühes keskus, milleks sobivaim on Jõgeva linn. Ka formaalse kliendibaasi kriteeriumile jääb Põltsamaa linn oma tagamaaga alla.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Jõgeva linn	27418	22949	24989	20915	808	552	36
<i>Prognoositav muutus Jõgevamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		68%		

Jõgeva 4. tasandi teenuskeskuses ja selle piirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – Jõgeva linnas (riigi)gümnaasium, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor ja võistlusstaadion, kutsekool Luual. Maakonnaraamatukogu ja maakonna teine kutsekool asuvad Põltsamaal. Maakondliku tervisespordikeskusena saab käsitleda Kuremaal asuvat keskust (ujula + terviserajad).

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonnanhaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Jõgeva linn	jah	Luua ja Põltsamaa	jah	jah	Põltsamaal	jah	Kuremaa Ujula (sh terviserajad)

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omavad Jõgevas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenin-dus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskkonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllu-majandus-ameti keskus
Jõgeva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Jõgevamaal on kolm kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – Jõgeva linn, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ning Põltsamaa (22 paikkonda) ja Mustvee (19 paikkonda) linnad. Erisusena saab välja tuua, et Mustvee piirkonnas on 9 Ida-Virumaa paikkonda ning Põltsamaa piirkonnas 5 Viljandimaa ja 2 Järvamaa paikkonda.

Teenuse liigituse ja teenusekeskuste hierarhia üldmetoodikast lähtuvalt tehakse 4.tasandi keskuse (Jõgeva linna) ja 3. tasandi keskuste (Põltsamaa ja Mustvee linnad) vahel siiski vahet teenuste mitmekesisuse suunistes – üksnes 3. tasandi keskuse rolli täitvas paikkonnas ei ole regionaalsete teenuste olemasolu nõutud.

Jõgeva maakonnaplaneeringu eskiisis on Põltsamaa ja Mustvee käsitletud erineva taseme keskustena – Põltsamaa toimepiirkonnakeskusena ja Mustvee tugitoimepiirkonnakeskusena. Kohalike kvaliteetteenuste kättesaadavuse tagamise ja ühtlustamise ülesandest lähtuvalt on oluline Mustvee kui 3. tasandi teenuskeskuse välja aredamine ning Mustvee piirkonda kuuluvate paikkondade ühendamine logistiliselt ja teenuskasutuse muustrite järgi nimelt Mustvee linnaga.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Jõgeva linn	17056	14276	14732	12330	533	364	21
Mustvee linn	7397	6191	6509	5448	154	105	19
Põltsamaa linn	14644	12257	11941	9994	326	223	22
<i>Proгноositav muutus Jõgevamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		68%		

Kõigis kolmes teenuspiirkonnas on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest, Mustvee piirkonnas puudub ujula, politseijaoskond ja Töötukassa büroo. Need kõik võiksid seal olla. Lisaks oleks Põltsamaale vaja politseijaoskonda.

Piirkonna-keskus	Güm-naasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hamba-ravi-kabinet	Apteek	Hoolde-kodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Jõgeva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Mustvee linn	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Põltsamaa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei-või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Jõgeva linn	jah	jah	jah	jah
Mustvee linn	jah	jah		
Põltsamaa linn	jah	jah		jah

II tasandi teenuskeskused

Jõgevamaal on 8 kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 4. ja 3. tasandi keskustele ka Pala küla ning Palamuse, Puurmani, Tabivere ja Torma alevikud. Kuigi Puurmani ja Pala piirkondades on elanike arv kliendibaasi kriteeriumi lähedal ning prognoosi põhjal tulevikus jääb sellest tasemest allapoole, jäävad need keskused ja nende tagamaa paikkonnad kaugemale järgmise tasandi keskustest. Seetõttu on põhjendatud nende arendamine ja toetamine 2. tasandi teenuskeskustena.

Jõgeva maakonnaplaneeringu eskiisis on sama keskuste loetelu määratletud kui III tasandi keskused. Seega on lahknevus maakonnaplaneeringu eskiisiga kõige ilmsemalt teenuskeskuste rühma nimes ning olulisemalt keskuse tasemega seotud teenuste loetelus.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskustest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Jõgeva linn	11216	9388	9770	8177	949	718	10	
Mustvee linn	4260	3566	3683	3083	308	233	8	
Pala	1597	1337	1538	1287	126	95	5	

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
Palamuse	3103	2597	2548	2132	261	197	6	
Puurmani	1442	1207	1250	1046	112	85	2	21,2
Põltsamaa linn	8656	7245	8656	7245	841	636	11	
Tabivere	2179	1824	2179	1824	221	167	4	
Torma	1941	1625	1895	1586	186	141	5	
<i>Prognoositav muutus Jõgevamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		76%			

Kõigis kaheksas maakonna 2. tasandi teenuskeskustes on kohalikud põhiteenused hästi kättesaadavad. Lisaks Jõgeva linnale puudub eakate päevakeskus kolmes väiksemas keskus (Pala, Palamuse, Puurmani). Terviserada puudub Mustvees ja Tormas.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Jõgeva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Mustvee linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Pala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Palamuse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Puurmani	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Põltsamaa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tabivere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Torma	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Auto-kütuse müügikoht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästeüksus
Jõgeva linn	jah	jah	jah	jah	jah		jah	riiklik
Mustvee linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Pala	jah		jah	jah	jah		jah	jah
Palamuse	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Puurmani	jah		jah	jah	jah		jah	jah
Põltsamaa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Tabivere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Torma	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 22 Jõgevamaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust ning kaugust teistest teenuskeskustest tehakse ettepanek määrata Jõgevamaal 1. tasandi teenuskeskusteks, kus tagatakse põhihariduse võimalused vähemalt I-II kooliastme ulatuses, lasteaiateenus ning elanikele isetegevuse ja sportimise võimalused vaba aja keskuse taristu abil, 8 asulat. Siimusti, Raja ja Adavere määramist toetab suurem elanike arv paikkonnas ja lähialal. Voore ja Maarja teenusevajadus tuleneb nii piirkonna olulisest elanike arvust kui ka kõrgema tasandi keskusena toimiva asula (Jõgeva) kaugusest. Sadala ja Vaimastvere puhul on põhjenduseks ühte paikkonda koondunud märkimisväärne teenusvajadus ning maakondades läbi viidud konsultatsioonide tulemused.

Jõgeva maakonnaplaneeringu eskiisis on madalama tasandi keskused jagatud kahte rühma: II tasandi keskused - Laiuse ja Adavere alevikud ja Vaimastvere, Voore küla, Maarja-Magdaleena ja Lustivere külad ja I tasandile jäävad Kuremaa, Siimusti ja Sadala alevikud ning Kääpa, Kasepää, Pisisaare/Pajusi, Saduküla, Kaarepere, Vägari/Aidu ja Esku külad. Sealne keskuste loetelu on oluliselt ulatuslikum siinses ettepanekus sisalduvaga, millest on välja arvatud suuremate keskuste läheduses (kuni 11 km) paiknevad alla 1000 elanikuga piirkonnad/paikkonnad. Piiratud ressursi tingimustes on mõistlik arendada hea kättesaadavusega piirkondades ühtset teenuste taristut ning ressursse mitte killustada.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskuselt
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Siimusti	1782	1492	160	121	4,5
Adavere	1261	1055	158	119	8,2
Raja	1161	972	89	67	3,8
Voore	1073	898	82	62	26,0
Maarja	1062	889	106	80	29,3
Sadala	649	543	58	44	19,9
Vaimastvere	644	539	44	33	11,8
<i>Proгноositav muutus Jõgevamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		76%		

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on Jõgevamaa 1. tasandi teenuskeskuses üldiselt olemas ja teenused kättesaadavad. Suurimad arenguvajadused on sispordivõimalused Rajal, noorte tegevusruumid Maarjas ning isetegevuse ruumid Vaimastveres ja Siimustis.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvika kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordiväljak	Spordisaal
Adavere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Maarja	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Raja	jah	jah	3 klassi	jah	jah	jah	jah	
Sadala	jah	jah	6 klassi	jah	jah	jah	jah	jah
Siimusti	jah	jah	6 klassi	jah		jah	jah	jah
Vaimastvere	jah	jah	jah	jah	arendamis el	jah	jah	jah
Voore	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Jõgevamaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Jõgeva linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Mustvee linn
	Põltsamaa linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Pala
	Palamuse
	Puurmani
	Tabivere
	Torma
	1. tasandi teenuskeskused
	Siimusti
	Adavere
	Raja
	Voore
	Maarja
	Sadala
	Vaimastvere

4.5. Järvamaa

IV tasandi teenuskeskused

Järvamaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Paide linn. Paide 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 52 paikkonda. Teenuspiirkonna elanike arv on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Järva maakonnaplaneeringu eskiisis on Paide linn määratud maakonna ainsaks toimepiirkonnakeskuseks, mis sarnaselt tugi-toimepiirkonna keskusele (Türi linn) peab tagama kõigi igapäevaselt vajalike teenuste kättesaadavuse. Seega on käesolev ettepanek kooskõlas maakonnaplaneeringu eskiisi keskuste hierarhiaga vormilises mõttes (Paide kui ainus kõrgeima tasandi keskus), kuid mitte sisuliselt teenuste valiku mõttes. Siinses ettepanekus eristatakse 4. tasandi teenuskeskus kui (peamine) spetsiifiliste, regionaalsete teenuseid osutav asula.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Paide linn	30860	25018	30775	24949	862	690	52
<i>Proгноositav muutus Järvamaa rahvastikus (2030)</i>	81%		81%		80%		

Piirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – Paide linnas kavandatud (riigi)gümnaasium, kutsekool, haigla, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor ja võistlusstaadion. Maakondlik tervisespordikeskus asub piirkonna äärealal Albu vallas.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonna-haigla	Panga-kontor	Maakonna-raamatukogu	Võistlus-staadion	Tervise-spordi-keskus
Paide linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Valgehobuse mäe suusa- ja puhkekeskus

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omavad piirkonnas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti – üldjuhul Paides, Keskkonnaameti kontor Türil.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllu-majandus-ameti keskus
Paide linn	jah	jah	jah	jah	jah	Türil	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Järvemaal on kaks kriteeriumitele vastav 3. tasandi teenuskeskust – Paide linn, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemetega keskuste rolli, ning Türi linn. Paide linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 21 ja Türil 11 paikkonda, sh 2 Raplamaa paikkonda (Käru ja Vahastu).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Paide linn	22427	18181	18035	14620	633	507	21
Türi linn	9977	8088	8393	6804	223	179	11
<i>Prognoositav muutus Järvamaa rahvastikus (2030)</i>	81%		81%		80%		

Lisaks kriteeriumitele vastavatele keskustele on kohalike kvaliteetteenuste kättesaadavuse tagamiseks vajalik Põhja-Järvemaal vähemalt ühe III tasandi teenuskeskuse määramine. Kõik kolm kandidaati – Koeru, Järva-Jaani ja Aravete - jäävad koos tagamaaga märkimisväärselt alla kliendibaasi kriteeriumile, kuid suudaksid ühiselt selle täita isegi varuga. Käesolevas ettepanekus määratakse ainsa III tasandi keskusena Põhja-Järvemaal suurima tagamaaga Koeru alevik, mis koos Lääne-Virumaa Tapa linnaga tagab vähemalt põhimõtteliselt kohalike põhiteenuste rahuldava kättesaadavuse ka Järva-Jaani ja Aravete piirkondade elanikele. Järva-Jaani ja Aravete koostöös võiks Põhja-Järvemaal olla võimalik ka täiendava kohalike kvaliteetteenuseid osutava (kaksik)keskuse loomine.

Käesolev ettepanek erineb maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusest, kus Türi linn on määratletud ainsana kui tugi-toimepiirkond, milles sarnaselt toimepiirkonna keskusega peavad olema kättesaadavad kõik igapäevaselt vajalikud teenused. Koeru, Aravete ja Järva-Jaani on määratud II tasandi teenuskeskusteks, milles peaks olema teenuste loetelu (põhikool lasteaed, noortekeskus, tervisekeskuse filiaal, spordialajatised, postipunkt, apteek), mis sisaldub siinse ettepaneku põhiteenuste loetelus. Erinevus lähtub siinse ettepaneku taotlusest tagada maakonna kontekstis suurele hulgale Põhja-Järvamaa elanikele ka kohalike kvaliteetteenuste hea kättesaadavus.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Koeru	3922	3180	3336	2704	88	70	8	31,9
<i>Prognoositav muutus Järvamaa rahvastikus (2030)</i>	81%		81%		80%			

Kõigis kolmes teenuspiirkonnas on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest. Türiil puuduvad hooldekodu ja töötukassa büroo.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuurikeskus	Ujula	Esmatasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravikabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehituskaupade kauplus
Koeru	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Paide linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Türi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah

Piirkonnakeskus	Kiirabiijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Koeru	jah	jah	jah	jah
Paide linn	jah	jah	jah	jah
Türi linn	jah	jah	jah	

II tasandi teenuskeskused

Järvamaal on 5 kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 3. tasandi keskustele ka Aravete ja Järva-Jaani. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Paidel 12, Türiil 8, Aravetel 7 ning Koerul ja Järva-Jaanil 6 paikkonda. Täiendavate 2. tasandi keskuste määramiseks on võimalike kandidaatide (nt Imavere, Koigi) kliendibaas tulevikuvaates prognooside põhjal ebapiisav kõigi põhiteenuste osutamiseks, või siis asuvad need (Väätsa, Albu) suurematele keskustele põhiteenuste hea kättesaadavuse tagamiseks piisavalt lähedal.

Arvestamata ka kõrgema tasandi keskuste rolli täitvaid asulaid kattub maakonnaplaneeringu eskiisi lahendus ja siinse ettepaneku lahendus asulate loendi mõttes – vähemalt II tasandi teenuste mahus kavandatakse teenuste osutamist 5 Järvamaa keskses.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Aravete	3075	2493	2598	2106	232	186	7
Järva-Jaani alev	1637	1327	1591	1290	157	126	6
Koeru	2628	2131	2582	2093	252	202	6
Paide linn	16742	13573	13859	11235	1263	1013	12
Türi linn	9003	7299	8825	7154	788	632	8
<i>Proгноositav muutus Järvamaa rahvastikus (2030)</i>	81%		81%		80%		

Kõigis viies maakonna 2. tasandi teenuskeskustes on kohalikud põhiteenused hästi kättesaadavad.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Terviserada	Spordisaal
Aravete	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Järva-Jaani alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Koeru	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Paide linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Türi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esma-tarbe-kaupade kauplus	Auto-kütuse müügi-koht	Sularaha automaat või postipank	Posti-punkt või postkont-or	Sotsiaal-töötaja vastu-võtukoht	Päeva-keskus	Politsei-ametniku vastu-võtu asukoht	Vaba-tahtlik pääste-üksus
Aravete	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Järva-Jaani alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Koeru	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Paide linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Türi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 17 Järvamaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust ning kaugust teistest teenuskeskustest tehakse ettepanek määrata Järvamaa 1. tasandi teenuskeskusteks, kus tagatakse

põhihariduse võimalused vähemalt I-II kooliastme ulatuses, lasteaiateenus ning elanikele isetegevuse ja sportimise võimalused vaba aja keskuse taristu abil, 6 keskust – Väätsa ja Albu (koos Ahulaga) koondunud teenusvajaduse tõttu ning Imavere, Roosna-Alliku, Koigi ja Kabala kauguse tõttu teistest keskustest. Harvemini kasutatavate kohalike teenuste kättesaadavus on nende piirkondade elanikele tagatud lähimas 2. tasandi teenuskeskuses.

Siinne ettepanek ei sisalda maakonnaplaneeringu eskiisis I tasandi keskustena määratutest Ambla, Peetri ja Oisu asulaid, mille piirkondade elanike arv on väiksem ning mis paiknevad suuremate keskuste läheduses (põhiteenuste hea kättesaadavuse kriteeriumi alusel).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Väätsa	1139	923	128	103	7,7
Albu	1140	924	55	44	7,9
Roosna-Alliku	973	789	90	72	18,6
Koigi	908	736	79	63	15,9
Imavere	849	688	83	67	17,6
Kabala	759	615	62	50	19,9
<i>Prognoositav muutus Järvamaa rahvastikus (2030)</i>	81%		80%		

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on Järvamaa 1. tasandi teenuskeskuses üldiselt olemas ja teenused kättesaadavad.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Albu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Imavere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kabala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Koigi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Roosna-Alliku	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Väätsa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Järvamaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Paide linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Türi linn
	Koeru
	2. tasandi teenuskeskused
	Järva-Jaani alev
	Aravete
	1. tasandi teenuskeskused
	Albu
	Imavere
	Kabala
	Koigi
	Roosna-Alliku
	Väätša

4.6. Läänemaa

IV tasandi teenuskeskused

Läänemaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Haapsalu linn. Haapsalu 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub maakonna 44 paikkonnast 31 paikkonda. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju (mis Haapsalu 4. tasandi piirkonna puhul puudub) arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Lääne maakonnaplaneeringu aluseks olevas maakonna arengustrateegias 2020+ on Haapsalu määratud kui maakonna ainus toimepiirkonna keskus. Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakonna arengustrategia lahendusega.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Haapsalu linn	19677	16837	19677	16837	566	413	31
<i>Prognoositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)</i>	86%		86%		73%		

Haapsalu 4. tasandi teenuspiirkonnas on olemas enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - piirkonnakeskuses maakonnhaiгла, (riigi)gümnaasium, kutsekool, staadion, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor; mujal piirkonnas arendamist vajav (sh teenindavate hoonete rajamine) maakondlik tervisespordikeskus (Palivere).

Piirkonna -keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonnhaiгла	Panga-kontor	Maakonna-raamatukogu	Võistlus-staadion	Tervisespordi-keskus
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Palivere Turismi- ja Tervisespordikeskus

Peamised elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omab Haapsalus regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskonnaameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandus-ameti keskus
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Läänemaal ei vasta peale Haapsalu linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ükski keskus 3. tasandi teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumile. Kuivõrd Haapsalu 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub maakonna 44 paikkonnast üksnes 21, siis on asjakohane kaalutleda täiendava kohalikke kvaliteetteenuseid osutava keskuse määramist. Lihula sama taseme teenuspiirkonna kliendibaas jääb 2011. a. rahvaloenduse andmetele tuginedes kriteeriumi lävendist allapoole ning prognoosi kohaselt väheneb teenusvajadus piirkonnas veelgi. Sellest hoolimata on vajalik erandliku 3. taseme keskuse määramine Lihulas. Lihula teenuspiirkond hõlmab 13 paikkonda, neist 3 Pärnu maakonnast (Oiderma, Lõpe, Tarva). Lihula võime kliendibaasile tuginedes jätkusuutlikult täita 3. tasandi teenuskeskuste rolli – osutada elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid – ei ole kindel ning vajab täiendavaid toetusmeetmeid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast 3. tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Haapsalu linn	17382	14873	17382	14873	489	357	21	
Lihula linn	4222	3613	4222	3613	82	60	13	50,7
<i>Prognoositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)</i>	86%		86%		73%			

Lääne maakonnaplaneeringu aluseks olevas maakonna arengustrateegias 2020+ on Lihula määratud kui maakonna ainus tugitoimepiirkonna keskus. Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakonna arengustrategia lahendusega.

Kõik kohalikud kvaliteetteenused on olemas Haapsalus. Lihulas puudub ujula. Hambaarstikabinet ja töötukassa esindus on Lihulas olemas, kuid avatud mõnel päeval nädalas.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lihula	jah	jah		jah	jah (2 päeval nädalas)	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei-või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah
Lihula	jah	jah		jah (2 päeval nädalas)

II tasandi teenuskeskused

Läänemaal on lisaks Haapsalule ja Lihulale kolm kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – Palivere, Risti ja Taebla. Teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Haapsalul 3, Lihulal 5, Paliverel 3, Ristil 4 ja Taeblal 6 paikkonda. Seejuures kattuvad Palivere, Taebla ja Risti teenuspiirkonnad teineteisega olulises ulatuses ning kliendibaasi kriteerium täidetakse ühiselt – Palivere teenuspiirkonna suhteliselt suur elanike arv tuleneb sellest, et eelnevalt määratletud hierarhiasuhete alusel täidab Palivere vähemalt osaliselt keskuse rolli ka Taebla ja Risti suhtes, Risti jääb põhiteenuste rahuldava kättesaadavusega ulatusest aga Taeblast liialt kaugemale. Keskuste omavahelise läheduse ja teenuspiirkondade olulise kattumise tõttu on mõistlik käsitleda neid kolme asulat ja nende tagamaad ühtse teenuspiirkonnana, mille (põhi)keskuseks on elanike arvu ja maakondlike liikumissundi arvestades Taebla. Maakondlikele konsultatsioonidele tuginedes määratakse 2. tasandi teenuskeskuseks ka Risti, mille asend võimaldab toimida teenuskeskuseksena põhjasuunas (kuni Nõvani) ning osaliselt Kolivere-Kullamaa paikkondadele. Palivere (paikkonna elanike arv 820) rolliks on toimida piirkonna abikeskusena, kus tagatakse teenuste olemasolu vähemalt 1. tasandi keskuse teenuste mahus (I-II kooliaste, lasteaed, vaba aja keskus).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenus-piirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Haapsalu linn	15306	13097	13907	11900	1267	1060	3
Lihula linn	2261	1935	2261	1935	211	177	5
Palivere	3091	2645	1815	1553	184	154	3
Risti	1634	1398	1087	930	119	100	4
Taebla	2438	2086	1810	1549	198	165	6

Proгноositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)	86%	86%	84%	
---	-----	-----	-----	--

Lisaks on kauguse kriteeriumile tuginedes ning kriteeriumilähedast kliendibaasi arvestades asjakohane määrata täiendavateks 2. tasandi keskusteks Kullamaa ning Virtsu-Kõmsi. Virtsu-Kõmsi piirkonna ja keskuse puhul on edasise arengu väljakutseks ühtse(ma) teenuskeskuse välja kujundamine piiratud teenusvajadusega kliendibaasi olukorras. Virtsu-Kõmsi piirkonnas (keskuste kauguse vahemaa 8,6 km) toetab Kõmsi keskuse rolli parem kohalik keskne asend ühendatavate paikkondade suhtes (lisaks Virtsule ka Vatla ning laiemalt Pärnumaa Varbla valla paikkonnad), Virtsu puhul aga keskuse suurem elanike arv, tiheasustuse ja üleriigilise tähtsusega tehnilise taristu (sadam) olemasolu. Kullamaa piirkond ühendab lisaks 4 Läänemaa paikkonnale ka Raplamaa Laukna paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikoolilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Virtsu-Kõmsi	1371	1173	103	86	3	22,6 (Lihula)
Kullamaa	1459	1248	81	68	5	27,3 (Märjamaa)
Proгноositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)	86%		84%			

Lääne maakonnaplaneeringu aluseks olevas maakonna arengustrateegias 2020+ on II tasandi teenuskeskustena määratud Taebla, Kullamaa ja Virtsu, täiendavalt määratakse käesolevas ettepanekus sellesse keskusterühma Risti.

Valdavalt on kohalikud põhiteenused piirkondades olemas. Probleemseim on päevakeskuse teenuse kättesaadavus, mis on olemas üksnes Haapsalus ja Lihulas. Lisaks puudub autokütuse müügikoht Taeblas ja Kullamaal.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kullamaa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lihula	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Risti	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Taebla	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Virtsu-Kõmsi	jah	jah	Noortetuba	jah	jah	jah		jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvete kaupade kauplus	Autokütuse müügi-koht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästeüksus
Haapsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kullamaa	jah		jah	jah	jah		jah	
Lihula	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Risti	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Taebla	jah		jah	jah	jah		jah	jah
Virtsu-Kõmsi	jah	jah	jah	jah	jah			jah

I tasandi teenuskeskused

Esimese taseme teenuskeskuste kliendibaasi kriteeriumi täidab 17 Läänemaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Teenuste rahuldava kättesaadavuse tagamisel on olulised neist viis. Martna ja Sinalepa (Panga küla) vajadus tuleneb kaugusest kõrgema tasandi keskustest, ühendatuna suhteliselt suure kohaliku kliendibaasiga. Linnamäe, Palivere ja Uuemõisa vajadus on seotud eelkõige piirkonna enda kliendibaasiga.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Uuemõisa	1265	1082	139	116	2,9
Palivere	1024	876	118	99	10,0
Linnamäe	967	827	74	62	13,1
Sinalepa	812	695	73	61	14,3
Martna	714	611	59	49	20,9
<i>Prognoositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)</i>	86%		84%		

Sagedamini kasutatavad kohalikud põhi- ja lihtteenused (I-II kooliaste, lasteaed, vaba aja keskus isetegevuse võimaluste ja spordisaaliga) on maakonna 1. tasandi keskustes käesolevas ajal olemas, üksnes Martnas puudub rahvamaja ja välisportiväljak, Uuemõisas noortekeskus.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Linnamäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Martna	jah	jah	jah	jah		jah		jah
Palivere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sinalepa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Uuemõisa	jah	jah			jah	jah	jah	jah

Lääne maakonnaplaneeringu aluseks olevas maakonna arengustrateegias 2020+ on I tasandi teenuskeskuseks lisaks veel määratud Kõmsi küla. Kohaliku kliendibaasi väikus ning suhteline lähedus Virtsule on põhjuseks, miks siinses ettepanekus soovitatakse arendada välja Virtsu-Kõmsi ühtne teenuskeskus, kus taristu dubleerimist kahes asulas ei toimu.

Saarelised teenuskeskused

Läänemaa eripäraks on hõre asustus ning paikkondade suur kaugus kõrgema tasandi keskustest. Lisaks paikneb Pürksi teenuspiirkonnas riigigümnaasium, millega kaasneb täiendav kliendibaas teistele teenustele (u. 200 inimese mahus). Eraldi käsitlust vajab ka Vormsi saar. Seetõttu on Läänemaal asjakohane määrata kolm erandlikku teenuspiirkonda ja piirkonnakeskust – Pürksi, Nõva ja Vormsi, kus Pürksi ja Nõva on oma asendi ja kauguse tõttu käsitletud samuti saareliste piirkondadena.

Saarelistes piirkondades on vajalik tagada kõigi 1. taseme teenuskeskuste teenused ning lisaks põhikooliharidus I-III kooliastmeni, postiteenus universaalse postiteenuse mõttes ning esmatasandi tervishoiuteenus tervisekeskuse filiaali mõttes või telemeditsiini vahenditega (Vormsi näide).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest (Haapsalust)
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Pürksi	564	483	24 ⁵	20	3	32,7
Nõva	441	377	25	21	2	45,0
Vormsi	231	198	17	14	1	24,0
<i>Prognoositav muutus Läänemaa rahvastikus (2030)</i>	86%		84%			

⁵ Noarootsi Koolis õpib hulgaliselt ka lapsi, kelle alaline elukoht rahvaloenduse mõttes ei ole Noarootsi vald või Pürksi teenuspiirkond. 2015.a. aprilli seisuga õppis Noarootsi Koolis I-III kooliastmel kokku 84 õpilast.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Postipunkt või postkontor	Perearst	Lasteaed	Põhikool	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Spordisaal
Pürksi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Nõva	jah	jah	jah	jah	jah	seltsimaja	jah	jah	jah
Vormsi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah		

Kokkuvõte: Läänemaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Haapsalu linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Lihula linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Kullamaa
	Taebla
	Virtsu-Kõmsi
	1. tasandi teenuskeskused
	Uuemõisa
	Palivere
	Linnamäe
	Sinalepa
	Martna
	Saarelised teenuskeskused
	Pürksi
	Nõva
	Vormsi

4.7. Lääne-Virumaa

IV tasandi teenuskeskused

Lääne-Virumaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Rakvere linn. Rakvere 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 66 paikkonda, millest 54 kuuluvad Lääne-Viru maakonda ja 12 (Kiviõli piirkonna) paikkonda Ida-Viru maakonda. Teenuspiirkonna elanike arv on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Rakvere linn	65334	55588	62517	53191	1674	1328	66
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		85%		79%		

Rakveres on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – (riigi)gümnaasium, kutsekool, haigla, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor ja võistlusstaadion. Teenuspiirkonna maakondlik tervisespordikeskus asub Tamsalus.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Tamsalu Tervisespordikeskus

Elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavad riigiasutused omavad Rakveres regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti. Põllumajandusameti keskus asub linna lähedal Piira külas.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maanteeameti liiklusregistri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskonnameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandusameti keskus
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Piira küla (Vinni vald)

III tasandi teenuskeskused

Lääne-Virumaal on kolm kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – Rakvere linn, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ning Tapa ja Väike-Maarja. Rakvere linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 37 paikkonda, Tapa linnal 10 (sh 5 Järvamaa paikkonda) ja Väike-Maarjal 9 paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Rakvere linn	42911	36510	36248	30840	1183	938	37
Tapa linn	10756	9151	10120	8610	198	157	10
Väike-Maarja	6171	5250	5464	4648	130	103	9
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		85%		79%		

Lisaks on kriteeriumi lähedase kliendibaasi suuruse ning kauguse alusel põhjendatud määrata Lääne-Virumaal täiendavalt veel kolm 3. tasandi teenuskeskust – Kadrina, Kunda ning Tamsalu kaksikeskusena koos Väike-Maarjaga.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskuselt
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Kadrina	5648	4805	4108	3495	131	104	8	14,5
Kunda linn	4751	4042	4155	3535	85	67	5	23,1
Tamsalu linn	3649	3105	3528	3001	67	53	4	27,6
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		85%		79%			

Kõigis kuues 3. tasandi teenuspiirkonna keskus on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest. Arenguvajadusi on Tapal ujula osas (Väike-Maarja jaoks piisab ujulast Tamsalus). Kaalumist väärrib töötukassa büroo vajadus Tapal ja Kundas.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervis-hoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hoolde-kodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Kadrina	jah	Rahva-maja	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kunda linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tamsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tapa linn	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Väike-Maarja	jah	Rahva-maja		jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabi-jaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei-või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Kadrina				
Kunda linn	jah	jah		
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah
Tamsalu linn		jah		
Tapa linn	jah	jah	jah	
Väike-Maarja	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Lääne-Virumaal on üheksa kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – kõrgema tasandi keskustele lisanduvad Haljala, Vinni-Pajusti ja Sõmeru. Sõmeru kui linnalähedane piirkond on Rakvere linnastu osa ning piisav on Sõmeru määramine 1. tasandi keskusena.

Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Rakverel 17, Kadrinal, Tapal ja Väike-Maarjal 6, Haljalal 5, Tamsalul ja Vinni-Pajustil 4 paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Haljala	2615	2225	2176	1851	207	170	5
Kadrina	5174	4402	4593	3907	466	382	6

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
Kunda linn	4615	3927	4615	3927	413	338	4
Rakvere linn	29738	25302	23912	20344	2322	1903	17
Sõmeru	3778	3214	3214	2735	311	255	3
Tamsalu linn	3649	3105	3303	2810	349	286	4
Tapa linn	8436	7178	7959	6772	819	671	6
Vinni-Pajusti	3072	2614	2703	2299	261	214	4
Väike-Maarja	4601	3915	4480	3811	419	343	6
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		85%		82%		

Lisaks on teistest keskustest kauguse ja koondunud teenusvajaduse tõttu otstarbekas määrata kolm täiendavat 2. tasandi keskust– Laekvere, Rakke ja Võsu.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Laekvere	1480	1259	1480	1259	134	110	35,4
Rakke	1475	1255	1475	1255	142	116	15,7
Võsu	1096	933	1096	933	59	48	16,3
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		85%		82%		

Olulisematest põhiteenustest puudub Võsul noortekeskus või –tuba, ning Rakkes ja Võsul päevakeskus.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Haljala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kadrina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kunda linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Laekvere	jah	jah	noortetuba	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Rakke	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tamsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tapa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vinni-Pajusti	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Võsu	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Väike-Maarja	jah	jah	jah	seltsimaja	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügikoht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoh	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästeüksus
Haljala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kadrina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kunda linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Laekvere	jah		jah	jah	jah	jah	jah	
Rakke	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Rakvere linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tamsalu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tapa linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Vinni-Pajusti	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Võsu	jah		jah	jah	jah		jah	jah
Väike-Maarja	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 25 Lääne-Virumaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust ning kaugust teistest teenuskeskustest tehakse ettepanek määrata Lääne-Virumaal 1. tasandi teenuskeskusteks, kus tagatakse põhihariduse võimalused vähemalt I-II kooliastme ulatuses, lasteaiateenus ning elanikele isetegevuse ja sportimise võimalused vaba aja keskuse taristu abil, Sõmeru, Ulvi, Viru-Nigula, Lehtse, Simuna, Roela, Jäneda ja Tudu.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Sõmeru	3778	3214	366	300	5,2
Lehtse	1247	1061	109	89	10,2
Viru-Nigula	1193	1015	117	96	13,1
Ulvi	891	758	89	73	17,6
Simuna	776	660	71	58	13,9
Roela	767	653	64	52	17,9
Jäneda	479	408	50	41	18,5
Tudu	354	301	30	25	38,3
<i>Proгноositav muutus Lääne-Virumaa rahvastikus (2030)</i>	85%		82%		

Oluliste teenuste taristu on määratud keskustes olemas.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välisportiväljak	Spordisaal
Jäneda	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Lehtse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Roela	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Simuna	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sõmeru	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tudu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Ulvi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Viru-Nigula	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Lääne-Virumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Rakvere linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Tapa linn
	Väike-Maarja
	Kadrina
	Kunda linn
	Tamsalu linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Hajjala
	Vinni-Pajusti
	Laekvere
	Rakke
	Võsu
	1. tasandi teenuskeskused
	Sõmeru
	Lehtse
	Viru-Nigula
	Ulvi
	Simuna
	Roela
	Jäneda
	Tudu

4.8. Põlvamaa

IV tasandi teenuskeskused

Põlvamaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Põlva linn. Põlva 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 35 paikkonda, mis kõik asuvad Põlva maakonnas. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Seitse Põlvamaa paikkonda kuulub Tartu 4. tasandi teenuskeskuse piirkonda (neist 3 kuulub samaaegselt ka Põlva piirkonda; Saverna, Veski, Maaritsa ja Prangli üksnes Tartu teenuspiirkonda) ning 8 Võru teenuspiirkonda (4 samaaegselt ka Põlva piirkonnas; Hanikase, Leevi, Lepassaare ja Orava üksnes Võru piirkonnas).

Põlva maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Põlva määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning seda toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) maakonna tõmbekeskuseks (koos Rāpinaga). Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Põlva linn	24299	20404	21304	17889	672	493	35
Proгноositav muutus Põlvamaa rahvastikus (2030)	84%		84%		73%		

Piirkonnas on olemas enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - piirkonnakeskuses maakonnahaigla, (riigi)gümnaasium, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor; mujal piirkonnas maakondlik tervisespordikeskus (Mammaste) ja kutsekool (Rāpina). Puudub võistlusteks sobiva rajakattega staadion.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Põlva linn	jah	Rāpina	jah	jah	jah		Mammaste Tervisespordi-keskus

Valdav osa elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omab Põlvas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti. Keskkonnaameti kontor asub mujal piirkonnas (Räpina).

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskkonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllu-majandus-ameti keskus
Põlva linn	jah	jah	jah	jah	Jah	Räpinas	1	1

III tasandi teenuskeskused

Põlvamaal on kaks kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Põlva linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemetega keskuste rolli, ka Räpina linn.

Põlva linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 27 paikkonda ja Räpina piirkonda 10 paikkonda. Mõlemad keskused on kliendibaasile tuginedes võimelised jätkusuutlikult täitma 3. tasandi teenuskeskuste rolli – osutama elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkond a haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Põlva linn	18739	15735	16485	13843	508	372	18
Räpina linn	7397	6211	6599	5541	172	126	10
<i>Proгноositav muutus Põlvamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		73%		

Põlvamaa paikkondadest kuuluvad Otepää teenuspiirkonda Kooraste, Saverna ja Valgjärve ning Kanepi, Kooraste, Laheda, Leevi ja Lepassaare Võru 3. tasandi rahuldava kättesaadavusega teenuspiirkonda.

Põlva maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Põlva määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning Räpina kui tugitoimepiirkonna keskus (keskus, mis pakub maakonnakeskusega võrreldavat hulka teenuseid, kuid mis on väiksem rahva arvult, samuti töökohtade arvult ja toimepiirkonna ulatuselt). Maakonnaplaneeringut toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) on Põlva ja Räpina käsitletud kui samal toimepiirkondade tasemel asuvad keskused. Erinevalt maakonnaplaneeringut toetavast analüüsist (Kamenjuk, 2014) käsitletakse siinses ettepanekus Põlva linna ja Räpina linna asustussüsteemis erineval tasemel asetsevate keskustena. Maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega on käesolev ettepanek kooskõlaline selles osas, mis puudutab (toime)piirkondade erinevat ulatust ning kohalike

teenuste mitmekesisust. Teenuse liigituse ja teenusekeskuste hierarhia üldmetoodikast lähtuvalt tehakse 4.tasandi keskuse (Põlva linn) ja 3. tasandi keskuse (Räpina linn) vahel siiski vahet teenuste mitmekesisuse suunistes – üksnes 3. tasandi keskuse rolli täitvas paikkonnas ei ole regionaalsete teenuste olemasolu nõutud.

Kõik kohalikud kvaliteetteenused on Põlvas ja Räpinas või nende 3. tasandi rahuldava kättesaadavusega teenuspiirkondades olemas.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esmatasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravikabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehituskaupade kauplus
Põlva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Räpina linn	jah	jah	Värskas	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Põlva linn	jah	jah	jah	jah
Räpina linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Põlvamaal on kolm kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – Põlvale ja Räpinalle lisandub Kanepi. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Põlval 18, Räpinal 9 ja Kanepil 3 paikkonda (Kanepi, Kooraste ja Põlgaste). Kliendibaasi prognoosi alusel jõuab Kanepi piirkond aastaks 2030 küllalt lähedale 2. tasandi teenuskeskuste üldistatud mahukriteeriumite minimaalsele piirväärtusele (vähemalt 1500 elanikku piirkonnas), kuid vähemalt selles ajahorisondis on Kanepi piirkonnas piisavalt suur kliendibaas kohalike põhiteenuste osutamiseks.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Põlva linn	12942	10867	12636	10610	1253	1025	18
Räpina linn	6599	5541	6599	5541	580	475	9
Kanepi	2277	1912	1971	1655	170	139	3
<i>Prognoositav muutus Põlvamaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		82%		

Arvestades nende paikkondade keskuste kaugust kõrgema tasandi keskustest kohalike põhiteenuste rahuldava kättesaadavuse kauguskriteeriumi kontekstis (15 km) ning vastavate teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust tehakse ettepanek määrata Põlvamaal täiendavalt 2. tasandi teenuskeskusteks Veriora, Vastse-Kuuste, Saverna, Värskas ja Ahja. Saverna piirkonda kuuluvate paikkondade elanike arv ületab seejuures mahukriteeriumi läve, kuid keskuse kliendibaasi nõrgestab teiste lähedaste teenuskeskuste tõmme piirkonda kuuluvatele paikkondadele. Mitmete kohalike põhiteenuste osutamine neis keskustes jääb allapoole üldist majandusliku tasuvuse ja otstarbekuse piiri ning keskuste jätkusuutlikkuse tagamiseks on edasises arendustegevuses vajalik teenuspiirkondade laiendamine lähedal paiknevate 1. tasandi keskuste arvelt (vt. allpool).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Veriora	1319	1108	1319	1108	118	97	13,7
Vastse-Kuuste	1244	1045	1244	1045	117	96	16,1
Saverna	1605	1348	1167	980	96	79	17,3
Värskas	976	820	976	820	87	71	22,2
Ahja	974	818	974	818	96	79	19,7

Põlva maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on teenuskeskusena (väiksem keskus, mis pakub esmavajalikke teenuseid väljaspool maakonna suuremaid keskusi) määratletud Ahja, Mooste, Vastse-Kuuste, Krootuse, Saverna, Kanepi, Tilsi, Veriora, Mikitamäe, Värskas ja Orava. Sama asulate loetelu sisaldab ka Põlva maakonnaplaneeringut toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) määratletud alama astme keskuste ehk teeninduskeskuste, „mille roll erinevate avaliku ja erasektori teenuste pakkumisel ja asustuse sõlmkohana on siiski olemas“, valik. Käesoleva ettepaneku teiste tasandi teenuskeskuse kriteeriumitele vastab neist üksnes Kanepi. Kui arvestada ka täiendavalt määratud 2. tasandi teenuskeskusi, siis ei sisalda käesolev ettepanek Mooste, Krootuse, Tilsi (Laheda), Mikitamäe ja Orava asulaid, mis on määratud 1. tasandi keskusteks.

Valdav osa kohalikest põhiteenustest on 2. tasandi teenuskeskusteks määratud asulates elanikele hästi kättesaadavad. Olulisteks arenguvajadusteks on eakate päevakeskuse taristu Ahjal ja Vastse-Kuustes.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Ahja	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kanepi	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Saverna	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Sportisaal
Vastse-Kuuste	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Veriora	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Värskas	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügi-koht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästekomando
Ahja	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Kanepi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Saverna	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vastse-Kuuste	jah		jah	jah	jah		jah	
Veriora	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Värskas	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks täidab Põlvemaal 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 21 Põlvamaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist teenuste rahuldava kättesaadavuse tagamiseks Põlvemaal on olulised 5 keskust, mille kliendibaasi suurus (Laheda-Tilsi), kaugus teistest keskustest (Orava) või nende kahe teguri kombinatsioon (Mooste, Krootuse, Mikitamäe) muudab vajalikuks ja põhjendatuks sageli kasutatavate kohalike põhiteenuste (põhihariduse I-II kooliaste, lasteaed, isetegevus ja kehakultuur vaba aja keskuses) osutamise neis. Harvemini kasutatavate kohalike teenuste kättesaadavus on nende piirkondade elanikele tagatud lähimas 2. tasandi teenuskeskuses.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Laheda	1202	1009	136	111	12,1
Mooste	982	825	100	82	14,8
Krootuse	856	719	74	61	14,4
Mikitamäe	695	584	64	52	14,4
Orava	689	579	68	56	31,8

Sagedamini kasutatavad kohalikud põhi- ja lihteenused on 1. tasandi teenuskeskustes käesoleval ajal olemas, üksnes Mikitamäel puudub spordisaal ja Lahedas noortekeskus või -tuba.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Krootuse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Laheda	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Mikitamäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Mooste	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Orava	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Põlvamaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Põlva linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Räpina linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Ahja
	Kanepi
	Saverna
	Vastse-Kuuste
	Veriora
	Värskä
	1. tasandi teenuskeskused
	Krootuse
	Laheda
	Mikitamäe
	Mooste
	Orava

4.9. Pärnumaa

IV tasandi teenuskeskused

Pärnumaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Pärnu linn. Pärnu 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 44 paikkonda, mis kõik asuvad Pärnu maakonnas. 29 Pärnumaa paikkonda jääb Pärnu rahuldava kättesaadavuse piirist väljapoole. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Pärnu linn	71206	62946	71206	62946	1824	1680	44
<i>Prognoositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		88%		92%		

Pärnu linnas on enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - maakonnahaiгла, (riigi)gümnaasium, kutsekool, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor(id); linna lähedal üleriigilise tähtsusega maakondlik tervisespordikeskus. Linnas puudub võistlusstaadion, mille projektiga tegeletakse. Käesoleval ajal on lähim võistlusstaadion Väändras, mis paikneb Pärnust kaugemal kui regionaalsete teenuste rahuldava kättesaadavuse lävi.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonnahaiгла	Panga-kontor	Maakonna-raamatukogu	Võistlus-staadion	Tervisespordi-keskus
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah	jah		Jõulumäe Tervisespordikeskus

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavad riigiasutused omavad Pärnus regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskkonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllu-majandus-ameti keskus
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Pärnumaal on neli kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Pärnu linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ka Vändra, Kilingi-Nõmme ja Paikuse (koos Sindiga). Paikusel ei ole linnalähedase paikkonnana vajalik 3. tasandi keskuse välja arendamine, piisab 2. tasandi keskusest kohalike põhiteenustega.

Pärnu linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 21 paikkonda, Kilingi-Nõmmel 13 ja Vändral 11 paikkonda. Kilingi-Nõmme 3. tasandi teenuspiirkonnas on (ühiselt Abjaga) ka Mõisaküla, Vändra piirkonnas Raplamaa Kullimaa paikkond.

Maakondlike konsultatsioonide tulemusel ei määrata täiendava keskusena kriteeriumilähedase kliendibaasiga Pärnu-Jaagupit, ning Pärnu linnastusse kuuluvaid Audru, Paikuse ja Sindi asulaid. Maakondlikus lahenduses on sellele tasandile määratud aga kauguse argumendist lähtuvalt Tõstamaa ja Häädemeeste. Nende asulate teenuspiirkondade maksimaalne võimalik kliendibaas jääb üle kahe korra alla kliendibaasi kriteeriumile, samuti puudub alus eeldada olulist rahvastikukasvu ning seetõttu ei ole käesoleva meetoodika alusel võimalik käsitleda neid potentsiaalsete 3. tasandi keskustena.

Pärnu ja Vändra on kliendibaasile tuginedes võimelised jätkusuutlikult täitma 3. tasandi teenuskeskuste rolli – osutama elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid, kuid Kilingi-Nõmme puhul võib rahvastikuprognosile tuginedes ette näha raskusi.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Kilingi-Nõmme linn	5269	4658	4630	4093	118	109	13	40,8
Pärnu linn	62930	55630	62930	55630	1591	1466	21	
Vändra alev	5660	5003	5415	4787	123	114	11	48,3
<i>Prognoositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		88%		92%			

Kõigis kolmes 3. tasandi teenuspiirkonna keskuses on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest. Üksnes Töötukassa büroo puudub Kilingi-Nõmmel ja Vändras.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esmatasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehituskaupade kauplus
Kilingi-Nõmme linn	jah	jah	Tihemetsas	jah	jah	jah	jah	jah
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vändra alev	jah	jah	Tootsis	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Kilingi-Nõmme linn	jah	jah	jah	
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah
Vändra alev	jah	jah	jah	

II tasandi teenuskeskused

Pärnumaal on 12 kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 3. tasandi keskustele ka Audru, Häädemeeste, Paikuse, Pärnu-Jaagupi, Sauga, Sindi, Tammiste, Tori ja Uulu. Tammiste kui Pärnu linnastu osa teenuskeskusena põhiteenuste kättesaadavust elanikele olulisel määral ei suurenda, mistõttu on mõistlik käsitleda seda tasand madalama keskusena.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Audru	5560	4915	5560	4915	582	518	6
Häädemeeste	1997	1765	1997	1765	210	187	4
Kilingi-Nõmme linn	3296	2914	3296	2914	287	255	6
Paikuse	7655	6767	4691	4147	488	434	3
Pärnu linn	56484	49931	47690	42158	4240	3774	9
Pärnu-Jaagupi alev	3710	3280	3710	3280	307	273	8
Sauga	2385	2108	2385	2108	234	208	1
Sindi linn	4076	3603	4076	3603	372	331	1
Tammiste	1562	1381	1562	1381	162	144	1
Tori	2651	2343	2651	2343	243	216	4

Uulu	2357	2084	2357	2084	253	225	2
Vändra alev	4302	3803	4302	3803	447	398	7
<i>Proгноositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		88%		89%		

Koondunud teenusvajaduse (Are) ja kauguse (Tõstamaa ja Tootsi) põhjendusel on asjakohane määrata Pärnumaal täiendavalt kolm 2. tasandi keskust.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Are	1177	1040	122	109	10,7
Tõstamaa	1174	1038	114	101	36,8
Tootsi alev	1146	1013	83	74	21,8
<i>Proгноositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		89%		

Olulisematest põhiteenustest puudub pooltes keskustes päevakeskus ning Toril noortekeskus või – tuba.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordiväljak	Terviserada	Sportisaal
Are	jah	jah	jah	jah	jah			jah
Audru	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Häädemeeste	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kilingi-Nõmme linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Paikuse	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Pärnu-Jaagupi alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Sauga	jah	jah	jah	jah	jah			jah
Sindi linn	jah	jah	jah	seltsimaja	jah	jah	jah	jah
Tootsi alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tori	jah	jah		jah	jah	jah		jah
Tõstamaa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Uulu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vändra alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvikaupade kauplus	Auto-kütuse müügi-koht	Sularaha auto-maat või posti-pank	Posti-punkt või post-kontor	Sotsiaal-töötaja vastu-võtukoht	Päeva-keskus	Politsei-ametniku vastuv-õtu asukoht	Vaba-tahtlik pääste-üksus
Are	jah			jah	jah		jah	
Audru	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Häädemeeste	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Kilingi-Nõmme linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah (Tali)
Paikuse	jah		jah	jah	jah	jah		
Pärnu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Pärnu-Jaagupi alev	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Sauga	jah	jah		jah	jah			
Sindi linn	jah		jah	jah	jah	jah	jah	
Tootsi alev	jah		jah	jah	jah		jah	
Tori	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Tõstamaa	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Uulu	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Vändra alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 27 Pärnumaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist 1. tasandi keskusena on tulenevalt kaugusest kõrgema tasandi keskustest või olulisest koondunud teenusvajadusest tiheasustusaladel mõistlik määrata 6 keskust.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Tammiste	1562	1381	162	144	7,4
Jõõpre	1102	974	114	101	9,4
Surju	945	835	121	108	22,1
Varbla	815	720	72	64	56,6
Koonga	545	482	55	49	35,9
Kaisma	526	465	47	42	19,1
<i>Prognoositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		89%		

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noorte-tuba	Rahva-maja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordi-saal
Jõõpre	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kaisma	jah	jah	algkool		jah	jah	jah	jah
Koonga	jah	jah	jah		klubi	jah	jah	jah
Surju	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Tammiste	jah	jah					jah	
Varbla	jah	jah	jah		jah	jah		jah

Saarelised teenuskeskused

Pärnumaa koosseisu kuulub Kihnu saar, millel on vajalik tagada kõigi 1. taseme teenuskeskuste teenused ning lisaks põhikooliharidus I-III kooliastmeni, postiteenus universaalse postiteenuse mõttes ning esmatasandi tervishoiuteenus tervisekeskuse filiaali mõttes või telemeditsiini vahenditega.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kihnu	487	431	44	39	44,0
<i>Proгноositav muutus Pärnumaa rahvastikus (2030)</i>	88%		89%		

Kõik olulisemad kohalikud põhiteenused on Kihnus hetkel ka olemas.

Teenuspiir-konna keskus	Toidu- ja esma-tarbe-kaupade kauplus	Posti-punkt või post-kontor	Perearst	Laste-aed	Põhi-kool	Rahva-maja	Raama-tukogu	Väli-spordi-väljak	Spordi-saal
Kihnu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Pärnumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Pärnu linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Kilingi-Nõmme linn
	Vändra alev
	2. tasandi teenuskeskused
	Audru
	Pärnu-Jaagupi
	Paikuse
	Sauga
	Sindi linn
	Häädemeeste
	Tori
	Uulu
	Are
	Tõstamaa
	Tootsi alev
	1. tasandi teenuskeskused
	Jõõpre
	Kaisma
	Koonga
	Surju
	Tammiste
	Varbla
	Saarelised teenuskeskused
	Kihnu

4.10. Raplamaa

IV tasandi teenuskeskused

Raplamaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Rapla linn. Rapla 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 42 paikkonda, mis kõik asuvad Rapla maakonnas. Regionaalsete teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonnast välja jääb Vigala paikkond. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030. Lisaks kuuluvad 4 Raplamaa paikkonda (Kohila alev, Kohila, Hageri, Salutaguse) Tallinna kui 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda.

Raplamaa OVL poolt koostatud uuring „Rapla maakonna tõmbekeskuste määratlemine“ (2013) alusel on Rapla maakonna asustussüsteemi keskpunkt ja suurim tõmbekeskus, maakonna suurim haldus- ja teeninduskeskus. Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakondliku määratlusega.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Rapla linn	33281	30496	29715	27228	928	799	42
<i>Prognoositav muutus Raplamaa rahvastikus (2030)</i>	92%		92%		86%		

Piirkonnas on olemas enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - piirkonnakeskuses maakonnahaigla, (riigi)gümnaasium, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor, linnasisene tervisespordikeskus (spordihoone ja terviserajad); mujal piirkonnas jätkuvat arendamist nõudev maakondlik tervisespordikeskus (Palukülas) ja kutsekool (Kehtna). Võistlusteks sobiva rajakattega staadion asub Kohilas, Rapla staadion on amortiseerunud.

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonnahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlustaadion	Tervisespordikeskus
Rapla linn	jah	Kehtna	jah	jah	jah	Kohilas	Rapla spordihoone koos terviseradadega; Paluküla Puhke- ja Spordikeskus

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omavad Raplas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Kesklinna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandus-ameti keskus
Rapla linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Raplamaal on kolm kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Rapla linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ka Kohila ja Märjamaa alevid. Lisaks kuuluvad Raplammaa paikkondadest Türi 3. taseme teenuspiirkonda Käru ja Vahastu paikkonnad, Kose piirkonda Kuimetsa paikkond ning Vändra piirkonda Kullimaa paikkond.

Uuringus „Rapla maakonna tõmbekeskuste määratlemine“ (2013) on Rapla maakonnas lisaks Raplale kui maakonnakeskusele määratletud kolm tõmbekeskust – Märjamaa, Kohila ja Järvakandi. Käesolevas ettepanekus ei ole Järvakandi käsitletud teenuskeskusena Märjamaa ja Kohilaga sama tasandil - 3. tasandi teenuskeskusena. Põhjuseks on Järvakandi ja selle tagamaa oluliselt väiksem elanikkond ning teenuste kliendibaas, mis ei ole piisav kohalike kvaliteetteenuste jätkusuutlikuks ja majanduslikult põhjendatud osutamiseks.

Rapla linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 31 paikkonda (kõik Raplammaal), Märjamaa piirkonda 13 (sh Läänemaa Kolivere paikkond) ja Kohila piirkonda 8 paikkonda (sh Harjumaa Kiisa-Kurtna paikkond). Keskuste tagamaad kattuvad omavahel, kuid sellest hoolimata on kõik kolm keskust kliendibaasile tuginedes võimelised jätkusuutlikult täitma 3. tasandi teenuskeskuste rolli – osutama elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kohila alev	9197	8427	6780	6213	170	147	8
Märjamaa alev	8259	7568	6868	6293	185	159	13
Rapla linn	28579	26188	22577	20688	817	704	31
<i>Prognoositav muutus Raplammaa rahvastikus (2030)</i>	92%		92%		86%		

Valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest on Raplamaa 3. tasandi teenuspiirkondades olemas. Kohilas puudub ujula ja Töötukassa büroo, Märjamaal üksnes Töötukassa büroo.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esmatasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravikabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehituskaupade kauplus
Kohila alev	jah	rahvamaja		jah	jah	jah	jah	jah
Märjamaa alev	jah	rahvamaja	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Rapla linn	jah	jah	Kaereperes	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Kohila alev	jah	jah	jah	
Märjamaa alev	jah	jah	jah	
Rapla linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Raplamaa on kuus kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi paikkonda või nende seostatud kogumit. Lisaks 3. tasandi keskustele veel Hageri, Järvakandi ja Kehtna. Kuivõrd Hageri paikkonda on ühendatud nii väiksem kihelkonnakeskus Hageri kui ka Aespa suvilarajoonist välja kujunenud suurema elanike arvuga tiheasustusala, siis ei ole teenuskeskuste tasandi määramisel mõistlik lähtuda paikkonna summaarsest elanike arvust. Teenuste kättesaadavuse tagamisel on oluline mõlemas paikkonnas tagada sagedasti kasutatavate teenuste olemasolu 1. tasandi teenuskeskuse mahus (põhikooli I-II kooliaste, lasteaed, isetegevuse ja sportimisvõimalused vaba aja keskus). Ülejäänud kohalikud põhiteenuste kättesaadavus tagatakse lähedal paiknevates kõrgema tasandi keskustes – Kohilas ja Kiisa-Kurtnas.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Järvakandi alev	1881	1724	1881	1724	165	143	3
Kehtna	2618	2399	2380	2181	203	176	3
Kohila alev	8982	8230	6957	6375	666	578	7
Märjamaa alev	5559	5094	5559	5094	530	460	6
Rapla linn	14503	13290	13006	11917	1233	1069	14
<i>Proгноositav muutus Raplamaa rahvastikus (2030)</i>	92%		92%		87%		

Kauguskriteeriumist lähtuvalt on vaja täiendavaks 2. tasandi piirkonnaks Raplamaal määrata Vigala piirkond, kus keskuse rolli täidab eelkõige Kivi-Vigala, ning Kaiu. Kriteeriumilähedase kliendibaasi alusel määratakse 2. tasandi keskuseks ka Juuru, kellel on asendist tulenevalt realiseerimata potentsiaali Kaiu-Kuimetsa paikkondade jaoks vähemalt osaliselt keskuse funktsioonide täitmiseks.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Juuru	1431	1311	1431	1311	160	139	3	13,5
Kaiu	1200	1100	1307	1198	131	113	2/3	18,9
Kivi-Vigala	1284	1177	1284	1177	130	113	3	19,9
<i>Prognoositav muutus Raplamaa rahvastikus (2030)</i>	92%		92%		87%			

Uuringus „Rapla maakonna tõmbekeskuste määramine“ (2013) käsitletakse kõiki vallakeskusi, mis ei ole alevid või linnad, samaväärsete keskustena, mis on „samuti elujõulised ja olulised“. Siinses ettepanekus ühendatakse 2. tasandi teenuskeskuste rühmaga ühelt poolt Järvakandi alev ning teiselt poolt tõstetakse kliendibaasi kriteeriumit ületava (Kehtna) või sellele lähedase kliendibaasi argumentidele tuginedes (lisaks ka suhteline kaugus kõrgema taseme keskusest) teenuskeskustena esile täiendavalt neli 2. tasandi teenuskeskust – lisaks Kehtnale ka Juuru, Kaiu ja Kivi-Vigala. Käru ja Raikküla on kõigi põhiteenuste osutamiseks ebapiisava kliendibaasi tõttu määratletud 1. tasandi teenuskeskustena.

Valdav osa kohalikest põhiteenustest on 2. tasandi teenuskeskusteks määratud asulates elanikele hästi kättesaadavad. Olulisteks arenguvajadusteks on noortekeskus Juurus ja Kaius ning eakate päevakeskuse taristu Juurus, Järvakandis, Kehtnas ja Vigalas.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Terviserada	Spordisaal
Juuru	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Järvakandi alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kaiu	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Kehtna	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kohila alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Märjamaa alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Rapla linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kivi-Vigala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Auto-kütuse müügi-koht	Sularaha automaat või postipank	Posti-punkt või post-kontor	Sotsiaal-töötaja vastu-võtukoht	Päeva-keskus	Politsei-ametniku vastu-võtu asukoht	Vaba-tahtlik pääste-üksus
Juuru	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Järvakandi alev	jah	jah	jah	jah	jah		jah	riiklik
Kaiu	jah	jah		jah	jah		jah	
Kehtna	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Kohila alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah		riiklik
Märjamaa alev	jah	jah	jah	jah	jah	jah		riiklik
Rapla linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Kivi-Vigala	jah		jah	jah	jah		jah	jah

I tasandi teenuskeskused

Lisaks täidab Raplamaal 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 25 paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist teenuste rahuldava kättesaadavuse tagamiseks Raplamaal on olulised 9 keskust, mille kliendibaasi suurus (Hageri/Aespa, Alu, Sipa, Raikküla, Valtu), kaugus teistest keskustest (Varbola ja Käru) või nende kahe teguri kombinatsioon (Valgu, Hagudi ja Kabala (Tamme asula)) muudab vajalikuks ja põhjendatuks sageli kasutatavate kohalike põhiteenuste (põhihariduse I-II kooliaste, lasteaed, isetegevus ja kehakultuur vaba aja keskus) osutamise neis. Harvemini kasutatavate kohalike teenuste kättesaadavus on nende piirkondade elanikele tagatud lähimas 2. tasandi teenuskeskuses.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Hageri ja Aespa	1849	1694	1709	1566	157	136	8,0
Kivi-Vigala	1224	1122	1224	1122	118	102	24,4
Alu	966	885	966	885	93	81	4,4
Sipa	906	830	906	830	94	82	10,7
Raikküla	904	828	904	828	84	73	8,1
Hagudi	817	749	817	749	80	69	9,0
Valtu	792	726	792	726	77	67	6,6
Valgu	601	551	601	551	48	42	14,5
Kabala	578	530	578	530	62	54	13,1
Varbola	566	519	566	519	60	52	17,3
Käru	549	503	549	503	40	35	19,0
<i>Prognoositav muutus Raplamaa rahvastikus (2030)</i>	92%		92%		87%		

Sagedamini kasutatavad kohalikud põhi- ja lihtteenustest on kõigis piirkondades olemas kauplus, lasteaed ja raamatukogu. Mitmetest keskustes ei ole noortekeskust või noortetuba, rahvamaja ja spordisaali. Algkooliklassid puuduvad Sipel.

Teenus- piirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe- -kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte- keskus või noorte- tuba	Rahva- maja	Raamatu- kogu	Välispordi- väljak	Spordi- saal
Alu	jah	jah	algkool	Noorte- tuba		jah	jah	jah
Hageri	jah	jah	algkooli klassid	jah	jah	jah	jah	
Hagudi	jah	jah	jah			jah	jah	jah
Kabala	jah	jah	jah			jah		jah
Kaiu	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Käru	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Raikküla	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Sipa	jah	jah		jah		jah		
Valgu	jah	jah	jah		jah	jah		
Valtu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Varbola	jah	jah	algkool	jah	jah	jah		jah

Kokkuvõte: Raplamaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Rapla linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Kohila
	Märjamaa
	2. tasandi teenuskeskused
	Juuru
	Järvakandi alev
	Kaiu
	Kehtna
	Kivi-Vigala
	1. tasandi teenuskeskused
	Alu
	Hageri-Aespa
	Hagudi
	Kabala
	Käru
	Raikküla
	Sipa
	Valgu
	Valtu
	Varbola

4.11.Saaremaa

IV tasandi teenuskeskused

Saaremaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Kuressaare linn. Kuressaare 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 41 paikkonda. 21 Saaremaa paikkonda jääb Kuressaare regionaalsete teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonnast välja.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kuressaare linn	26084	22132	754	610	41
Prognoositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)	85%		81%		

Kuressaares on olemas regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - maakonnahaigla, (riigi)gümnaasium, kutsekool, võistlusstaadion, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor, linnasisene tervisespordikeskus (spordihoone ja terviserajad).

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonna- haigla	Panga- kontor	Maakonna- raamatu- kogu	Võistlus- staadion	Tervise- spordi- keskus
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Kuressaare spordikeskused

Kuressaares paiknevad ka kõigi olulisemate elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavate riigiasutuste regionaalsed struktuuriüksused või teeninduspunktid.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee- ameti liiklus- registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi- teenindus	Kesk- konna- ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllu- majandus- ameti keskus
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Saaremaal on kaks kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Kuressaare linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemetega keskuste rolli, ka Orissaare alevik.

Kuressaare linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 25 paikkonda ja Orissaare piirkonda 14 paikkonda. Orissaare alevikul võib rahvastikuprotsesside jätkudes kliendibaasi prognoosist lähtuvalt muutuda järjest raskemaks 3. tasandi teenuskeskuste rolli täitmine. Arvestades maakonna olulise osa paikkondade kaugust Kuressaarest on III tasandi keskuse arendamine Ida-Saaremaal olulise tähtsusega kohalike kvaliteetteenuste kättesaadavuse tagamisel. Orissaare rolli „kohaliku keskusena“ teiste vallakeskuste seast välja tõusvana rõhutatakse ka maakonnaplaneeringu uuendamise raames koostatud „Saare maakonna ruumilise arengu analüüsis“ (2014)

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete gümnaasiumi-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kuressaare linn	22243	18677	659	533	25
Orissaare alevik	4539	3811	103	83	14
<i>Prognoositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)</i>	84%		81%		

Mõlemas III tasandi keskuses on kohalikud kvaliteetteenused käesoleval ajal olemas. Orissaares puudub ujula, kuid suhteliselt lähedal paikneb Leisi ujula.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hoolde-kodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Orissaare	jah	jah	Leisis	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabi-jaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei-või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah
Orissaare	jah	jah		jah

II tasandi teenuskeskused

Saaremaal on 4 kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 3. tasandi keskustele ka Leisi ja Kärla. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Kuressaarel 12 ja Orissaarel 11 paikkonda, Leisil 5 ja Kärlal 3 paikkonda. Leisi ja Kärla puhul langeb piirkonna elanike arv 2030. aastaks maakondlikule rahvastikuprognosis tuginedes vähesel määral alla kliendibaasi kriteeriumit.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kuressaare linn	17492	14688	17492	14688	1493	1313	12
Orissaare alevik	3705	3111	3705	3111	282	248	11
Leisi alevik	1782	1496	1782	1496	148	130	5
Kärla alevik	1644	1380	1644	1380	113	99	3
<i>Proгноositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		88%		

Lisaks on koondunud teenusvajadust ning kaugust teistest keskustest arvesse võttes põhjendatud täiendavaks 2. tasandi keskuseks Saaremaal määrata ka Liiva, Valjala ning ühise keskusena Lümända-Kihelkonna.

Maakondlikes konsultatsioonides tehti ettepanek määrata 2. tasandi keskusena ka Salme. Arvestades Salme piirkonna elanike arvu jäämist oluliselt alla kliendibaasi kriteeriumit, samuti keskuse suhtelist lähedust Kuressaarele ning seda, et „kaugemal“ Sõrve poolsaarel asuv lide on käsitletud kui spetsiifiline saareline keskus, määratakse Salme 1. tasandi keskusena.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Liiva	1476	1239	96	84	13,1
Valjala	1176	987	109	96	26,2
Lümända	691	580	64	56	31,0
Kihelkonna	633	532	45	40	31,3
<i>Proгноositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)</i>	84%		88%		

Olulisematest põhiteenustest puuduvad määratud keskustes noortekeskus või -tuba Kärlas ja Leisis, päevakeskus Kärlas.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi väljak	Terviserada	Sportisaal
Kihelkonna	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kärla	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Leisi	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Liiva	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Lümanda	jah	jah		jah	jah	jah		jah
Orissaare	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Valjala	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügikoht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vaba- tahtlik pääste-üksus
Kihelkonna	jah			jah	jah		jah	
Kuressaare linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Kärla	jah	jah	jah	jah	jah		jah	
Leisi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Liiva	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lümanda	jah			jah	jah	jah	jah	jah
Orissaare	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Valjala	jah		jah	jah	jah	jah	jah	jah

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 15 Saaremaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist 1. tasandi keskusena on tulenevalt kaugusest kõrgema tasandi keskustest või olulisest koondunud teenusvajadusest tiheasustusaladel mõistlik määrata 6 keskust.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kõljala	1080	907	79	69	18,3
Aste	1017	854	96	84	11,7
Salme	975	819	96	84	19,0
Tornimäe	794	667	68	60	7,7
Mustjala	612	514	44	39	30,3
Laimjala-Kahtla	559	469	51	45	16,6
<i>Prognoositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)</i>	84%		88%		

Enamuses määratud I tasandi keskustes puudub noortekeskus või –tuba.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Aste	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kõljala	jah	jah	algkool		kultuurimaja	jah	jah	jah
Laimjala-Kahtla	jah	jah	jah		jah	jah		jah
Mustjala	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Salme	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Tornimäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Saarelised teenuskeskused

Saaremaa koosseisu kuulub Ruhnu saar, millel on vajalik tagada kõigi 1. taseme teenuskeskuste teenused ning lisaks põhikooliharidus I-III kooliastmeni, postiteenus universaalse postiteenuse mõttes ning esmatasandi tervishoiuteenus tervisekeskuse filiaali mõttes või telemeditsiini vahenditega. Sarnase saarelise kättesaadavuse eripärana on ka Sõrve saar, keskusega lides.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
lide	217	182	18	16	44,6
Ruhnu	55	46	6	5	76,9
<i>Proгноositav muutus Saaremaa rahvastikus (2030)</i>	84%		88%		

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarvete kauplus	Postipunkt või postkontor	Perearst	Lasteaed	Põhikool	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordiväljak	Spordisaal
Ruhnu	jah	jah			jah	jah	jah		
lide	jah	jah				seltsimaja	jah		

Kokkuvõte: Saaremaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Kuressaare linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Orissaare
	2. tasandi teenuskeskused
	Leisi
	Kärla
	Liiva
	Valjala
	Kihelkonna-Lümanda
	1. tasandi teenuskeskused
	Kõljala
	Aste
	Salme
	Tornimäe
	Mustjala
	Laijala-Kahtla
	Saarelised teenuskeskused
	lide
	Ruhnu

4.12. Tartumaa

IV tasandi teenuskeskused

Tartumaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Tartu linn. Tartu 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 74 paikkonda. Tartu on 4. tasandi keskuseks rahuldaval kättesaadavuse tasemel 12 Jõgevamaa, 6 Põlvamaa ja 1 Valgamaa paikkonnale. 12 Tartumaa paikkonda jäävad kaugemale kui 40 km ehk rahuldava kättesaadavuse kriteeriumi. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Tartu linn	156177	161820	152683	158199	4271	5356	74
<i>Proгноositav muutus Tartumaa rahvastikus (2030)</i>	104%		104%		125%		

Tartus on enamuse olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - maakonnahaigla, (riigi)gümnaasium, kutsekool, pangakontor(id), võistlusstaadion, linnasisene tervisespordikeskus. Tartus paiknevad ka kõigi olulisemate elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavate riigiasutuste regionaalsed struktuuriüksused või teeninduspunktid.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonnahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Tartu linn	jah	jah	jah	jah	Kõrvekülas	jah	Tähtvere Spordipark

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maanteeameti liiklusregistri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Kesk-konna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandusameti keskus
Tartu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Tartumaal on kolm kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Tartule, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ka Elva ja Ülenurme. Ülenurme kui Tartu lähitagamaa paikkonnas vajadus 3. tasandi keskuse järele puudub – kohalikud kvaliteetteenused on elanikele hästi kättesaadavad ka Tartu linnas.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkon da haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Elva linn	14298	14815	12978	13446	284	356	14
Tartu linn	141434	146544	134939	139814	3893	4882	45
Ülenurme (?)	7383	7650	6058	6276	140	175	5
<i>Proгноositav muutus Tartumaa rahvastikus (2030)</i>	104%		104%		125%		

Vajalik on täiendava 3. tasandi keskusena määrata Alatskivi, kui kaugel ja suhteliselt kriteeriumilähedase kliendibaasiga (vähemalt teoreetiliselt) keskus. Alatskivi piirkonnas on ka 2 Jõgevamaa paikkonda (Pala ja Nõva).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenus-piirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Alatskivi	4413	4133	94	91	8	39,4
<i>Proгноositav keskmine muutus Tartumaa ja Jõgevamaa rahvastikus (2030)</i>	94%		97%			

Hetkel on olulisemad kvaliteetteenused keskustes olemas. Elvas ja Alatskivil puuduvad töötukassa büroo ja ujula. Palju murettekitavam on see, et Alatskivi kaalub gümnaasiumi sulgemist, mis viib gümnaasiumihariduse piirkonna noortest väga kaugele.

Piirkonna-keskus	Güm-naasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hamba-ravi-kabinet	Apteek	Hoolde-kodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Tartu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Elva linn	jah	rahvamaja		jah	jah	jah	jah	jah
Alatskivi	jah	rahvamaja		jah	jah	jah	jah	

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik pääste-komando	Politsei-või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Tartu linn	jah	jah	jah	jah
Elva linn	jah	jah	jah	
Alatskivi	jah	jah	jah	

II tasandi teenuskeskused

II tasandi teenuskeskuste kriteeriumitele vastab Tartumaal 14 piirkonda, kuid Vahi ja Lohkva kui Tartu vahetel tagamaal paiknevad valglinnastu osad ei toimi ühegi tasandi kesksustena.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Alatskivi	4413	4133	4059	3801	384	393	8
Elva linn	14494	13506	11863	11054	1161	1174	10
Kambja	3037	2848	2829	2653	292	309	5
Kõrveküla	2510	2601	2510	2601	255	331	3
Luunja	1591	1648	1591	1648	166	215	2
Lähte	3834	3973	2961	3067	330	428	4
Nõo	3457	3582	3064	3174	314	407	5
Puhja	2548	2387	2548	2387	234	250	4
Rõngu	3336	3109	2493	2323	229	232	5
Tartu linn	119088	123391	111037	115049	9215	11944	18
Ülenurme	7383	7650	6573	6810	710	921	5

Lisaks on kauguse ja koondunud teenusvajaduse tõttu, samuti kultuurilis-ajaloolistel põhjustel (Kallaste) vajalik määrata Tartumaal täiendavalt neli 2. tasandi keskust. Maakondlikel konsultatsioonidel tehtud ettepanek määrata täiendavalt 2. tasandi keskuseks Ilmatsalu, Roiu ja Vara ei ole kooskõlas kliendibaasi ja kauguse kriteeriumitega. Nende piirkondade elanike arv jääb kliendibaasi kriteeriumile u 1/3 võrra alla ning need paiknevad suhteliselt lähedal tugevale kõrgema tasandi keskusele. Seetõttu käsitletakse neid siinses ettepanekus 1. tasandi keskustena.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Võnnu	1891	1774	1490	1397	154	163	24,6
Melliste	1656	1553	1489	1397	159	168	16,9
Rannu	1149	1071	1149	1071	104	105	13,2
Kallaste linn	992	929	992	929	80	82	7,8

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välisportiväljak	Terviserada	Sportsaal
Alatskivi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Elva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kallaste linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kambja	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Luunja	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Melliste	jah	jah	jah		jah	jah		jah
Nõo	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Puhja	jah	jah	jah	jah		jah		jah
Rannu	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Rõngu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tartu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lähte	jah	jah			jah	jah	jah	jah
Võnnu	jah	jah		jah	jah	jah		jah
Ülenurme	jah	jah	jah		jah	jah		jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Auto kütuse müügikoht	Sularaha autmaat või postipank	Postkontro või postipunkt	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht	Päevakeskus	Vaba- tahtlik pääste-üksus	Politsei- ametniku vastuvõtu asukoht
Alatskivi	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Elva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kallaste linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Kambja	jah	jah		jah	jah	jah		jah
Luunja	jah		jah	jah	jah	jah		jah
Melliste	jah		jah	jah	jah			jah
Nõo	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Puhja	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Rannu	jah			jah	jah	jah		jah
Rõngu	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Tartu linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Lähte	jah	jah		jah	jah			jah
Võnnu	jah			jah	jah		jah	jah
Ülenurme	jah	jah	jah		jah	jah	jah	

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 29 Tartumaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist 1. tasandi keskusena on tulenevalt kaugusest kõrgema tasandi keskustest või olulisest koondunud teenusvajadusest tiheasustusaladel mõistlik määrata 9 keskust.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskuselt
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Ilmatsalu	1098	1138	118	153	10,7
Roiu	1031	724	73	79	11,0
Vara	988	723	118	70	18,5
Koosa	880	912	108	140	9,3
Annikoru	798	827	76	99	9,2
Laeva	797	746	77	79	26,6
Vana-Kuuste	699	724	61	79	16,2
Peipsiääre	698	723	54	70	10,0
Meeksi	479	496	33	43	17,4

Piirkonna-keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noorte-tuba	Rahva-maja	Raamatu-kogu	Väli-spordi-väljak	Spordi-saal
Annikoru	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Ilmatsalu	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Koosa	jah	jah	algkool	jah	jah	jah		jah
Laeva	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Meeksi	jah	lastehoid	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Peipsiääre	jah	jah	jah					
Roiu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vana-Kuuste	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Vara	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah

Kokkuvõte: Tartumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Tartu linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Alatskivi
	Elva linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Kambja
	Kõrveküla
	Luunja
	Lähte
	Nõo
	Puhja
	Rõngu
	Võnnu
	Melliste
	Rannu
	Kallaste linn
	Ülenurme
	1. tasandi teenuskeskused
	Ilmatsalu
	Roiu
	Vara
	Koosa
	Annikoru
	Laeva
	Vana-Kuuste
	Peipsiääre
	Meeksi

4.13.Valgamaa

IV tasandi teenuskeskused

Valgamaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Valga linn. Valga 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 48 paikkonda, mis kõik kuuluvad Viljandi maakonda. Teenuspiirkonna elanike arv on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Valga linn	23347	19320	23347	19320	617	433	25
<i>Prognoositav muutus Valgamaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		70%		

Valga maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Valga määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning seda toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) maakonna tõmbekeskuseks (koos Otepää ja Tõrva linnadega). Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega.

Piirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – Valga linnas (riigi)gümnaasium, kutsekool, haigla, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor ja võistlusstaadion. Maakondlikud tervisespordikeskused asuvad piirkonna äärealal (Kääriku) või jäävad 4. tasandi keskuse rahuldava kättesaadavuse ulatusest välja (Tehvandi).

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Valga linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	Kääriku Spordikeskused

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omavad Valgas regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti. Haigekassa hüvitiste blankette väljastab maavalitsus (teenindusbüroo asub Tartus).

Piirkonna-keskus	EMTA teenindus-büroo	PPA teenindus	Maantee-ameti liiklus-registri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Haigekassa kliendi-teenindus-büroo	Keskonna-ameti kontor	PRIA teenindus-büroo	Põllumajandus-ameti keskus
Valga linn	jah	jah	jah	jah	jah	blankette väljastab maavalitsus	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Valgamaal on kolm kriteeriumitele vastav 3. tasandi teenuskeskust – Valga linn, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli, ning Otepää ja Tõrva linnad. Valga linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 15, Tõrva linnal 16 ja Otepääl 10 paikkonda. Lisaks kuulub 5 Valgamaa paikkonda (Aakre, Nõuni, Puka, Paluperä, Hellenurme) Elva linna 3. tasandi teenuspiirkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Otepää linn	7166	5930	5640	4667	144	101	10
Tõrva linn	7397	6121	5931	4908	158	111	16
Valga linn	16889	13976	16115	13335	449	315	15
Elva linn	2828	2340	1508	1247	54	38	5
<i>Prognoositav muutus Valgamaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		70%		

Valga maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Valga määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning Tõrva ja Otepää kui tugitoimepiirkonna keskused (keskused, mis pakuvad maakonnakeskusega võrreldavat hulka teenuseid, kuid mis on väiksem rahva arvult, samuti töökohtade arvult ja toimepiirkonna ulatuselt). Maakonnaplaneeringut toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) on Võru, Otepää ja Tõrva käsitletud kui samal toimepiirkondade tasemel asuvad keskused. Erinevalt maakonnaplaneeringut toetavast analüüsist (Kamenjuk, 2014) käsitletakse siinses ettepanekus Valga linna ühelt poolt ning Tõrva ja Otepää linna teiselt poolt asustussüsteemis erineval tasemel asetsevate keskustena. Maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega on käesolev ettepanek kooskõlaline selles osas, mis puudutab (toime)piirkondade erinevat ulatust ning kohalike teenuste mitmekesisust. Teenuse liigituse ja teenusekeskuste hierarhia üldmetoodikast lähtuvalt tehakse 4.tasandi keskuse (Valga linna) ja 3. tasandi keskuste (Otepää ja Tõrva linnad) vahel siiski vahet teenuste mitmekesisuse suunistes – üksnes 3. tasandi keskuse rolli täitvas paikkonnas ei ole regionaalsete teenuste olemasolu nõutud.

Kõigis kolmes teenuspiirkonnas on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest. Tõrva piirkonnas puudub ujula. Otepääl ei ole Töötukassa bürood.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitis-kaupade kauplus
Otepää linn	jah	jah	Pühajärve	jah	jah	jah	jah	jah
Tõrva linn	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Valga linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik päästekomando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Otepää linn	jah	jah	jah	
Tõrva linn	jah	jah	jah	jah
Valga linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Valgamaal on 4 kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 3. tasandi keskustele ka Puka. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Valgal 4, Tõrval 13, Otepääl 7 ja Pukal 5 paikkonda. Lisaks on piirkonna üldist elanike arvu ning kaugust teistest 2. tasandi keskustest arvesse võttes põhjendatud täiendavaks 2. tasandi keskuseks Valgamaal määrata ka Tsirguliina, mille piirkond ühendab 5 paikkonda.

Puka ja Tsirguliina 2. tasandi keskuste kliendibaasi prognoositav vähenemine oluliselt alla kohalike põhiteenuste üldistatud majandusliku otstarbekuse lävendit tähendab, et kõigi kohalike põhiteenuste säilitamine võib nõuda täiendavaid toetusi ja soodustingimusi.

Valga maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on teenuskeskusena (väiksem keskus, mis pakub esmavajalikke teenuseid väljaspool maakonna suuremaid keskusi) määratletud Puka, Hellenurme, Sihva, Keeni ja Sangaste (ühendatuna), Öru, Tsirguliina ja Laatre (ühendatuna), Hummul, Lüllemäe, Hargla ning Ala.

Käesoleva ettepaneku teiste tasandi teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumitele vastavad neist Puka ning kriteeriumi lähedane on Tsirguliina (koos Laatreaga) piirkond. Kliendibaasi vähesusest ning rahuldava kättesaadavuse tagamiseks piisavast lähedusest 2. või kõrgema taseme keskustele tulenevalt ei ole 2. tasandi keskusteks siinses ettepanekus määratud Hellenurme, Sihva, Keeni, Sangaste, Öru, Hummul, Lüllemäe, Hargla ja Ala.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Otepää linn	5100	4220	4509	3732	417	303	7	
Puka	2205	1825	1748	1446	172	125	5	
Tsirguliina	1838	1521	1376	1139	147	107	5	15,5
Tõrva linn	5677	4698	5677	4698	542	393	13	
Valga linn	13153	10884	13004	10761	1295	939	4	
<i>Prognoositav muutus Valgamaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		72%			

Kõigis viies maakonna 2. tasandi teenuskeskustes on kohalikud põhiteenused hästi kättesaadavad. Üksnes sotsiaalteenuste taristust on Otepääl ja Tsirguliinas puudu päevakeskus ning Tsirguliinas lisaks sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi väljak	Terviserada	Sportisaal
Otepää linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Puka	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tsirguliina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tõrva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Valga linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügi-koht	Sularaha automaat või postipank	Postipunkt või postikontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vaba-tahtlik pääste-üksus
Otepää linn	jah	jah	jah	jah	jah		jah	riiklik
Puka	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Tsirguliina	jah	jah	jah	jah			jah	
Tõrva linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Valga linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		riiklik

I tasandi teenuskeskused

Lisaks määratud II-IV tasandi keskustele täidab 1. taseme teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi 18 Valgamaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust ning kaugust teistest teenuskeskustest tehakse ettepanek määrata Valgamaal 1. tasandi teenuskeskusteks, kus tagatakse põhihariduse võimalused vähemalt I-II kooliastme ulatuses, lasteaiateenus ning elanikele isetegevuse ja sportimise võimalused vaba aja keskuse taristu abil, Sangaste, Hargla, Hellenurme, Hummuli, Taagepera (Ala) ja Lüllemäe.

Valga maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on kõik kuus määratud teenuskeskusena. Võttes arvesse paikkondade väiksest elanike arvu ning asukohta lähima II-IV tasandi keskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonnas on siinselt teenuskeskuste ettepanekust välja jäetud Keeni, Sihva ja Õru. Laatre on käsitletud kui Tsirguliina tugikeskus, kus võivad paikneda osa teenuspiirkonna teenuseid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Sangaste	1115	923	910	753	100	73	20,3
Hargla	771	638	771	638	71	51	30,8
Hellenurme	886	733	689	570	58	42	9,8
Hummuli	549	454	549	454	61	44	14,2
Taagepera	526	435	526	435	53	38	15,4
Lüllemäe	506	419	506	419	49	36	22,0
<i>Proгноositav muutus Valgamaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		72%		

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on Valgamaa 1. tasandi teenuskeskuses üldiselt olemas ja teenused kättesaadavad. Taageperal puudub noortekeskus, Sangastes rahvamaja ning Hummulis ja Hellenurmel spordisaal.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Hargla	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Hellenurme	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Hummuli	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Lüllemäe	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sangaste	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Taagepera	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Valgamaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Valga linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Otepää linn
	Tõrva linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Puka
	Tsirguliina
	1. tasandi teenuskeskused
	Sangaste
	Hargla
	Hellenurme
	Hummuli
	Taagepera
	Lüllemäe

4.14. Viljandimaa

IV tasandi teenuskeskused

Viljandimaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Viljandi linn. Viljandi 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 48 paikkonda, mis kõik kuuluvad Viljandi maakonda. Teenuspiirkonna elanike arv on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Viljandi linn	45773	38320	45773	38320	1246	951	48
<i>Prognoositav muutus Viljandimaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		76%		

Piirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu – Viljandis (riigi)gümnaasium, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor ja võistlusstaadion, keskuse lähedal kutsekool, haigla ja maakondlik tervisespordikeskus.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonahaigla	Pangakontor	Maakonnaraamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Viljandi linn	jah	Vana-Võidu	Jämejala	jah	jah	jah	Holstre-Polli Spordi- ja Puhkekeskused

Kõik elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omavad Viljandis regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti.

Piirkonna-keskus	EMTA teenindusbüroo	PPA teenindus	Maanteeameti liiklusregistri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Keskkonnaameti kontor	PRIA teenindusbüroo	Põllumajandusameti keskus
Viljandi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Viljandimaal on üks kriteeriumitele vastav 3. tasandi teenuskeskust – Viljandi linn, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemetega keskuste rolli. Viljandi linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 30 paikkonda.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Viljandi linn	35810	29979	33279	27860	981	748	30
<i>Prognoositav muutus Viljandimaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		76%		

Lisaks kriteeriumitele vastavale Viljandi linnale on kriteeriumi lähedase kliendibaasi suuruse ning kauguse alusel põhjendatud määrata Viljandimaal täiendavalt veel kaks 3. tasandi teenuskeskust – Suure-Jaani linn maakonna põhjaosas ning Abja-Paluoja ja Karksi-Nuia ühise Lõuna-Viljandimaa keskusena, milles kohalike kvaliteetteenuste kättesaadavus elanikele on tagatud keskuste vahel omavahel jagatuna.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv	Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskuselt
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang		
Abja-Paluoja linn	4252	3560	3613	3025	89	68	9	34,7
Karksi-Nuia linn	3212	2689	3212	2689	55	42	8	32,9
Suure-Jaani linn	6950	5818	4064	3402	173	132	13	24,3
<i>Prognoositav muutus Viljandimaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		76%			

Kõigis kolmes teenuspiirkondade keskusel on olemas valdav osa kohalikest kvaliteetteenustest. Arenguvajadusi on Suure-Jaani piirkonnas, kus puudub Töötukassa büroo, ujula ning ehituskaupade kauplus.

Piirkonna-keskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Abja-Paluoja linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Karksi-Nuia linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Suure-Jaani linn	jah	jah		jah	jah	jah	jah	
Viljandi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik päästekomando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Abja-Paluoja linn	jah	jah	jah	
Karksi-Nuia linn			jah	jah
Suure-Jaani linn	jah	jah	jah	
Viljandi linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Viljandimaal on seitse kliendibaasi kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – lisaks 3. tasandi keskustele ka Mustla, Viiratsi ja Võhma. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Viljandil 16, Suure-Jaanil 9, Abja-Paluoja ja Karksi-Nuial mõlemal 7, Mustlal 4 ja Viiratsil 3 paikkonda. Kõik piirkonnad on kliendibaasi ja selle prognoosi mõttes jätkusuutlikud vähemalt aastani 2030. Arvestades Viiratsi paiknemist vahetult Viljandi lähitagamaal, millisel juhul tagatakse teenuste hea kättesaadavus ka suuremas keskuslinnas, ning maakondlike konsultatsioonide tulemusi, soovitatakse kliendibaasi piisavusest hoolimata määrata Viiratsi madalama, 1. tasandi teenuskeskusena. Täiendavalt määratakse aga paikkondade kauguse argumentide tuginedes 2. tasandi keskuseks Kolga-Jaani (Viljandi 30 km, Põltsamaa 16,1 km).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Abja-Paluoja linn	4252	3560	3613	3025	306	258	7
Karksi-Nuia linn	3212	2689	3212	2689	292	246	7
Kolga-Jaani	1309	1096	1309	1096	133	112	2
Mustla	3326	2784	3326	2784	344	290	5
Suure-Jaani linn	6516	5455	5376	4501	540	454	9
Viiratsi-Viljandi	3461	2897	3160	2645	292	246	3
Viljandi linn	27592	23099	25699	21514	2341	1971	16
Võhma linn	2663	2229	2663	2229	237	200	4

Proгноositav muutus Viljandimaa rahvastikus (2030)	84%	84%	84%	
--	-----	-----	-----	--

Kõigis seitsmes maakonna 2. tasandi teenuskeskustes on kohalikud põhiteenused hästi kättesaadavad. Probleemseim on päevakeskuse teenus.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Autokütuse müügikoht	Sularaha-automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtu-koht	Päeva-keskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vaba-tahtlik pääste-üksus
Abja-Paluoja linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Karksi-Nuia linn	jah	jah	jah	jah	jah			
Kolga-Jaani	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Mustla	jah	jah	jah	jah	jah	jah		
Suure-Jaani linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Viljandi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah		riiklik
Võhma linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Terviserada	Sportisaal
Abja-Paluoja linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Karksi-Nuia linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kolga-Jaani	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Mustla	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Suure-Jaani linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Viljandi linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Võhma linn	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

I tasandi teenuskeskused

Esimese taseme teenuskeskuse minimaalse kliendibaasi kriteeriumi täidab 34 Viljandimaa paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust. Neist teenuste rahuldava kättesaadavuse tagamisel on olulised 10 keskust: Mõisaküla, Viiratsi, Kõo, Halliste, Tännassilma, Olustvere, Vastsemõisa ja Paistu vajadus tuleneb nende kontsentreerunud teenusvajadusest ning Kõpu ja Leie vajadus suuremast kaugusest kõrgema tasandi keskustest.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Viiratsi	2821	2362	268	224	3,2
Mõisaküla	1279	1071	97	81	12,0
Halliste	1267	1061	127	107	7,2
Olustvere	1260	1055	135	114	6,3
Tänassilma	1135	950	93	78	15,7
Kõo	1014	849	83	70	10,8
Vastsemõisa	966	809	111	93	11,4
Paistu	951	796	113	95	12,4
Kõpu	704	589	73	61	19,7
Leie	495	414	41	35	29,3

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on olulistes 1. tasandi teenuskeskustes käesoleval ajal valdavalt olemas. Leies puuduvad rahvamaja ja noortekeskus, Tänassilmas noortekeskus. Vastsemõisa piirkonna (põhi)kool paikneb Vastsemõisa asulast 5 km kaugusel Kildul, mis piirkonna elanikele teenuse kättesaadavuse tagamiseks on ebasobiv asukoht. Suure-Jaani vald on kaalumas asukoha muutmist Vastsemõisa kasuks.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noorte-keskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatu-kogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Halliste	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kõo	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Kõpu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Leie	jah	jah	jah			jah	jah	jah
Mõisaküla	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Olustvere	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Paistu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tänassilma	jah	jah	jah		jah	jah	jah	jah
Vastsemõisa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Viiratsi	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Kokkuvõte: Viljandimaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Viljandi linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Abja-Paluoja linn
	Karksi-Nuia linn
	Suure-Jaani linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Mustla
	Võhma linn
	Kolga-Jaani
	1. tasandi teenuskeskused
	Viiratsi
	Mõisaküla
	Halliste
	Olustvere
	Tänassilma
	Kõo
	Vastsemõisa
	Paistu
	Kõpu
	Leie

4.15.Võrumaa

IV tasandi teenuskeskused

Võrumaal on üks kriteeriumitele vastav 4. tasandi teenuskeskus - Võru linn. Võru 4. tasandi teenuskeskuse rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga) kuulub 54 paikkonda, millest 47 asub Võru maakonnas ja 7 Põlva maakonnas. Teenuspiirkonna elanike arv ning teiste sama teenuskeskuste mõju arvestav potentsiaalne kliendibaas on piisav 4. tasandi teenuskeskuse rolli jätkusuutlikuks täitmiseks aastani 2030.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Võru linn	37392	30984	32390	26839	1077	827	54
<i>Prognoositav muutus Võrumaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		77%		

Kaks Võrumaa paikkonda (Kaika ja Kobela) kuulub Valga 4. tasandi teenuskeskuse piirkonda.

Võru maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Võru määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning seda toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) maakonna tõmbekeskuseks (koos Antslaga). Käesolev ettepanek on kooskõlaline maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega.

Piirkonnas on olemas kõigi olulisemate regionaalsete teenuste osutamiseks vajalik taristu - piirkonnakeskuses, (riigi)gümnaasium, maakonnaraamatukogu, maakondlik kultuurikeskus, pangakontor; mujal piirkonnas keskuse lähedal maakonnahaigla (Meegomäe) ja kutsekool (Väimela) ning mõistlikul kaugusel keskusest maakondlik tervisespordikeskus (Haanja).

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kutsekool	Regionaal- ja maakonna-haigla	Pangakontor	Maakonna raamatukogu	Võistlusstaadion	Tervisespordikeskus
Võru linn	jah	Väimela	Meegomäe	jah	jah	jah	Võru Spordikeskuse Kubija suusabaas, Haanja Puhke-ja Suusakeskus

Valdav osa elanikele ja asutustele suuremas mahus teenuseid osutavatest riigiasutustest omab Võrus regionaalset struktuuriüksust või teeninduspunkti. Piirkonnast väljas (Tartus) asub Haigekassa teenindusbüroo.

Piirkonnakeskus	EMTA teenindusbüroo	PPA teenindus	Maanteeameti liiklusregistri büroo	Töötukassa osakond	SKA kliendi-teenindus	Haigekassa kliendi-teenindusbüroo	Keskonn ameti kontor	PRIA teenindusbüroo	Põllumajandusameti keskus
Võru linn	jah	jah	jah	jah	jah	Tartus	jah	jah	jah

III tasandi teenuskeskused

Võrumaal on kaks kriteeriumitele vastavat 3. tasandi teenuskeskust – lisaks Võru linnale, mis 4. tasandi keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemetega keskuste rolli, ka Antsla linn.

Võru linna 3. tasandi teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 31 paikkonda (neist 5 Põlvamaal) ja Antsla piirkonda 11 paikkonda. Antsla linnal võib rahvastikuprotsesside jätkudes kliendibaasi prognoosist lähtuvalt muutuda järjest raskemaks 3. tasandi teenuskeskuste rolli täitmine, mis eeldab arvestuslikult vähemalt 4-4,5 tuhat elanikku teenuspiirkonnas – osutada elanikele kõiki kohalikke teenuseid, sealhulgas kvaliteetteenuseid.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Antsla linn	4662	3863	4458	3694	103	79	11
Võru linn	28486	23604	27053	22417	802	616	31
<i>Prognoositav muutus Võrumaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		77%		

Võru maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on Võru määratletud kui maakonnakeskus (keskus, kus asub kõige enam teenuseid, samuti töökohti) ning Antsla kui tugitoimepiirkonna keskus (keskus, mis pakub maakonnakeskusega võrreldavat hulka teenuseid, kuid mis on väiksem rahva arvult, samuti töökohtade arvult ja toimepiirkonna ulatuselt). Maakonnaplaneeringut toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) on Võru ja Antsla käsitletud kui samal toimepiirkondade tasemel asuvad keskused. Erinevalt maakonnaplaneeringut toetavast analüüsist (Kamenjuk, 2014) käsitletakse siinses ettepanekus Võru linna ja Antsla linna asustussüsteemis erineval tasemel asetsevate keskustena. Maakonnaplaneeringu eskiisi lahendusega on käesolev ettepanek

kooskõlaline selles osas, mis puudutab (toime)piirkondade erinevat ulatust ning kohalike teenuste mitmekesisust. Teenuse liigituse ja teenusekeskuste hierarhia üldmetoodikast lähtuvalt tehakse 4.tasandi keskuse (Võru linn) ja 3. tasandi keskuse (Antsla linn) vahel siiski vahet teenuste mitmekesisuse suunistes – üksnes 3. tasandi keskuse rolli täitvas paikkonnas ei ole regionaalsete teenuste olemasolu nõutud.

Võru teenuspiirkonnas on olemas kõik kohalikud kvaliteetteenused ning Antsla piirkonnas on puudu üksnes ujula, mille majandusliku tasuvuse piir ongi oluliselt kõrgem kui üldine 3. tasandi teenuspiirkonna elanike arvu kriteerium (eeldab olulist avaliku sektori doteerimist).

Piirkonnakeskus	Gümnaasium	Kultuuri-keskus	Ujula	Esma-tasandi tervishoiu-keskus (perearst)	Hambaravi-kabinet	Apteek	Hooldekodu eakatele	Ehitus-kaupade kauplus
Antsla linn	jah	jah		jah	jah	jah	jah	jah
Võru linn	jah	jah	Väimelas	jah	jah	jah	jah	jah

Piirkonnakeskus	Kiirabijaam (brigaadi asukoht)	Riiklik päästekomando	Politsei- või konstaabli-jaoskond	Töötukassa büroo
Antsla linn	jah	jah	jah	jah
Võru linn	jah	jah	jah	jah

II tasandi teenuskeskused

Võrumaal on viis kriteeriumitele vastavat 2. tasandi teenuskeskust – Võrule ja Antslale lisanduvad Rõuge, Vastseliina ning Väimela-Parksepa. Teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Võru 12, Antslal 11, Rõugel ja Vastseliinal 10 paikkonda. Väimela-Parksepa paikkond vastab iseseisvana suuruse kriteeriumile. Kliendibaasi prognoosi alusel langeb aastaks 2030 2. tasandi teenuskeskuste üldistatud mahukriteeriumite minimaalsest piirväärtusest (vähemalt 1500 elanikku piirkonnas) alla üksnes Väimela-Parksepa.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Antsla linn	4662	3863	4577	3792	446	366	11
Rõuge	1913	1585	1913	1585	163	134	5
Vastseliina	2559	2120	2559	2120	197	162	10
Võru linn	20363	16873	18126	15020	1710	1404	12
Väimela-Parksepa	1719	1424	1719	1424	164	135	1
<i>Prognoositav muutus Võrumaa rahvastikus (2030)</i>	83%		83%		82%		

Arvestades teenuspiirkondade olemasolevat ja potentsiaalset kliendibaasi arvestuslikku suurust tehakse ettepanek määrata Võrumaal täiendavalt 2. tasandi teenuskeskusteks Sõmerpalu ja Lasva. Mõlemasse piirkonda kuuluvate paikkondade elanike arv ületab seejuures mahukriteeriumi läve, kuid keskuse kliendibaasi nõrgestab paikkondade kuulumine ka Võru linna kui kohalikke põhiteenuseid osutava teenuskeskuse vahetusse mõjualasse. Kohalike põhiteenuste rahuldava kättesaadavuse tagamiseks Võrumaal on lisaks vajalik 2. tasandi teenuspiirkond määrata ja välja kujundada maakonna edelaosas – keskustega Varstus ja Mõnistes.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Sõmerpalu	1753	1472	1415	1188	160	131	12,8
Lasva	1567	1316	1154	969	127	105	12,0
Varstu	1008	846	1008	846	90	74	32,9
Mõniste	838	704	838	704	81	67	37,6
<i>Prognoositav muutus Võrumaa rahvastikus (2030)</i>	84%		84%		82%		

Võru maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) on teenuskeskusena (väiksem keskus, mis pakub esmavajalikke teenuseid väljaspool maakonna suuremaid keskusi) määratletud Vastseliina, Meremäe, Misso, Haanja, Rõuge, Lasva, Kääpa, Väimela, Parksepa, Sõmerpalu, Kobela, Varstu, Mõniste, Kuutsi.⁶ Käesoleva ettepaneku teiste tasandi teenuskeskuse kriteeriumitele vastavad neist Vastseliina, Rõuge ning Väimela-Parksepa ühiselt. Samuti sisaldab ettepanek Sõmerpalu ja Lasvat. Varstu ja Mõniste suudavad kõiki kohalikke põhiteenuseid jätkusuutlikul moel osutada ühiselt ning sellest tulenevalt on vajalik nende käsitlemine ühise piirkonnana – kohalike põhiteenuste olemasolu tuleb tagada teenuspiirkonnas, mitte mõlemas keskuses. Kliendibaasi vähesusest ning rahuldava kättesaadavuse tagamiseks piisavast lähedusest kõrgema taseme keskustele tulenevalt ei ole 2. tasandi keskusteks siinses ettepanekus määratud Meremäe, Misso, Haanja, Kääpa, Kobela ja Kuutsi paikkondi-piirkondi.

Kõigis 2. tasandi keskustes on kohalikud põhiteenused hästi kättesaadavad. Probleemseimateks teenusteks on päevakeskuse teenus ning sularaha kättesaadavuse teenus. Olulisteks arenguvajadusteks on ka noortekeskus Sõmerpalus.

⁶ Võru maakonnaplaneeringut toetavas analüüsis (Kamenjuk, 2014) määratletud alama astme keskuste ehk teeninduskeskuste, „mille roll erinevate avaliku ja erasektori teenuste pakkumisel ja asustuse sõlmkohana on siiski olemas“, valik on kitsam. Põhivalikust on välja jäetud Lasva, Sõmerpalu, Mõniste, Kääpa, Kobela ja Kuutsi, koos on käsitletud Parksepat ja Väimelat.

Teenuspiirkonna keskus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordiväljak	Terviserada	Spordisaal
Lasva	jah	jah	jah	jah	jah	jah		jah
Mõniste	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Rõuge	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Sõmerpalu	jah	jah		jah	jah	jah		jah
Varstu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Vastseliina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Väimela-Parksepa	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Auto-kütuse müügikoht	Sularaha-automaat või postipank	Postipunkt või postkontor	Sotsiaaltöötaja vastuvõtukoh	Päevakeskus	Politsei-ametniku vastuvõtu asukoht	Vabatahtlik päästeüksus
Lasva	jah			jah	jah		jah	jah
Mõniste	jah	jah		jah	jah	jah	jah	riiklik
Rõuge	jah	jah	jah	jah	jah		jah	jah
Sõmerpalu	jah			jah	jah		jah	
Varstu	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	
Vastseliina	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	riiklik
Väimela-Parksepa	jah			jah		jah		

I tasandi teenuskeskused

Esimese tasandi teenuskeskuse kliendibaasi kriteeriumi täidab Võrumaal 25 paikkonda või nende omavahel seotud väiksemat kooslust, millest teenuste kättesaadavuse rahuldava taseme tagamisel on olulised veel kolm keskust, mille kaugus teistest keskustest (Misso) või kliendibaasi suuruse ja kauguse kombinatsioon (Haanja ja Meremäe) muudab vajalikuks ja põhjendatuks sageli kasutatavate kohalike põhiteenuste (põhihariduse I-II kooliaste, lasteaed, vaba aja keskus) osutamise neis. Harvemini kasutatavate kohalike teenuste kättesaadavus on nende piirkondade elanikele tagatud lähimas 2. tasandi teenuskeskuses – Haanja puhul Võrus ja Rõuges, Meremäe ja Misso puhul Vastseliinas.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Haanja	982	825	982	825	88	72	15,1
Meremäe	888	746	888	746	74	61	11,8
Misso	576	484	576	484	36	30	18,7

Sagedamini kasutatavate kohalike põhi- ja lihtteenuste taristu on kolmes tugikeskuses käesoleval ajal olemas, üksnes Meremäel puudub rahvamaja.

Teenuspiirkonna keskus	Toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	Lasteaed	Põhikool	Noortekeskus või noortetuba	Rahvamaja	Raamatukogu	Välispordi-väljak	Spordisaal
Haanja	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Meremäe	jah	jah	jah	jah		jah	jah	jah
Misso	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Võru maakonnaplaneeringu eskiisis (Hendrikson ja Ko, 2015) teenuskeskustena määratud asulatest ei sisalda käesolev ettepanek ühelgi teenuskeskuse tasandil seega Kääpa, Kobela ja Kuutsi asulaid, mille väike elanike arv ning asend suuremate keskuste läheduses sellist vajadust ei loo.

Kokkuvõte: Võrumaa teenuskeskuste hierarhia

4. tasandi teenuskeskused	
Võru linn	
	3. tasandi teenuskeskused
	Antsla linn
	2. tasandi teenuskeskused
	Lasva
	Rõuge
	Sõmerpalu
	Varstu/Mõniste
	Vastseliina
	Väimela-Parksepa
	1. tasandi teenuskeskused
	Haanja
	Meremäe
	Misso

5 VIIDATUD ALLIKAD

ASG (2012): Accessibility Statistics Guidance, 2012. Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/230789/accessibility-statistics-guidance.pdf , vaadatud 21.03.2015.

Accessibility planning methods (2008): NZ Transport Agency Research Report 363, October 2008

Ambulance care (2013): Ambulance care in Europe, Ambulancezorg Nederland, 2003. Kättesaadav: <http://www.eena.org/uploads/gallery/files/pdf/report-ambulancecare-in-europe-jan-2010%20%281%29.pdf>, vaadatud 21.03.2015.

Andersson, T., Varbrand, P. Petersson, S. (2004): Dynamic Ambulance Relocation for a Higher Preparedness. <http://webstaff.itn.liu.se/~toban/opal-dsi2004-2.pdf> Vaadatud: 22.03.2015

AS (2014a): Accessibility Statistics 2011, Department for Transport. Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/9083/accessibility-statistics-2011.pdf Vaadatud: 21.03.2015

AS (2014b): Accessibility Statistics 2013, Department for Transport. Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/357713/accessibility-statistics-2013.pdf Vaadatud: 21.03.2015

BEA (1998): Basic Education Act 628/1998 Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf> Vaadatud: 22.03.2015

Björnstig, Ulf (2004): Pre-hospital emergency care in Sweden: with Special Emphasis on Care of Traffic Victims. IATSS Research, Vol.28 No.2, 24–31

Darba grupas (2011): Darba grupas „Par priekšlikumu izstrādi pašvaldību lomas stiprināšanai primārajā veselības aprūpē un veselības veicināšanā” gala ziņojums. http://www.vm.gov.lv/images/userfiles/phoebe/ministrija_sabiedribas_lidzdaliba_ab75e1a6c38b637dc22573d800293aaa/gala_zinojums_22122011.pdf Vaadatud 22.03.2015

Dfp (2010): Rate exemption for ATMs in rural areas: Policy evaluation; Rating policy divisjon Dfp. Kättesaadav: http://www.dfpni.gov.uk/rating-review/rural_atm_policy_evaluation.pdf_64kb_.pdf Vaadatud: 23.03.2015

Halden, Derek (2009): 10 Years of Accessibility Planning in the UK – What Has Been Achieved? Kättesaadav: http://www.isemoa.eu/docs/reporting/good_practice/infodocs/10_years_Of_Accessibility_Planning_in_the_UK_-_What_has_been_Achieved.pdf

Halden, Derek (2011): The Use and Abuse of Accessibility Measures in UK Passenger Transport Planning. Research in Transportation Business & Management. Volume 2, 12–19.

HCOFA (2006): Health care organization and financing arrangements; Cabinet Regulations No 1046. Kättesaadav: <http://likumi.lv/doc.php?id=150766> Vaadatud 22.03.2015

Jordan, H; Roderick, P; Martin, D; Barnett, S. (2004): Distance, rurality and the need for care: access to health services in South West England. *International Journal of Health Geographics*, **3**:21

Jurevica, Ilze (2012): Role of small and medium sized urban areas in territorial development... (2012). Kättesaadav: http://www.espon.public.lu/fr/actualites/2014/12/Retour-sur-la-conference-_Les-petites-et-moyennes-ville-luxembourgeoises-en-Europe-_-_-Defis-et-Opportunités/Presentation-de-Jurevica.pdf Vaadatud: 22.03.2015

Kaskisaari, Marja; Tammelin, Mia; Hirvonen, Johanna; Hämeenaho, Pilvi; Ilmarinen, Katja & Vartiainen, Anssi (2010): Kuntalaisten arvioita sosiaalipalveluista – ParasSos-tutkimus Keski-Suomen yhdeksän kunnan alueella. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Kytö, Hannu; Aatola, Leena; Tuorila, Helena & Lehtinen, Anna-Riitta (2003): Kauas kaikki karkaa – vai karkaako? Julkaisuja 14/2003. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Morris, J. M.; Dumble, P.L. and Wigan, M. R. (1979): ACCESSIBILITY INDICATORS FOR TRANSPORT PLANNING. *Transport Research* Vol. 13A. PP. 91-109

Mäntylä, Miia (2003): Unohdetun kansan haaveet: asukkaiden näkemyksiä maaseudun palvelujen tärkeydestä. Levón-instituutin tutkimuksia 104. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti.

Neutens, Tijs (2015): Accessibility, equity and health care: review and research directions for transport geographers. *Journal of Transport Geography* 43, 14–27

Nordbeck, Ola Erik et al. (2011): Access to emergency hospitals – an operative case study for testing gridded population data. Kättesaadav: <http://www.efgs.info/geostat/1B/frontpage/geostat1b-access-to-hospitals> Vaadatud: 22.03.2015

Nutley, Stephen (2003): Indicators of transport and accessibility problems in rural Australia. *Journal of Transport Geography* 11, 55–71

Páez, Antonio; Scott, Darren M. and Morency, Catherine (2012): Measuring accessibility: positive and normative implementations of various accessibility indicators. *Journal of Transport Geography* 25, 141–153

PAL (2014): Partnership Agreement for the European Union Investment Funds Programming Period 2014 – 2020. Kättesaadav: http://www.esfondi.lv/upload/Planosana/FMPlans_230714_PA_updated_17.12.2014.pdf Vaadatud: 22.03.2015

PONR (2014): The Post Office Network Report. Kättesaadav: http://corporate.postoffice.co.uk/sites/default/files/network%20report_2014.pdf Vaadatud: 22.03.2015

PSA (2011): Postal Services Act. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/5/section/11>

Rehunen, Antti; Rantanen, Manu; Lehtola, Ilkka; Hiltunen, Mervi (2012): Palvelujen saavutettavuus muutoksessa. Helsinki. HELSINGIN YLIOPISTO RURALIA-INSTITUUTTI RAPORTTEJA 88. Kättesaadav: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja88.pdf> Vaadatud: 23.03.2015

Riktlinjer (2014): Riktlinjer för kommersiell service i Norrbottens län, Länsstyrelsen Norrbotten. Kättesaadav: <http://webstaff.itn.liu.se/~toban/opal-dsi2004-2.pdf> Vaadatud: 22.03.2015

RPOP (2012): Rural policy operational programm 2012-2015; Ministry of Employment and Economy. Kättesaadav: https://www.tem.fi/files/34800/TEMjul_47_2012_web.pdf Vaadatud: 16.03.2015

RPP (2013): Reģionālās politikas pamatnostādņu 2013.–2019. gadam kopsavilkums. Kättesaadav: http://varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/att_planosanas_dok//pamatnostadnes.pdf. Vaadatud: 22.03.2015

SDSL (2010): Sustainable Development Strategy of Latvia 2030. http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/dokumenti/pol_doc//LIAS_2030_en.pdf Vaadatud: 22.03.2015

SeGi (2013): SeGI Indicators and perspectives for services of general interest in territorial cohesion and development Scientific Report | Version 25/5/2013 ESPON & Royal Institute of Technology (2013)

STKL (2009) Kansalaisbarometri 2009 – Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Parasuudistuksesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

ZIŅOJUMS, GALA (2011): SABIEDRISKĀ TRANSPORTA MARŠRUTA TĪKLA OPTIMIZĀCIJAS IESPĒJAS VIDZEMĒ, ŅEMOT VĒRĀ IEDZĪVOTĀJU VAJADZĪBAS UN SABIEDRISKĀ TRANSPORTA PAKALPOJUMU SNIEDZĒJU IESPĒJAS. Iepirkums, id.nr. VPR/2011/8/ESF (31.10.2011. Iepirkuma līgums Nr.1-26/85). Rīgas Tehniskā universitāte; Rīga (2012). Kättesaadav: http://www.vidzeme.lv/upload/lv/Regionalie_petijumi/gala_zinojums.pdf Vaadatud 22.03.2015

Zitting, Joakim; Ilmarinen, Katja (2010): Missä on lähipalvelu? Lähipalvelukäsitteen määrittely ja käyttö julkisissa asiakirjoissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Raportti 43/2010. Helsinki

Tillgänglighet (2013): Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2012. Kättesaadav: <http://www.tillvaxtanalys.se/sv/publikationer/rapportserien/rapportserien/2013-03-15-tillganglighet-till-kommersiell-och-offentlig-service-2012.html> Vaadatud: 22.03.2015

Utredningen (2014): Utredningen om Stöd till kommersiell service i särskilt utsatta glesbygdsområden (2014). Kättesaadav: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/24/55/23/f3024165.pdf> Vaadatud: 22.03.2015

Wernerheim, C. Michael (2010): The tendency of advanced services to co-locate. and the implications for regional government policy, The Service Industries Journal, 30:5, 731-748

5.1. Maakonnaplaneeringu koostamise alused

- 1) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.
- 2) Ekspertarvamus „Sotsiaalsed ja kultuurilised mõjud maakonnaplaneeringute keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisel“ Pille Metspalu. Detsember 2013
- 3) EKSPERTARVAMUS MAJANDUSLIKE MÕJUDE HINDAMISEST MAAKONNAPLANEERINGUTE JA NENDE KSH KOOSTAMISEL. Rivo Noorkõiv ja Kaur Lass, 2014. OÜ Geomedia, OÜ Head.
- 4) EKSPERTHINNANG. Planeerimissuuniste vajalikkuse kohta Eestis asustuse arengu suunamise valdkonnas. Kadri Leetmaa, 2012
- 5) Esmatasandi tervishoiuteenuste geograafilise kättesaadavuse vajaduse hindamine ja esmatasandi tervishoiuteenuste optimaalse korralduse mudeli loomine. Esmatasandi terviseteenuste vajaduse mudelid ja esmatasandi tervisekeskuste võrgustik Eestis. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE
- 6) Juhend toimepiirkondade käsitlemiseks maakonnaplaneeringutes. Tallinnas, 5.06.2013.
- 7) Lääne maakonna tõmbekeskuste määratlemine. OÜ Hendrikson & Ko, 2012
- 8) Maakondade sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringute metoodilised juhendmaterjalid (Siseministeerium 2005-2007)
- 9) Omavalitsuskorralduse reformi seaduse eelnõu seletuskiri, 2013
- 10) Soovitused sotsiaalse taristu erinevate aspektide käsitlemiseks maakonnaplaneeringus. Koppa, 2014
- 11) Toimepiirkondade määramine. Siseministeerium, Statistikaamet 2014
- 12) UURING: „ASUSTUSE ARENGU SUUNAMISE ÜLESANDE LAHENDAMISE VÕIMALUSED MAAKONNAPLANEERINGUS“. Renee Puusepp ja Toomas Paaver, 2014, Eesti Kunstiakadeemia
- 13) Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“. Kehtestatud Vabariigi Valitsuse poolt 30.08.2012. aasta korraldusega nr 368.

5.2. Teenuste korraldamist reguleerivad õigusaktid

- 1) Apteegiteenuse osutamise tingimused ja kord. Sotsiaalministri määrus. Vastu võetud 17.02.2005 nr 24
- 2) Avaliku konkursi kord perearsti nimistu moodustamise õiguse andmiseks. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 29.11.2001 nr 112
- 3) Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelu. Vabariigi Valitsuse määrus Vastu võetud 27.12.2013 nr 188
- 4) Eesti Vabariigi haridusseadus. Vastu võetud 23.03.1992
- 5) Haigla liikide nõuded. Sotsiaalministri 19.08.2004. a määrus nr 103
- 6) Haiglavõrgu arengukava. Vabariigi Valitsuse määrus. Vastu võetud 02.04.2003 nr 105
- 7) Iseseisvalt osutatavate ämmaemandusabi tervishoiuteenuste loetelu. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 19.03.2010 nr 22
- 8) Kaugliinilubade väljastamise kaalutluspõhimõtted. MA kk nr 209/2009
- 9) Kiirabi rahastamise kord (sotsiaalministri määrus)
- 10) Kiirabi, haiglate ning päästeasutuste ja politsei kiirabialase koostöö kord
- 11) Kiirabibrigaadi koosseisu ja varustuse nõuded ning tööjuhend (sotsiaalministri määrus)
- 12) Koduõppe ja haiglaõppe tingimused ja kord. Haridus- ja teadusministri määrus. Vastu võetud 11.08.2010 nr 40
- 13) Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseisu kinnitamine. Vastu võetud 06.12.1999 nr 58
- 14) Koolieelse lasteasutuse seadus. Vastu võetud 18.02.1999
- 15) Maanteeameti Ühistranspordi osakonna põhimäärus
- 16) Määrus, mis käsitleb avaliku reisijateveoteenuse osutamist raudteel ja maanteel. EÜ nr 1370/2007
- 17) Noorsootöö seadus RT I 2010, 44, 262
- 18) Nõuded haiglavälise eriarstiabi osutamiseks vajalikele ruumidele, sisseseadele ja aparatuurile. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 25.01.2002 nr 25
- 19) Nõuded perearsti tegevuskoha ruumidele, sisseseadele ja aparatuurile. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 29.11.2001 nr 116
- 20) Nõuded universaalse postiteenuse osutamiseks kasutatavatele juurdepääsupunktidele ja nende paiknemisele
- 21) Nõuded õendusabi iseseisvaks osutamiseks vajalikele ruumidele, sisseseadele, aparatuurile, töövahenditele ja ravimitele. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 13.08.2010 nr 56

- 22) Nõuded ämmaemandusabi iseseisvaks osutamiseks vajalikele ruumidele, sisseseadele, aparatuurile ja töövahenditele. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 19.03.2010 nr 23
- 23) Perearsti ja temaga koos töötavate tervishoiutöötajate tööjuhend. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 06.01.2010 nr 2
- 24) Perearsti nimistu moodustamise, muutmise ja võrdlemise alused ja kord ning perearsti nimistute piirarv. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 07.12.2012 nr 47
- 25) Perearsti nimistute piirarv. Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 04.08.2005 nr 93
- 26) Politsei ja piirivalve seadus
- 27) Politsei- ja Piirivalveameti ametiruumide sisekorra eeskiri
- 28) Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus
- 29) Politsei- ja Piirivalveameti teenistuskohdade koosseis
- 30) Politseiametniku ning Politsei- ja Piirivalveameti kõrgema ametniku kutsesobivusnõuded, nende kontrollimise tingimused ja kord
- 31) Postiseadus
- 32) Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Vastu võetud 09.06.2010
- 33) Päästeseadus
- 34) Päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö kord
- 35) Rahvaraamatukogu seadus. Vastu võetud 12.11.1998
- 36) Rahvaraamatukogu töökorralduse juhend. Kultuuriministri määrus. Vastu võetud 12.07.2004 nr 9
- 37) Ravikindlustuse seadus. Vastu võetud 19.06.2002 RT I 2002, 62, 377
- 38) Ravimiseadus. Vastu võetud 16.12.2004
- 39) Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord. VV määrus 06.02.2015 nr 16.
- 40) Riigieelarvest rahastatavate kiirabibrigaadide arv (sotsiaalministri määrus)
- 41) Riikliku ühistranspordiregistri asutamine ja registri põhimäärus. VV määrus nr 80.
- 42) Spordiseadus. Vastu võetud 06.04.2005.
- 43) Sõitjate bussiliiniveo, bussijuhuveo, taksoveo ja pagasiveo üldeeskiri. MKM määrus nr 141.
- 44) Teenindustaseme soovituslikud normid avalikule kohalikule liiniveole. TSM määrus nr 41
- 45) Tervisekaitsenõuded koolidele. Vastu võetud 30.05.2013 nr 84
- 46) Tervisekaitsenõuded koolieelse lasteasutuse maa-alale, hoonetele, ruumidele, sisustusele, sisekliimale ja korrashoiule. Vastu võetud 06.10.2011 nr 131
- 47) Tervishoiuteenuste korraldamise seadus. Vastu võetud 09.05.2001
- 48) Tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja ravijärjekorra pidamise nõuded Sotsiaalministri määrus Vastu võetud 21.08.2008 nr 46

49) Vedelkütuse seadus

50) Ühistranspordi seadus. Riigikogu seadus.

51) Ühistranspordi toetamise ja ühistranspordi toetusraha tagasimaksmise kord. TSM määrus nr 52.

5.3. Teenuste kvaliteedinõudeid täpsustavad juhised ja juhendid

- 1) Apteegiteenuse kvaliteedijuhis (2012) Eesti Apteekrite Liit.
- 2) Eesti perearstipraksiste kvaliteedijuhend (2009). Eesti Perearstide Selts
- 3) Kiirabiteenuse kvaliteedistandard ja indikaatorid osutatud kiirabiteenuse kvaliteedi hindamiseks. Hospitaliseerimist mitte-eeldavad juhtumid
- 4) Koduõenduse tegevusjuhend (2004). EESTI ÕDEDE LIIT, EESTI HAIGEKASSA, EESTI GERONTOLOOGIA JA GERIAATRIA ASSOTSIATSIOON
- 5) Kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuste soovituslikud juhised. Hooldusteenus. Sotsiaalministeerium: 5.8.2014
- 6) Kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuste soovituslikud juhised. Sotsiaalnõustamisteenus. Sotsiaalministeerium: 5.8.2014
- 7) Kvaliteediindikaatorid osutatud kiirabiteenuse kvaliteedi hindamiseks. Hospitaliseerimist eeldavad juhtumid
- 8) Käsiraamat „Kogukonnateenused külas“. Liikumine Kodukant, 2006
- 9) Noorsootõtaja kutse-eesitika Hea Tava
- 10) Noortekeskuste Hea Tava – Abimaterjal noortekeskuse asutamisel, arendamisel, toetamisel ja koostöösse kaasamisel, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, 2013
- 11) Pereõe tegevusjuhend (2008). Tallinna Perearstide Selts
- 12) Piirkondliku politseitöö juhend. KINNITATUD PPA 380, 22.12.2014. Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkirja „Piirkondliku politseitöö juhend“ lisa
- 13) Päästeteenuste kirjeldused
- 14) Õendushoolduse osutamise nõuded (2007). EESTI HAIGEKASSA, EESTI GERONTOLOOGIA ja GERIAATRIA ASSOTSIATSIOON, HOOLDUSRAVI OSUTAJATE ÜHENDUS, EESTI ÕDEDE LIIT

5.4. Teenuste korraldamist suunavad arengukavad

Eesti Haiglavõrgu Arengukava 2002

Eesti kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamise arengukava aastani 2030, ettepanek aastast 2008

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus 2009 – RAAMATUKOGUD. Eesti Konjunktuuriinstituut

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030 (Kultuuriministeeriumi ja spordiorganisatsioonide poolt ette valmistatud dokument sai 18. detsembril 2014 valitsuse heakskiidu ja on Riigikogus menetlemisel)

Eesti tervishoiu arengusuunad aastani 2020 (2014)

Eesti turvalisuspoliitika aastani 2015

Esmatasandi tervishoiu arengukava aastateks 2009 – 2015 (2009)

Hambaravi eriala arengukava aastani 2020 (2012).

KAHEKSA SAMMU INIMESE TERVISE HEAKS. Eesti õenduse ja ämmaemanduse arengustrateegia 2011–2020 (2011)

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. Riigikogu otsus Vastu võetud 12.02.2014

Liikumisharrastuse arengukava 2011–2014 (2010). Kultuuriministeerium

Majandusaasta aruanne 2013. Siseministri valdkond ja regionaalministri valdkond

Ministeeriumide ja nende valitsemisala riigiasutuste 2014. aasta tegevuskavad

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020

Peremeditsiini eriala arengukava aastani 2020 (2012)

Politsei- ja Piirivalveamet - koostöös loome turvalisust

PPA liiklusjärelvalve tegevuste 2015. aasta plaan

PPA usaldusnäitajad kogu Eesti kohta 2010-2014

Prefektuuride teeninduste soovitusindeksi uuring

Päästeameti strateegia 2015-2025

Päästekomandode ümberkorralduste kava (2012)

Rahvamajade seaduse kontseptsioon (2007) Eesti Rahvamajade Ühing.

Rahvastiku Tervise Arengukava 2009-2020

Ravimiameti arengustrateegia 2015–2018

Ravimipoliitika alused (2013). Sotsiaalministeerium

Siseturvalisuse arengukava 2015-2020

Siseturvalisuse arengukava 2015–2020 koostamise ettepanek

Turvalisuspoliitika 2014

5.5. Teenuste korraldamist ja arendamist käsitlevad analüüsid ja uuringud

KVALITEETSE JA JÄTKUSUUTLIKU APTEEGITEENUSE KÄTTESAADAVUSE TAGAMISEST LÄHTUVALT ÕIGUSKANTSLERI ETTEPANEKUST NR 20 ÜLDAPTEEGI TEGEVUSLOA VÄLJAANDMISE JA MUUTMISE PIIRANGU KOHTA. RIIGIKOGU XII SOTSIAALKOMISJON: RAPORT (2013).

Abikaugetes piirkondades päästealase ennetustöö, ohutusjärelvalve ning päästetöö teenuste optimaalsete osakaalude määratlemine ja sellealase planeerimismudeli väljatöötamine (2012-2013, RAKE)

Eesti põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu analüüs aastaks 2020, Praxis, 2014

Eesti põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu analüüs aastaks 2020. Praxis 2014

Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2012;

Elanike hinnangud politseinike ja piirivalvurite tööle 2014

ELANIKE HINNANGUD TERVISELE JA ARSTIABILE 2012 (GfK Custom Research Baltic, 2013)

Esmatasandi tervishoiuteenuste geograafilise kättesaadavuse vajaduse hindamine ja esmatasandi tervishoiuteenuste optimaalse korralduse mudeli loomine. Tartu Ülikool (2015)

Hajaasustusega piirkondades päästealase ennetustöö, ohutusjärelvalve ning päästetöö teenuste optimaalsete osakaalude määratlemine ja sellealase planeerimismudeli väljatöötamine, 2013;

Kliiniline audit „Iseseisva antenataalse ämmaemandusabi kvaliteet” (2013)

Kohalike omavalitsuste poolt maa-apteegi teenuse kättesaadavuse toetamine. Geomedia, 2013.

Perearstiabi korraldus. Kas süsteem täidab sellele pandud ülesandeid? (2011) Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 8. aprill 2011

PEREARSTIPRAKSISTE FUNKTSIONAALSED KORRALDUSMUDELID TALLINNAS JA HARJUMAAL (2008). Praxis

Responding to the challenge of financial sustainability in Estonia's health system (2010) Sarah Thomson, Andres Võrk, Triin Habicht, Liis Rooväli, Tamás Evetovits and Jarno Habicht. World Health Organization

Riiklike toetusmeetmete mõju hindamine maapiirkondade apteekide ja apteegiteenuse püsima jäämisele. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE, 2014

Riiklike toetusmeetmete mõju hindamine maapiirkonna apteekide ja apteegiteenuse püsima jäämisele, 2014;

Üldapteekide geografiline paiknemine ning selle vajaduse hindamine. Sotsiaalministeerium, 2014

Ülevaade apteegi tegevuslubade väljaandmisest ja maa-apteekide säilitamisest Euroopa riikides. Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsi- ja analüüsiosakond, 2010. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=52519>

LISA 1: UURINGU DISAIN

Alljärgnevalt kirjeldatakse detailsemalt metoodika uurimisülesannete sisu, andmeid ja saavutatavaid väljundeid.

1. Teenuste majandusliku olemuse kirjeldamine ja hindamine

Andmed: õigusaktid, juhendid, arengukavad, (tasuvus)uuringud, intervjuud teenuse osutajate ja osutamise korraldajatega

Analüüsiobjektid: teenuse osutamise optimaalne minimaalne meeskond ja taristu; neile vastav vajalik/soovitud/määratud klientide arv ja/või piirkondliku kliendibaasi suurus

Väljund: Struktureeritud teenuspõhine ülevaade, mis loob aluse teenuse kättesaadavuse kriteeriumite realistlikuks määratlemiseks (vajaliku kliendibaasi alusel).

2. Teenuste koha määratlemine elanikkonna igapäevaelus

Andmed: elanikkonna küsitlusuuringud; intervjuud teenuse osutajate ja osutamise korraldajatega

Analüüsiobjektid: teenuse vajadus populatsioonis (osakaal); teenuse sihtrühmad; teenusevajaduse sagedus; teenusevajaduse olulisus; elanike hoiakud teenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse osas (sh sihtrühmade ja elukoha alusel); teenuse osutajate arusaamine klientide vajadustest ja soovidest; teenuse korraldajate ja planeerijate arusaamine klientide vajadustest ja soovidest

Väljund: Struktureeritud teenuspõhine ülevaade, mis loob aluse teenuse kauguse/kättesaadavuse olulisuse hindamiseks kriteeriumite hindamisel

3. Teenuste ruumilise paiknemise kavandamise põhimõtete ja praktika kirjeldamine ja hindamine

Andmed: õigusaktid ja juhendid; intervjuud teenuse osutajate ja ruumilise paiknemise kavandajatega

Analüüsiobjektid: ruumilise paiknemise kavandamise põhimõtted, praktikad ja asjaolud Eestis, vastavalt lähteülesande 1. uurimisülesande tabeli sisule; ruumilise paiknemise kavandamise põhimõtted, praktikad ja asjaolud välisriikides, vastavalt lähteülesande 1. uurimisülesande tabeli sisule

Väljund: Struktureeritud teenuspõhine ülevaade (sh hankekutse lisa 1 lähteülesande uurimisülesande 1 analüütilise tabeli vormis), mis loob arusaamise teenuste kavandamise põhimõtetest ja praktikatest Eestis ning võimaldab hinnata kavandamise praktika kooskõlalisust ja kvaliteeti (nt rollijaotuse selgus, oluliste põhimõtete rakendamine praktikas), võimaldab hinnata kavandamisel rakendatavate põhimõtete vastavust teenuste majanduslikule olemusele ja inimeste vajadustele/nõuetele, samuti rakendatavate põhimõtete ja kriteeriumite sarnasust või erinevust (heast) väliskogemusest. Saadud teadmine on täiendavaks sisendiks sekkumisvõimaluste väljatöötamisel.

4. Olemasolevate ja võimalike sekkumiste kirjeldamine teenuste ruumilise kättesaadavuse parandamisel

Andmed: õigusaktid ja juhendid; intervjuud teenuse osutajate ja ruumilise paiknemise kavandajatega

Analüüsiobjektid: regulatiivsed sekkumised (paiknemise ja kättesaadavuse nõuded; osaliselt kattub pt 3); organisatoorsed sekkumised (võrgustumine, mobiilsus, virtuaalsus, vabatahtlikkus); finantsilised sekkumised (dotatsioonid teenusele, investeringutoetused teenuse taristusse; transpordi dotatsioonid);

Väljund: Struktureeritud ülevaade (a) võimalustest erinevate teenuste kliendibaasi territoriaalseks suurendamiseks sõltuvalt teenuse ja selle tarbimise olemusest ning (b) lahendustest, mida on võimalik kasutada teenuste kättesaadavuse tagamiseks ääremaailistel hõredalt asustatud aladel, mis ei vasta üldistatud kättesaadavuse kriteeriumitele.

5. Teenuste (potentsiaalsete) kasutajate paiknemise ja koondumise kirjeldamine erinevatel territoriaalsetel tasanditel

Andmed: Statistikaameti rahvaloenduse andmed (elukoht, elukoht-töökoht); rahvastikuandmed 1x1 km ja kantide kohta; elanikkonna piirkondlikud prognoosid

Analüüsiobjektid: elanike elukoht (1x1km; kant); potentsiaalsete teenuspiirkondade eristamine ja piirkondade kliendibaasi arvutused; halvasti ühendatud elukohad ja elanike arv; piirkondade tasandid – vahetu kättesaadavuse alusel; liikumisteedkonna aja/pikkuse alusel; ühistranspordi ühenduse sageduse alusel; töörande alusel.

Väljund: u 6 Eesti kaarti (teenuseid pakkuvate keskuste piirkondade eristust), milles eristatakse potentsiaalseid teenuspiirkondi erinevate territoriaalsete üksuste (1x1 km, kant) ja läheduse kriteeriumite alusel (vahetult kättesaadavad; liikumisteedkonna aja/pikkuse kriteeriumid; ühistranspordi ühenduse sageduse kriteeriumid) ning piirkondadesse mittekuuluvad alad; kliendibaasi alternatiivsed arvutused erinevatel tasanditel (toimepiirkonnad; tugi-toimepiirkonnad; (eri tasandi) teenuskeskused) teenuseid pakkuvate keskuste piirkondade kohta erinevalt täpsusastmel (1x1 km; kant) (kokku u. 6 lõikes); piirkondadesse mittekuuluvate elanike arvutused.

6. Teenuse ruumilise paiknemise minimaalse võimaliku ja vajaliku taseme määratlemine

Andmed: uurimisülesannete 1-4 ja 5 väljundid

Analüüsiobjektid: teenuste vajaliku kliendibaasi suurus; elanike igapäevaelust tulenevad (õigustatud) nõudmised teenuste kättesaadavuse osas; kättesaadavuse tagamise regulatsioonid ja parimad praktikad

Väljund: Välja töötatud kättesaadavuse kriteeriumite kirjeldus iga teenuse kohta (kaugus, ajaline vahemaa), mis on kooskõlas iga teenuse majandusliku olemusega (kliendibaas) ning kohaga elanike igapäevaelus; teenuspõhiste kriteeriumitele vastavate asustussüsteemi üksuste (keskused ja nende tagamaad; 1x1 km või kandipõhiselt) eristamine.

7. Teenuste ruumilise paiknemise normatiivse üldistuse välja töötamine toimepiirkondade keskuste ja teeninduskeskuste kohta

Andmed: uurimisülesannete 1-6 väljundid

Analüüsiobjektid: teenuste klastrid minimaalse kliendibaasi suuruse ja teenuste kasutamise iseloomu (kättesaadavuse vajadus) alusel; toimepiirkondade ja igale teenuste klastrile vastavad teeninduspiirkonnad; toimepiirkonnad ja nende keskused; eri tasemel teeninduskeskused (vt. Koppa, 2014) ja nende tagamaad; piirkondade elanikkond ja kliendibaas.

Väljund: Keskuste hierarhia, koos igale hierarhiatasemele vastava normatiivse teenuste loeteluga; ühtlustatud kättesaadavuse kriteeriumite määratlemine iga teenuse kohta, lähtudes nende kuulumisest teenuste klastrisse.

8. Teenuste kättesaadavust parandavate meetmete välja töötamine halvasti kaetud alade jaoks

Andmed: ideed sekkumisvõimalustest (uurimisülesannete 3-4 väljundid); kriteeriumitele vastavate alade kirjeldus (uurimisülesannete 5 ja 7 väljundid)

Analüüsiobjektid: elanike arv ja teenuste vajaduse maht teenustega halvasti kaetud aladel; teenuste kättesaadavust toetavad ideed ja lahendused (sh väliskogemus)

Väljund: Kriteeriumitele mitte vastavate alade elanike teenuse kättesaadavust võimaldavate/toetavate meetmete loend

9. Maakonnaplaneeringute lahendusettepanekute analüüs ja ettepanekud ühtlustamiseks

Andmed: maakonnaplaneeringute lahendusettepanekud; uurimisülesannete 7 ja 8 väljundid.

Analüüsiobjektid: lähteülesandes loetletud teenuste lahendusettepanekud maakonnaplaneeringutes; teenuste üldistatud kättesaadavuse kriteeriumid; teenuseid osutavate keskuste hierarhia koos osutatavate teenuste loetelu ja teenuspiirkonnade kirjeldusega.

Väljund: teenuste ruumilise kättesaadavuse kriteeriumite ja välja töötatud keskuste hierarhia ning planeeringuettepanekute võrldusel tuginevad hinnangud lahendusettepanekute realistlikkuse kohta ning hinnangutest lähtuvad ettepanekud.

LISA 2: RIIGIASUTUSTE KLIENDITEENUSED JA ÜKSUSED REGIOONIDES

Maksu- ja Tolliamet

Maksu- ja Tolliameti põhimääruse (Vastu võetud 06.10.2008 nr 29) alusel on ameti tegevusvaldkonnaks „riigitulude haldamine, riikliku maksu- ja tollipoliitika rakendamine ning ühiskonna ja seadusliku majandustegevuse kaitsmine“.

Klientide teenindamise ja nõustamisega tegevusvaldkonnas tegeleb vastavalt osakonna põhimäärusele (Maksu- ja Tolliameti peadirektori 04. septembri 2013 käskkirja nr 270-P juurde. Muudetud peadirektori 22. augusti 2014 käskkirjaga nr 180-P) ameti teenindusosakond. Osakond täidab ülesandeid järgmistes linnades asuvates teenindusbüroodes: Haapsalu, Jõgeva, Jõhvi, Kuressaare, Kärdla, Narva, Paide, Põlva, Pärnu, Rakvere, Rapla, Tallinn, Tartu, Valga, Viljandi, Võru. Kokku töötab teenindusosakonnas 262 töötajat.

Politsei- ja Piirivalveamet

Politsei- ja Piirivalveameti põhiülesanneteks on Euroopa välispiiri tagamine; kodakondsuse määramine, dokumentide väljastamine; turvalisus ja avalik kord riigi sees ning kuritegude menetlemine ja ennetamine.

Ameti oluliseks ülesandeks on põhimääruse (Siseministri määrus 17.07.2014nr 1-1/33) alusel „isiku identiteedi haldamine ning dokumentide ja tegevuslubade väljaandmine õigusaktides sätestatud juhtudel ja korras“.

PPA on regionaalselt jaotatud prefektuurideks, mille koosseisus on teenindused järgmistes asukohtades:

- PÕHJA PREFEKTUUR - Tallinnas: Pinna, Sõle, Vilmsi, Pärnu mnt;
- IDA PREFEKTUUR – Jõhvis, Narvas, Rakveres;
- LÄÄNE PREFEKTUUR – Pärnus, Haapsalus, Kuressaares, Kärdlas, Paides, Raplas;
- LÖUNA PREFEKTUUR – Tartus, Jõgeval, Põlvas, Valgas, Viljandis, Võrus ning Otepääl ja Elvas.

Inimeste esimeseks kontaktiks nende kodukohas on nelja regionaalse prefektuuri allüksused olgu selleks siis konstaablipunkt, kordon või prefektuuri teenindus.

Maanteeamet

Maanteeamet on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mille tegevusvaldkond on põhimääruse (Vastu võetud 01.03.2013 nr 16) alusel teostada „seadusega sätestatud ülesannete ulatuses riigi poliitika ja arengukavade elluviimist, juhtimisfunktsiooni, riiklikku järelevalvet, haldusjärelevalvet, vääртеomenetlust ning kohaldab riiklikku sundi teehoiu, liiklusohutuse, ühistranspordi ja liiklusvahendite keskkonnaohutuse valdkonnas ning peab arvestust liiklusregistrisse kantud sõidukite, sõidumeerikukaartide, juhilubade ja muude õigusaktidest tulenevate dokumentide üle“.

Maanteeamet regionaalne tegevuspiirkond on regioon. Ametil on neli regiooni: ida regioon, lõuna regioon, lääne regioon ja põhja regioon järgnevates tegevuspiirkondades:

- Põhja regioonil Harju ja Rapla maakond;
- Lõuna regioonil Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga ja Võru maakond;
- Lääne regioonil Hiiu, Lääne, Pärnu, Saare ja Viljandi maakond;
- Ida regioonil Ida-Viru, Järva ja Lääne-Viru maakond.

Elanike teenindamise olulisimad asukohad on liiklusregistri bürood, mis on järgmised:

- Rapla büroo
- Saue büroo
- Tallinna büroo
- Jõgeva büroo
- Põlva büroo
- Tartu büroo
- Valga büroo
- Võru büroo
- Haapsalu büroo
- Kuressaare büroo
- Kärkla büroo
- Pärnu büroo
- Viljandi büroo
- Jõhvi büroo
- Narva büroo
- Paide büroo
- Rakvere büroo

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet (PRIA) on Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, mis loodi 2000. aasta suvel. PRIA tegevust suunab Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ameti põhimäärus (Vastu võetud 21.07.2000 nr 52). PRIA ülesandeks on riiklike toetuste ning Euroopa Liidu põllumajanduse ja maaelu arengu toetuste, Euroopa Kalandusfondi toetuste ja turukorralduslike toetuste andmise korraldamine, seadusega ettenähtud põllumajandusega seotud riiklike registre ja muude andmekogude pidamine, nende andmete töötlemine ning analüüsimine.

Põhimäärus sätestab ameti asukohana Tartu. Ameti struktuuriüksuste koosseisus olevad teenistuskohad, mis ei paikne ameti asukohas, sätestatakse struktuuriüksuste põhimäärustes. Nimetatud teenistukohtade asukohad on:

1. Harju maakond, Saku,
2. Hiiu maakond, Käina,
3. Ida-Viru maakond, Jõhvi,
4. Jõgeva maakond, Jõgeva,
5. Järva maakond, Paide,
6. Lääne maakond, Haapsalu,
7. Lääne-Viru maakond, Rakvere,
8. Põlva maakond, Põlva,
9. Pärnu maakond, Pärnu,
10. Rapla maakond, Rapla,
11. Saare maakond, Kuressaare,
12. Tartu maakond, Tartu,
13. Valga maakond, Valga,
14. Viljandi maakond, Viljandi,
15. Võru maakond, Võru.

PRIAs töötab ca 370 teenistajat, kellest 2/3 töötavad Tartu keskuses ja ülejäänud maakondlikes teenindusbüroodes. PRIA määras 2014. aastal 38 636 taotluse alusel kokku üle 203 miljoni € toetuseid.

Põllumajandusamet

Põllumajandusameti tegevusvaldkond on põhimääruse (Vastu võetud 23.09.2009 nr 97) alusel „maaparanduse, taimekaitse, taimeterwise, sordikaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse, geneetiliselt muundatud põllukultuuri käitlemise, väetise ja aiandustoodete valdkonda ning tuulekaera tõrjeabinõude rakendamist reguleerivates õigusaktides sätestatud ülesannete täitmine, sealhulgas riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude maaparandushoiutööde korraldamine ning maaparandushoiukava koostamise korraldamine ja selle täitmise kontroll, seadusega ettenähtud registrite ja muude andmekogude pidamine ning nende andmete töötlemine ja analüüsimine“

Põllumajandusameti avalikud teenused on:

- Maaparandusala tegevuse koordineerimine ja maaparandussüsteemide registri haldamine
- Maheettevõtte tunnustamine
- Taimekaitsevahendite turulelubamine ja registreerimine
- Taimekaitsetunnistuse taotlemine
- Taimede fütosanitaarsertifikaadi väljastamine ja kontroll ekspordil ja impordil
- Taimepassi väljastamine ja väljastamise õiguse andmine
- Seemnekartuli sertifitseerimine
- Seemnete sertifitseerimine, pakendamine ja import
- Sortide registreerimine, sordilehte ja kaitse alla võtmine
- Väetiste registreerimine
- Värske puu- ja köögivilja vastavussertifikaadi ja erimärgistusloa taotlemine

Põllumajandusameti asukoht on Saku alevik. Ameti struktuuriüksusteks on 15 maakondlikku keskust, mille tegevuskohad on: Tallinn, Maardu, Kärdla, Jõhvi, Narva, Jõgeva, Paide, Piira küla (Vinni vald), Rakvere, Põlva, Pärnu, Rapla, Kuressaare, Tartu, Valga, Viljandi, Võru, Luhamaa (Värskala vald).

Keskkonnaamet

Keskkonnaameti tegevusvaldkond on põhimääruse (Vastu võetud 20.05.2014 nr 13) alusel „riigi keskkonna- ja looduskaitse ning -kasutamise ja kiirgusohutuse poliitika ja programmide ning tegevuskavade elluviimine“. Põhimääruses on loetletud ameti 46 ülesannet, sh „annab seaduses sätestatud juhtudel ja ulatuses välja keskkonnalube, loodusvarade kasutamise lube, kiirgustegevuslube ning muid lube ja litsentse oma pädevuse piires“.

Ameti piirkondliku pädevusega osakonda nimetatakse regiooniks ning neid on kuus:

- Harju-Järva-Rapla regioon – kontorid Tallinnas, Raplas ja Türil;

- Hiiu-Lääne-Saare regioon – kontorid Kärdlas, Haapsalus, Penijõel ja Kuressaares;
- Põlva-Valga-Võru regioon – kontorid Räpinas, Valgas ja Võrus;
- Jõgeva-Tartu regioon – kontorid Jõgeval ja Tartus;
- Pärnu-Viljandi regioon – kontorid Pärnus ja Viljandis;
- Viru regioon – kontorid Rakveres, Palmses ja Jõhvis.

Ameti põhimäärusest tulenevalt on regiooni põhiülesanne koordineerida ja korraldada ameti pädevusse kuuluvate ülesannete, välja arvatud kiirusohutuslaste ja keskkonnaharidusalaste, täitmist oma tööpiirkonnas.

Töötukassa

Eesti Töötukassa korraldab töötuskindlustust eesmärgiga tagada töötuse korral töötajate ajaks kaotatud sissetuleku osaline kompenseerimine, töölepingu ülesütlemise hüvitamine töötajale koondamise korral ning töötajate nõuete kaitse tööandja maksejõuetuse korral. Töötukassa viib ellu tööpoliitikat eesmärgiga tagada tööealise elanikkonna võimalikult kõrge tööhõive ning pikaajalise töötuse ja tööturult tõrjutuse ennetamine.

Töötukassa poolt osutatavad teenused on:

- Abi erivajadusega inimestele ja nende töölevõtmiseks
- Abi pereliikme hooldajale / lapsevanemale
- Avalik töö
- Ettevõtluse alustamise toetus
- Koolitused
- Minu esimene töökoht
- Nõustamisteenused
- Proovitöö
- Talgutööd
- Tööharjutus
- Tööpraktika
- Vabatahtlik töö
- Välismaal töötamine ja Euroopa töövahenduse teenused (EURES)

Töötukassa regionaalseteks esindusteks on osakonnad kõigis maakonnakeskustes ning lisaks bürood Sillamäel, Narvas, Kiviõlis, Põltsamaal, Lihulas, Väike-Maarjas, Räpinas, Orissaares, Tõrvas ja Antslas.

Sotsiaalkindlustusamet

Sotsiaalkindlustusamet on Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mis moodustati 1. veebruaril 1993. Ameti tegevust reguleerib Sotsiaalkindlustusameti põhimäärus (Vastu võetud 19.08.2008 nr 43). Põhimäärusest tulenevalt on ameti tegevusvaldkond „riiklike pensionide, toetuste ja hüvitiste määramine ja maksmine, elatisabi määramine ja maksmine ning riigile üleläänud elatisnõuete sissenõudmine, riigi tagatud õppelaenu summa tagasimaksmata osa osaline kustutamine, puude raskusastme ja puudest tulenevate lisakulude ning püsiva töövõimetuse tuvastamine, rehabilitatsiooniteenuse ja erihoolekandeteenuste osutamise tagamine ja rahastamine, ohvriabi- ja lepitusteenuse osutamine ning riikliku lastekaitsepoliitika rakendamine“.

Ameti visioon on:

- Oleme kliendi jaoks ja kliendi lähedal.
- Pakume usaldusväärse partnerina kaasaegsete tehniliste lahendustega kvaliteetset teenindust.
- Väärtustame oma asjatundlikke ja pühendunud töötajaid.

Amet jaguneb 13 üksuseks, millest klienditeeninduse üksus (kokku 90 ametikohta ja 9 töökohta) koondab endasse 17 klienditeenindust üle Eesti.

Haigekassa

Haigekassa seadust reguleerib Eesti Haigekassa seadus (Vastu võetud 14.06.2000). Seaduse järgi on Haigekassa eesmärk „ravikindlustushüvitiste võimaldamine vastavalt ravikindlustuse seadusele, muudele õigusaktidele ja haigekassa eelarves ettenähtud ravikindlustuse kuludele“.

Eesti Haigekassa põhikirja (Vastu võetud 05.01.2001 nr 3) alusel on Haigekassal 4 piirkondlikku osakonda:

- 1) Harju osakond, kuhu kuulub Harjumaa ning mille keskus asub Tallinnas - 9 klienditeenindajat;
- 2) Pärnu osakond, kuhu kuuluvad Pärnumaa, Läänemaa, Saaremaa, Hiiumaa ja Raplammaa ning mille keskus asub Pärnus – 5 klienditeenindajat;
- 3) Tartu osakond, kuhu kuuluvad Tartumaa, Viljandimaa, Jõgevamaa, Võrumaa, Valgamaa ja Põlvamaa ning mille keskus asub Tartus - 3 klienditeenindajat;
- 4) Viru osakond, kuhu kuuluvad Ida-Virumaa, Lääne-Virumaa ja Järvamaa ning mille keskus asub Jõhvis - 4 klienditeenindajat;

Piirkondlike osakondade pädevusse kuulub muuhulgas: õiguslane nõustamine ravikindlustuse küsimustes; kindlustatute avalduste menetlemine.

Haigekassa klienditeenindusbürood asuvad Tallinnas, Pärnus, Tartus ja Jõhvis. Maavalitsused, mis väljastavad ja edastavad Haigekassa blankette ning abistavad ka nende täitmisel, on Saare

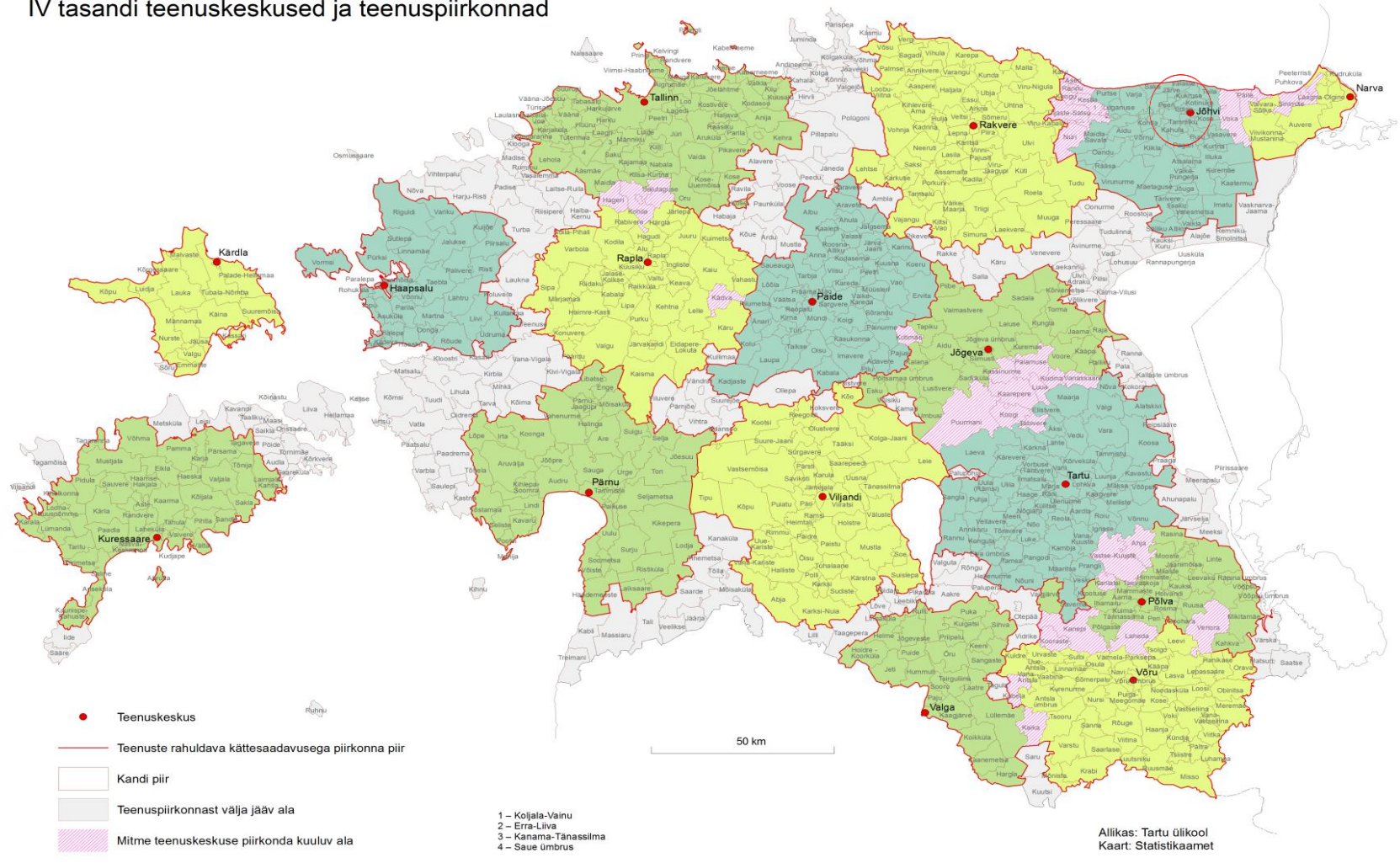
maavalitsus, Valga maavalitsus, Viljandi maavalitsus. Haigekassa blankette väljastavad ning aitavad täita ka kõik internetiühendusega Eesti Posti postkontorid.

LISA 3: TEENUSTE LIIGITUS JA OSUTAMISE OPTIMAALNE TERRITORIAALNE TASE

Regionaalsed teenused											
Kohalikud kvaliteetteenused ja regionaalteenuste alternatiivid											
Kohalikud põhiteenused ja kvaliteetteenuste alternatiivid											
Kohalikud lihtteenused ja põhiteenuste alternatiivid											
Kodulähedased teenused											
politsei- või konstaabli-jaoskond	päästekomando, konstaablipiirkond	politsepunkt; vabatahtlik päästeüksus (politseipatrull)		päästemeeskonna ja politsei väljakutsed Häirekeskuse kaudu; päästealane ennetus kodudes	Teenused kodus	riigi e-teenused			linna- või vallavalitsus	linna- või vallavalitsus	EMTA, SKA, Haigekassa, PRIA, PPA
	apteek	haruapteek		ravimite internetimüük; ravimid koduviisiidide osana		e-post; posti kojukanne, motokanne	kirjakast	postipunkt	postkontor	pakiautomaat	
maakonnahaigla	ETTK, hambaravi; kiirabijaam	ETTK filiaal; perearst		koduõendus, koduviisiidid, kiirabi väljakutse, perearsti nõuandetelefon		sularahateenus posti kojukande osana			postipank	sularaha-automaat	pangakontor
Töötukassa osakond	Töötukassa büroo; hooldekodu eakatele	sotsiaaltöötaja kabinet; päevakeskus		koduhooldus		kaupade kojutoomine (koduhooldus; tasuline e-teenus)	(rändkauplus)	toidu- ja esmatarbe-kaupade kauplus	kütuse müügikoht	ehitus- ja aiakaupade kauplus	
			sotsiaalsport; taksoteenus	koduõpe; e-õpe	harrastustega tegelemine	kodused sportimisvõimalused, sh õues	kultuurihobid, TV, multimeedia				
			ühistranspordipeatus			lähiliikumispai	seitsimaja-külakeskus				
				päevahoid; algkool (I-II kooliaste)	(mobiilne noorsootöö)	välispordiväljak	vaba aja keskus; haruraamatukogu				
				lasteaed; põhikool	noortekeskus	spordisaal; terviserada	rahvamaja; raamatukogu				
			ühistranspordi terminal	maagümnaasium		ujula	kultuurikeskus				
				riigigümnaasium; kutsekool		võistlusstaadion, MK tervise-spordikeskus	maakonnarahvamaja; keskraamatukogu				

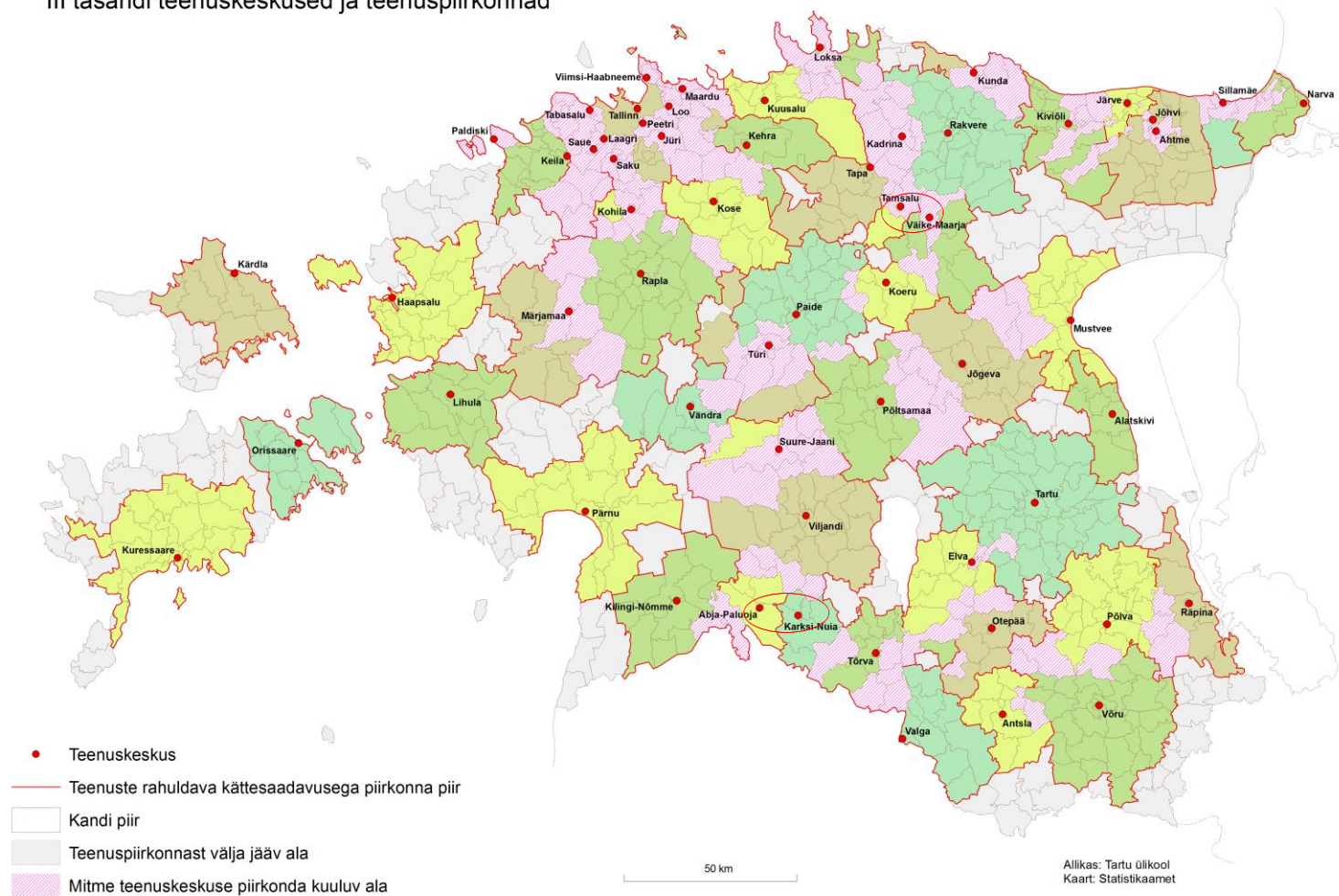
LISA 4: IV TASANDI TEENUSKESKUSED JA HEA KÄTTESAADAVUSEGA PIIRKONNAD

IV tasandi teenuskeskused ja teenuspiirkonnad

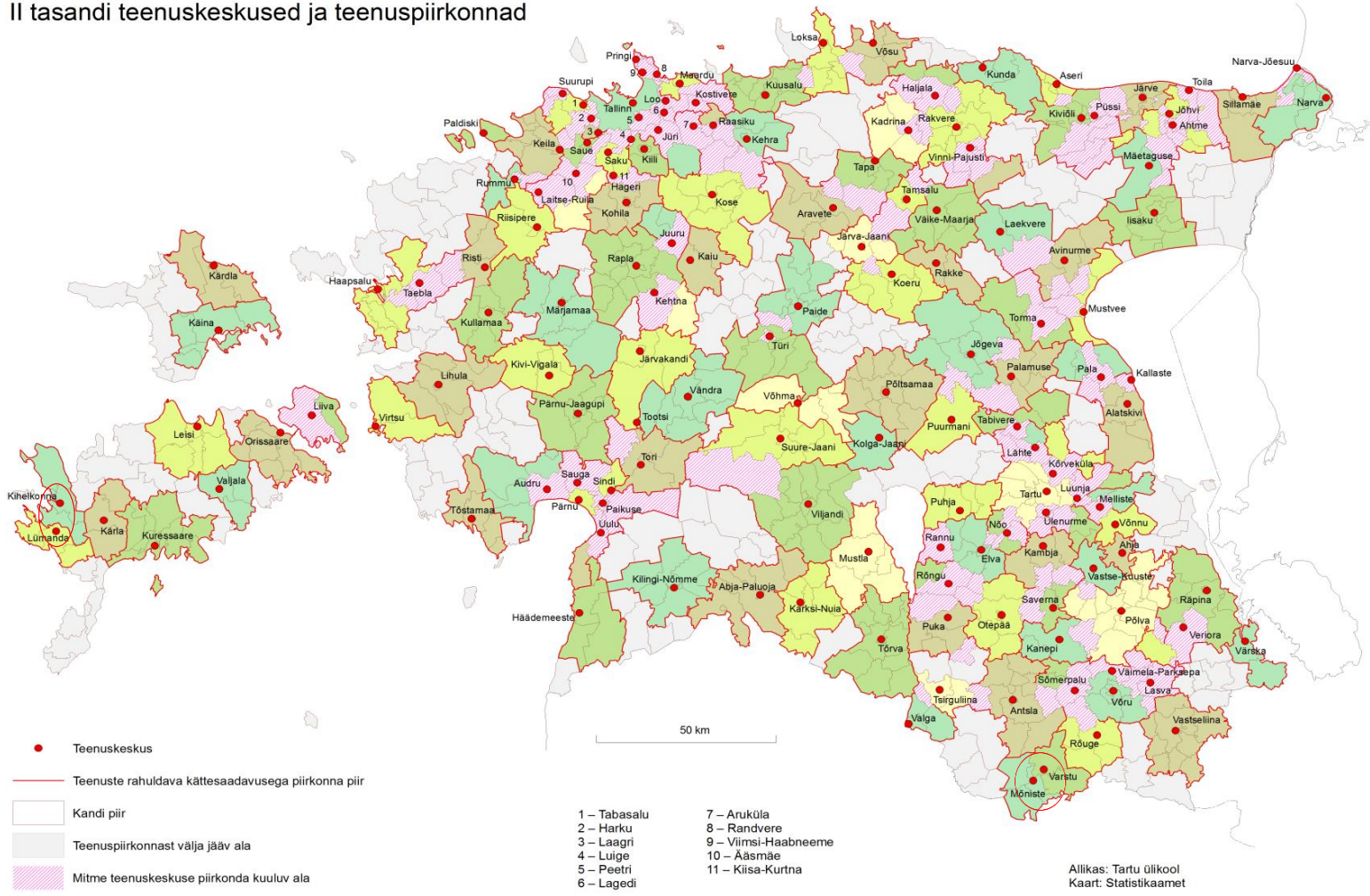
LISA 5: III TASANDI TEENUSKESKUSED JA HEA KÄTTESAADAVUSEGA PIIRKONNAD

III tasandi teenuskeskused ja teenuspiirkonnad

LISA 6: II TASANDI TEENUSKESKUSED JA HEA KÄTTESAADAVUSEGA PIIRKONNAD

II tasandi teenuskeskused ja teenuspiirkonnad

LISA 7: I TASANDI TEENUSKESKUSED II TASANDI TEENUSKESKUSTE JA PIIRKONDADE TÄIENDUSENA

I – II tasandi teenuskeskused ja teenuspiirkonnad

